

825
1988

ISSN : 0763 - 7247

გუგაბი

ქართული პოლიტიკის პერიოდული ორგანო უცხოეთში

№40
(15-17)

პარიზი	№ 15	PARIS
მარტი	1988	MARS

დაკანონ

ილია მეღიას

გარდაცვალება

20.02.1915 - 15.03.1988

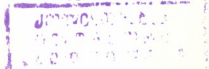
წ ლ ი უ რ ი მ ი მ ო ხ ი ლ ვ ა

წინამდებარე გუშაგი პირველია ამ წლისათვის, ამიტომაც, ჩვენი ჩვეულების თანახმად, თავდაპირველად გასული წლის უმნიშვნელოვანესი საკაცობრიო ამბების მიმოხილვით გვინდა დავიწყოთ. ასეთი იყო მაგალითად ამერიკის პრეზიდენტ რ. რეიგანისა და საბჭოთა კავშირის კომპარტიის გენ. მდივნის მ. გორბაჩოვის ურთიერთობა. **1986 წლის ოქტომბერში** ისინი მოსალაპარაკებლად მეორედ ერთმანეთს შეხვდნენ ისლანდიის დედაქალაქში. თუმცა ამ ორ უძლიერეს სახელმწიფოს ამ უმაღლესი დონის მოლაპარაკებებს არავითარი კონკრეტული შედეგი არ მოჰყოლია, ის მაინც ნაყოფიერი გამოდგა, რადგანაც იქ გამოჩნდა მომავალ შეთანხმებების შესაძლებლობა.

რეიკიავიკის მოლაპარაკებების შემდეგ, პირველ დღეებში, ადგილი ჰქონდა მისი ზოგიერთი მომენტების სხვადასხვაგვარ ახსნა-განმარტებას და ნერვიულობას ორივე დელეგაციის მიერ. თვით ამერიკის და მის მოკავშირე დასავლეთ ევროპის პოლიტიკურ წრეებში გაისმა შეშფოთებული ხმები, რომ თითქოს პრეზიდენტი რეიგანი კინაღამ შორს არ წავიდა გორბაჩოვის მიმართ დათმობის გზაზე. თითქოს ის მზად იყო ეგრედწოდებული სამმაგი ნულის ხელშეკრულებაზე, რაც საშიშრად დაასუსტებდა დასავლეთ ევროპის თავდაცვას. ეს შიში და გაუგებრობა მალე გაიფანტა. საბჭოთა პროპაგანდამ ტონი შეცვალა საერთოდ კაპიტალისტური დასავლეთის მიმართ და კერძოდ ამერიკის შ. შტატებისა და მისი პრეზიდენტის მიმართ. ყენევაში ამერიკის და საბჭოთა კომისიები ატომ-ბირთვული განიარაღებისა სერიოზულად შეუდგა ნიადაგის მომზადებას. გახშირდა დიპლომატიური მიმოსვლა კრემლსა და თეთრ სახლს შორის.

ხანგრძლივი ყოყმანისა და „კი-არა“-ების შემდეგ, წლის ბოლოს (7-10 დეკემბერს) საბჭოთა სახელმწიფოს იერარქიის პირველი ნომერი თეთრ სახლში ეახლა პრეზ. რ. რეიგანს, სადაც მათ, სხვათა შორის, ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას საშუალო და ახლო რადიუსის(500-1000 კილომეტრი) ბირთვული იარაღის ფრონტებიდან მოხსნისა და მათ უვნებელყოფის შესახებ. ხელშეკრულებაში აგრეთვე გათვალისწინებულია ხელმოწერილი ვალდებულების შესრულების ზუსტი ორმხრივი კონტროლი.

მიხაილ გორბაჩოვი ამ ხელშეკრულებით კმაყოფილი უნდა იყოს, რადგანაც ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იარაღი განსაკუ-

შემთხვევები ხარკის გაღებისა. გასულმა წელმა ვერ მოახერხა ვერცერთი რეგიონული ცხელი თუ ცივი ომი. სისხლისმღვრელი ბრძოლები არ შეწყვეტილა არც ცენტრალურ ამერიკის ქვეყნებში, არც სამხრეთ აფრიკაში და არც ახლო-აღმოსავლეთში. მდგომარეობა განსაკუთრებით რთული და ფეთქადია ამ უკანასკნელში. გასულმა წელმა გამოამჟღავნა აითოლა ხომეინის ირანის სამხედრო უპირატესობა ერაყის მხედრობაზე, მიუხედავად იმისა, რომ ამ უკანასკნელს მატერიალურად, დიპლომატიურად და მორალურად ზურგს უმაგრებს არაბული ქვეყნების დიდი უმრავლესობა და აიარაღებს საბჭოთა ხელისუფლება. ერაყის ჯარებს უჭირთ ფანატიურად აღგზნებულ მოწინააღმდეგეთა შეკავება. ამერიკელი სამხედრო დამკვირვებლები უკვე აშკარად ლაპარაკობენ ერაყის შესაძლებელ დამარცხებაზე. გაერთიანებულ ერთა ორგანიზაციამ ერთხელ კიდევ გამოამჟღავნა თავისი უძლურება. მან ისიც ვერ შეძლო, რომ ცხოვრებაში გაეტარებია მის მიერ ერთხმად მიღებული რეზოლუცია, ომის შეწყვეტის. ამ ომის საკითხში განსაკუთრებით საყურადღებოა საბჭოთა კავშირის მაკიაველური პოლიტიკა: საჯაროდ ვითომ ზავის მომხრეა, ჩუმად ორივეს აჭეზებს, ხოლო, როცა ორმუშის ყურეში ამერიკის, ინგლისის და საფრანგეთის სამხედრო არმადები გამოჩნდნენ, განგაში ასტეხა: არიქა მგლები! მგლებიო! ამრიგად, არსებობს საშიშროება, რომ რელიგიური ფანატიზმით დამუხტულმა ირანმა დაამხოს ერაყის მოსოციალისტო ტოტალიტარული რეჟიმი და მისი რევოლუცია გააგრძელოს საუდის არაბეთზე და არაბულ სამეიროებზე. ეს კი შეიძლება დამღუპველი გამოდგეს საერთოდ დემოკრატიულ სამყაროსათვის, მისი ეკონომიკისა და სტრატეგიისათვის.

კაცობრიობის ყურადღება ამჟამად განსაკუთრებით მიპყრობილია ისრაელისაკენ, სადაც არაბი მოსახლეობა საპროტესტო მანიფესტაციებით გამოდის და ხშირად ძალადობასაც მიმართავს წესრიგის დამცველთა მიმართ. ისრაელის ხელისუფლება იძულებულია წესრიგის აღსადგენად ჯარი გამოიყენოს. ჯარი ამ მისიისათვის მოწოდებული არაა და არც მომზადებული. ის პროვოკაციებს მკაცრი რეპრესიებით პასუხობს, რაც ყოველდღიურად იწვევს მსხვერპლს. მსხვერპლთა შორის არიან ქალები და ბავშვები, რაც განსაკუთრებით ადელეებს მსოფლიო საზო-

გაღობას და, ახლო წარსულში რასიზმისა და გენოციდის მსხვერპლ ებრაელობას, ახლა თვით მას უკიუინებენ იგივე ბრალდებებს. ორი ათეული წლის წინად ცაპალად წოდებულმა პატარა ისრაელის მხედრობამ ბრძოლის ველზე წამოაჩოქა გოლიათ არაბების მხედრობა, რასაც მოჰყვა ეგვიპტის პრეზიდენტ ანუარ ელ სადათის თეატრალური შერიგება ისრაელთან და „კემპ დევიდის“ საზავო მოლაპარაკება, რომელშიც ამერიკის პრეზიდენტი შუამავლის როლს თამაშობდა. ისრაელს შეექნა იშვიათად ხელსაყრელი შემთხვევა, რომ უაღრესად ძნელად მოსაგვარებელი პალესტინის პრობლემა მის სასარგებლოდ პოლიტიკურად მოეგვარებია, რა თქმა უნდა, ზოგიერთი დათმობებით. მაგრამ ისრაელის ხელისუფლებამ სათანადო ენერჯია და დიპლომატია არ გამოიჩინა, ხელსაყრელი მომენტი ვერ გამოიყენა, ხოლო დრო, როგორც ახლა ჩანს, ისრაელის სასარგებლოდ არ მუშაობდა.

პრემიერ მინისტრ ბეგინის უცნაურ პირობებში გადადგომის შემდეგ, ისრაელის კოალიციურ მთავრობაში თავს იჩენს ურთიერთ საწინააღმდეგო საშინაო და საგარეო პოლიტიკა, რაც მას ასუსტებს და ბორკავს. ერთნი მომხრენი არიან დაპყრობილი ტერიტორიის კოლონიზაციის, მეორენი – წინააღმდეგნი; ერთნი მომხრენი არიან საერთაშორისო კონფერენციის, მეორენი კი ერთგულნი „კემპ დევიდის“ პოლიტიკის. პალესტინელთა აჯანყების ორგანიზატორთა მიზანიც, ჩვენი აზრით, ისაა, რომ ისრაელის მთავრობის მერყევი პოლიტიკა გადაწონოს საერთაშორისო კონფერენციის სასარგებლოდ და საბოლოოდ გამოათხოვოს „კემპ დევიდის“ პოლიტიკას. საერთაშორისო კონფერენცია სამართლიანად აშინებს ისრაელის ბედის გულშემატკივრებს. მომავალი ბუნდოვანია, დღეს კი, პალესტინაში გაჩაღებული ცეცხლიდან შემწვარ წაბლს პალესტინელი იასერ არაფატი, სირიელი ჰაფეზ ასადი, სპარსი აითოლა ხომეინი და რუსი მიხაილ გორბაჩოვი იღებენ.

სხვაგვარი მდგომარეობა გვაქვს ავღანეთში. ცხრა წლის განმავლობაში იქ წარმოებული დაუნდობელი ომის შემდეგ, დღეს ცხადია, რომ კრემლმა ვერ შეძლო ამ ქვეყნის „გასაბჭოება“: ავღანელ პატრიოტთა ალაგმვა, სტაბილური კომუნისტური რეჟიმის დაფუძნება. პირიქით, „უძლეველი“ წითელი არმია სამარცხვინო დამარცხების საშინაოების რეალურ საფრთხის წინაშე დგას. საბჭოთა მხედრობა და საზოგადოებრივი აზრი დემორალიზებულია, მ. გორბაჩოვის საერთა-

შორისო მშვიდობის ფიცს დასავლეთი ვერ ირწმუნებს და ვერც მის სამეგობრო განცხადებებს—არაბ-მუსულმანური ქვეყნები მანამ სანამ საბჭოთა უზარმაზარი არმია ავღანეთში იმყოფება და ომობს. ყველაფერი მეტყველებს იმის სისარგებლოდ, რომ საბჭოთა მთავრობას სურდეს თავი დააღწიოს ავღანეთის ხაფანგს, რაც შეიძლება მალე იქიდან ჯარები გაიყვანოს. თითქოს ამ ანალიზს ადასტურებს მ. გორბაჩოვის საჯარო განცხადება ამ წლის რვა თებერვლის თარიღით, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ საბჭოთა კავშირი მზადაა, ავღანეთიდან მისი ჯარების ევაკუაცია დაიწყოს 15 მაისიდან და დაამთავროს ათი თვის განმავლობაში იმ პირობით, თუ შენევაში 15 მარტამდე ხელმოწერილი იქნება შეთანხმება პაკისტანისა და ქაბულის კომუნისტურ მთავრობებს შორისო. როგორც ცნობილია, შენევაში ეს მოლაპარაკება კარგა ხანია, რაც მიმდინარეობს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურ სამდივნოს შუამავლობით. მ. გორბაჩოვის განცხადებაში აგრეთვე ნათქვამია: „დღესდღეობით შენევის მოლაპარაკებაზე თითქმის დამთავრებულია იმ დოკუმენტების შემუშავება, რომლებიც მოწესრიგების ყველა მხარეს მოიცავს“-ო. ჩვენთვის ეს დოკუმენტები უცნობია და, მაშასადამე, არც ხელშეკრულების პროექტზე მსჯელობა შეგვიძლია. ამჟამად ცნობილია, რომ ავღანეთის წინააღმდეგობის პარტიათა კოალიცია უარს ამბობს დროებით მთავრობაში ითანამშრომლოს საბჭოთა მთავრობის მიერ დაყენებულ კომუნისტურ რეჟიმთან, ხოლო პაკისტანის მთავრობა კი მოითხოვს, რომ სანამ საბჭოთა ჯარების ევაკუაცია დაიწყებოდეს, მანამდე მოხდეს შეთანხმება დროებითი მთავრობის შესახებო. მ. გორბაჩოვი წინააღმდეგია პაკისტანის მთავრობის ამ საფუძვლიანი წინადადების, იმ მოტივით, რომ თითქოს ეს იქნება ავღანელი ხალხის სუვერენულ უფლებებში გარედან ჩარევაო. (ხედავთ როგორი დამცველია ხალხთა უფლებების!!!)

ჯერ საბოლოო სიტყვა არცერთ მხრიდან არაა თქმული. შესაძლებელია: მ. გორბაჩოვის მიერ წამოყენებული კალენდარი ზუსტად ვერ იქნას დაცული, მაგრამ ავღანეთიდან წითელი არმიის გაყვანადღის წესრიგში რომ არის, ამას მოწმობს ის ფაქტიც, რომ თვით საბჭოთა კავშირშიც დაიწყეს ამისთვის საზოგადოებრივი აზრის მომზადება.

რამდენიმე სიტყვა საბჭოთა კავშირის შინაურ მდგომარეობაზეც. როგორც გუშაგის უკანასკნელ ნომერში აღინიშნა, საბჭოთა კავში-

რში გასული წლის განმავლობაში შეიმჩნეოდა ოდნავი გაუმჯობესება თავისუფლების სფეროში. ოფიციალურმა პრესამ (თავისუფალი კვლავ აკრძალულია!) ელფერი იცვალა, უფრო საინტერესო გახდა. ფილმები და პიესები უფრო მეტ ყურადღებას აქცევენ მაყურებლის სულიერ მოთხოვნილებას და უფრო კეთილსინდისიერად წარმოადგენენ სიუჟეტებს, ისტორიულ თუ თანამედროვე თემებზე. ცნობილი სამართალდამცველები, პიროვნულად და ადმინისტრაციული წესით, პატიმრობიდან გაანთავისუფლეს. მ. გორბაჩოვის დაპირება: ისტორიის რეაბილიტაციის, მისი თეთრი გვერდების შევსების შესახებ, პრაქტიკულად გამოიხატა სტალინის კრიმინალურ დანაშაულთა ზოგიერთი ეპიზოდის დაგმობაში. კერძოდ, რეაბილიტირებული იქნენ ნიკოლა ბუხარინი, ალექსი რიკოვი და მათთან ერთად **1938** წელს, მოსკოვში, საჯაროდ გასამართლებული და დახვრეტილი ორი ათეული ცნობილი კომუნისტი.

ბევრს ლაპარაკობდენ ეკონომიკის გარდაქმნაზე. გრძელდებოდა ოჯახური და ბრიგადული საიჯარო სისტემების დანერგვა. დაკანონდა კოოპერაციული და ინდივიდუალური სამომსახურებლო წამოწყებები. ახალი წლიდან სახელმწიფო მეურნეობათა ერთი-მესამედი საფინანსო ავტონომიაზე გადადის, რაც ნიშნავს იმას, რომ თუ წარმოება წამგებიანია, ის შეძლება დაიხუროს. ყველა ეს გორბაჩევისეული „სიახლენი“ ეკონომიკაში ცხადია, რომ აღიარებაა საბჭოთა რეალური სოციალიზმის გაკოტრების, მოასწავებს კაპიტალისტური წესისაკენ მორცხვ დაბრუნებას, თუმცა ოფიციალური საბჭოთა პროპაგანდა იხტიბარს არ იტეხს და წინააღმდეგს უმტკიცებს ხალხს. ჯერჯერობით ამ რეფორმების შედეგი ნოლია. არავითარი გაუმჯობესება არ ეტყობა მოსახლეობის ყოფა-ცხოვრების დონეს არცერთ სფეროში: არც სურსათის, არც ჩაცმა-დახურვის, არც ბინის, არც სანიტარული და არც სამედიცინო მომსახურებისაში. მ. გორბაჩოვის გენერალური მდივნობის სამი წლისთავის ანგარიში ისეთი უნუგეშოა, რომ იგი მეტად გავლენიანმა მემარცხენე ფრანგულმა გაზეთმა „ლე მონდ“-მა თავის მოწინავე სტატიაში ასე დაასაიათა: „ხელისუფლებაში მოსვლის სამი წლისთავზე ბ-ნი მ. გორბაჩოვი ვერ დაიჭადებს, რომ მის იალქნებს ზურგჭარი უბერავდეს... შავი ღრუბლები გროვდება განსაკუთრებით საბჭოთა კავშირის შიგნითა ჰორიზონტებზე. ნაციონალიზმი, რომელმაც კავკასიაში იფეთქა, რეჟიმს აყენებს საშიშ და რთულ კრიზისის წინაშე... სამი წლ-

ის ქიდლის შემდეგ ეკონომიკის რეკონსტრუქცია, რომელიც ჯერ კიდევ პროექტის მდგომარეობაშია, აწყდება პრაქტიკული განხორციელების და თვით სახელმწიფო აპარატის წინააღმდეგობებს. საბჭოთა მოქალაქენი მათ ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ყოველ შემთხვევაში, არამც თუ გაუმჯობესებას ვერ ხედავენ, არამედ კიდევ ახალი საზრუნავიც გაუჩნდათ მოსალოდნელი ცხოვრების დონის კიდევ უფრო შემცირების და სამუშაოს დაკარგვის საშიშროებისაგან („ლე მონდ“, 12.03. 1988.)

ინტერნაციონალიზმის აშკარა მარცხი

ინტერნაციონალიზმად წოდებული საბჭოთა იმპერიის ეროვნული პოლიტიკის მწვავე კრიზისის დამალვა, მ. გორბაჩოვის მიერ საერთაშორისო ურთიერთობაში წარმოებულ კარების გაღების პოლიტიკის პირობებში, შეუძლებელი ხდება. მსოფლიო საზოგადოებამ გაიგო ყაზახეთის დედაქალაქ ალმა-ათას სისხლიანი გამოსვლები და რეპრესიები, რომელსაც მოჰყვა გადასახლებაში მყოფ ყირიმელ თათრების პათეტიური დემონსტრაციები კრემლის წინ, რომლებიც თავიანთ სამშობლოში დაბრუნების ნებას თხოულობენ და ბალტიის პირეთის რესპუბლიკების: ლიტვა, ლატვია, ესტონეთი-პატრიოტული მანიფესტაციები, რომლებიც გმობენ 1939 წლის რიბენტროპ-მოლოტოვის მუხანათურ ხელშეკრულებას, რომლის საფუძველზედაც საბჭოთა წითელმა არმიამ უკუბაცია უქმნა ამ დამოუკიდებელ ქვეყნებს.

თებერვლის ბოლოსა და მარტის პირველ რიცხვებში განსაკუთრებულად უჩვეულო და ტრაგიკულ ამბებს ჰქონდა ადგილი ჩვენს მეზობელ აზერბაიჯანსა და სომხეთში. დასავლეთში ჯერ ცნობილი გახდა სომხების მასიური დემონსტრაციები ერევანში, რომლებიც აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში შემავალ მთის ყარაბაღის ოლქის სომხეთის რესპუბლიკასთან შეერთებას მოითხოვდნენ. შემდეგ კი თანდათან გამოიჩინა, რომ 28 თებერვლიდან მოყოლებული, ბაქოს მახლობლად მდებარე ქალაქ სუმგაითში და აზერბაიჯანის სხვა ადგილებშიც ადგილი ჰქონდა სომეხ მოსახლეობის პოგრომებს. ბოლოს და ბოლოს საბჭოთა ხელისუფლება იძულებული გახდა უწესრიგობის ფაქტი ელიარებია და ოფიციალურად გამოაცხადა, რომ მოიკლა 32 კაცი, მათ შორის, ქალები და ბავშვები, და დაიჭრა 60-70 კაცი. სხვა მხრით მოსული ცნობები კი გაცილებით მეტ მსხვერპლს ასახელებენ. პოლიცია უძლური გამოდგა, წესრიგის აღსადგენად

ხელისუფლებამ მიმართა სააღყო წესებს, ჯარი შეიყვანა ქ. სუმგაითში, ბაქოში, მთიან ყარაბაღსა და მღელვარების სხვა ცენტრებში. მ. გორბაჩოვი იძულებული გახდა წინა ხაზზე გასულიყო, საჯაროდ პირობა დაედგა, რომ ერთი თვის განმავლობაში მოაგვარებდა სომხებისა და აზერბაიჯანელების განხეთქილების საკითხებს, მაგრამ ჯერჯერობით ვაფიცვები, მანიფესტაციები და უწყესრიგობა არ ცხრება. 9 მარტს ს.კ.კ.პ. ცენტრალური კომიტეტის სპეციალური თათბირი გაიმართა სომეხ-აზერთა კრიზისის თაობაზე. ოფიციალურ კომუნეკეში, სხვათა შორის, ნათქვამია: „...ვითარება ამ რესპუბლიკებში ნორმალურ კალაპოტში დგება, თუმცა კვლავ არის სირთულენი...“ მაშასადამე, ამ დროისათვის ჯერ კიდევ არ იყო წესრიგი მთლიანად აღდგენილი.

მ. გორბაჩოვი ალბათ მართალია, როცა ის აცხადებს: ერევნის მანიფესტანტები კითხვის ქვეშ არ აყენებდნენ არც საბჭოთა წესწყობილებას და არც სოციალიზმსო. სომხები ისეთი ბრიყვები არ არიან, რომ ორი საომარი ფრონტი გახსნან ერთდროულად. ისინი დღეს კრემლიდან იმედობენ მხარის დაქვრას, მაგრამ თუ მათ ეს იმედი გაუცრუვდათ, მაშინ მათი რეაქცია სულ სხვა იქნება. თუ არა საბჭოთა ხელისუფლება, მაშ სხვა ვინაა დამნაშავე სომეხ-აზერთა დღევანდელი შუღლისა? ვინ დააწესა სომხეთისა და აზერბაიჯანის სახელმწიფოთა საზღვრები? კრემლის ხაზენებმა. ჰკითხეს განა რამე ამის შესახებ თვით დაინტერესებულ სომეხ და აზერ ხალხებს? განა მათი ისტორიული უფლებები მხედველობაში იქნა მიღებული? რა თქმა უნდა, რომ არა!

მიუხედავად ამისა, გონიერება მოითხოვდა, რომ სომხებსა და აზერებს ამ უკიდურესობისთვის არ მიემართათ, რომლის შემდეგაც ამ ორი ხალხის თანაარსებობა შეუძლებელი ხდება. ეს საეალალო დარბევები სასტიკად ვნებს კავკასიის ყველა ერის თავისუფლებას, დამოუკიდებლობას და სუვერენობას. სომეხ-თათართა ანტაგონიზმი ჩვენ უშუალოდ და განსაკუთრებით გვეხება. ჩვენს ქვეყანაში მასიურად გვერდიგვერდ ცხოვრობენ სომხები და თათრები. ყველაფრიდან ჩანს, რომ საქართველოშიც მდგომარეობა უაღრესად დაძაბულია და რომ ყოველ წუთში შესაძლებელია იფეთქოს მტრობისა და შურისძიების ჯოჯოხეთურმა ხანძარმა.

ამ სამწუხარო ფაქტიდან ერთი უდავო: მან ერთხელ და სამუდამოდ საჯაროდ ნიღაბი ახადა საბჭოთა სისტემის ინტერნაციონა-

საქართველოს
მწიგნობართა კავშირი

ლიზმის მითს, მისი ძლევამოსილების ილუზიებს.

რეაბილიტაცია და ოცდახუთი თებერვალი

ჩვენ ვიმყოფებით ზუსტად ჩვენი ქვეყნის დაპყრობის 67 წლის-თავზე, რის გამოც ამ ხნის განმავლობაში ქართველ მამულიშვილთა გულთ სისხლი ყონავს და თვალთ ცრემლი სდით. ამ ხნის განმავლობაში ქართველი კაცის კაცობა, მისი თავმოყვარეობა არამარტო იმითაა შელახული და დამცირებული, რომ ის მასზე ძლიერმა მტერმა ბრძოლის ველზე, დაამარცხა და დამორჩილება აიძულა, არამედ კიდევ უფრო მეტად იმიტომ, რომ გამარჯვებული მტერი, ეროვნული მოსაზრების მუქარით, მას აიძულებს თეთრს შავი უძახოს და, პირიქით, შავს თეთრი, დაპყრობას – განთავისუფლება, განთავისუფლებას კი – დაპყრობა; მამულს შეწირულნი მამულის მტრებად გამოაცხადოს, ხოლო მართლა მტრები და მოღალატენი – გმირებადა და პატრიოტებადა.

თითქოსდა განგებამ იძია შური. მან საბჭოთა საზოგადოება ისეთ წუმბესა და ჩიხში შეაგდო, რომ იქიდან თავის დასაღწევად საბჭოთა ხელისუფლება იძულებულია სიტყვებსა და ფაქტებს პატივი სცეს; სამართლიან მოთხოვნებს ანგარიში გაუწიოს, ისტორიული სიმართლე აღადგინოს და მონაჩმახი დაამდაბლ-გააქარწყლოს. თუ ეს მორიგი ოინი და თაღლითობა არაა, ასე უნდა გავიგოთ მიხეილ გორბაჩოვის დაჟინებული მოწოდება: გარდაქმნაზე, საჯაროობაზე, დემოკრატიზაციაზე და... ისტორიის რეაბილიტაციაზე.

ქართველი ერის უკანასკნელ 70 წლის ისტორიას ორი უმნიშვნელოვანესი თარიღი აქვს: პირველია 1918 წლის 26 მაისი, როცა საქართველოს დამოუკიდებლობა და თვითხელმწიფება გამოცხადდა, ხოლო მეორე კი – 1921 წლის 25 თებერვალი, როცა საბჭოთა რუსეთმა იგი დაამხო. ქართველი ხალხისთვის მისი ისტორიის რეაბილიტაცია ნიშნავს, უპირველესად ამ ორი მთავარი თარიღის რეაბილიტაციას, ესე იგი მათ შესახებ სიმართლის აღიარებას.

საბჭოთა რეჟიმის თვითგაწმენდა, მონანიება ქართველი ხალხის წინაშე აქედან უნდა დაიწყოს და არა სტალინ-ბერეას დაგმობითა და მათ მსხვერპლ ბოლშევიკ ლიდერთა რეაბილიტაციით.

რედაქტორი

ვალენტინა ფაილოძის
განთავისუფლება

გასული წლის უკანასკნელ დღეებში შევიტყვეთ ქ-ნ ვალენტინა ფაილოძის ხანგრძლივი პატიმრობიდან განთავისუფლება, რასაც ჩვენ ვესალმებით და სიხარულით ვაუწყებთ ჩვენს საზოგადოებას.

ქ-ნი ვალენტინა ცნობილია ჩვენი მკითხველებისთვის. მოკლე აღვნიშნავთ მაინც მისი ბიოგრაფიის მთავარ მომენტებს.

ქ-ნი ვ. ფაილოძე გახლავთ ქართული სამართალდაცვითი მოძრაობის-ერის, ადამიანის და სინდისის უფლებათა დაცვის - მტკიცე და უშიშარი მებრძოლი მანდილოსანი, რის გულისთვისაც მან საბჭოთა დამსჯელი ორგანოების უწყვეტი და მკაცრი დევნა-შევიწროება-პატიმრობა გადაიტანა ამ უკანასკნელი 15 - 16 წლის განმავლობაში. იგი დაბადებული უნდა იყოს 1923 წელში. საშუალო სასწავლებლის შემდეგ სწავლობდა კონსერვატორიაში. გათხოვილია. ჰყავს სამი შვილი. სანამ კაგებე დევნას დაუწყებდა, ის სვეტიცხოვლის მგალობელთა გუნდს ხელმძღვანელობდა და თანაც ლიტურგიას ასწავლიდა. აქედან გასაგებია, რომ მან კარგად იცოდა თუ რა უმსგავსობანი და ბოროტმოქმედებანი ხდებოდა საქართველოს ეკლესიის საპატრიარქოში, განსაკუთრებით კათალიკოს ეფრემ მეორის გარდაცვალების შემდეგ, როცა ბოროტმოქმედებმა გატეხეს საპატრიარქო, იქიდან გაიტაცეს დიდძალი საეკლესიო საუნჯე, სეიფიდან გამოიტანეს და გადააკეთეს გარდაცვლილი პარიარქის ანდერძი, რის წყალობითაც ბოროტმოქმედთა ხროვამ ხელში ჩაიგდო საპატრიარქო. ვ. ფაილოძემ ვაჟკაცურად ამხილა უშუალო ბოროტმოქმედნი და მათი წამქეზებელ-ხელის შემწყობი „კაგებე“. აქედან იწყება მისი გოლგოთა. 1974 წელში ვ. ფაილოძე გაასამართლეს „კაგებეს“ მიერ შეკოწიწებულ ბრალდების მიხედვით და მიუსაჯეს წლინახევრის პატიმრობა. განთავისუფლების შემდეგ ვ. ფაილოძე აგრძელებს მოღვაწეობას ადამიანის უფლებათა და ჰელსინკის ხელშეკრულებათა დაცვის ქართულ ჯგუფში ზვიად გამსახურდიას, მერაბ კოსტავას და სხვებთან ერთად. არაერთი გაჩხრეკებისა და დაკითხვების შემდეგ, 1978 წელში

ვალენტინა ფაილოძეს ისევ აპატიმრებენ და, ჩვენს მიერ მიღებულ ცნობების მიხედვით, მას თბილისში ასამართლებდნენ იმავე წლის ივლისის პირველ რიცხვებში, როგორც ჰელსინკის შეთანხმების შესრულებისათვის მეთვალყურე ჯგუფის აქტივისტს. სასამართლოს განაჩენი ჩვენთვის უცნობია. როგორც ჩანს, პოლიციურმა დევნა-პატიმრობამ კიდევ უფრო განამტკიცა მასში გადაწყვეტილება, განაგრძოს ბრძოლა გაბატონებულ უსამართლობის წინააღმდეგ, ერისა და ადამიანის უფლებათა დასაცავად. უკანასკნელად, კაგებეს მიერ შეთითხნილ ბრალდებებით, ვ. ფაილოძეს ასამართლებს თბილისის სასამართლო 1983 წლის მარტში და მას უსჯის რვა წლის პატიმრობას და შემდეგ ხუთი წლით გადასახლებას.

უნდა ვიცოდეთ, რომ, როგორც ვ. ფაილოძის, ისე მის ბედში მყოფ პოლიტპატიმრების განთავისუფლება ხდება საყოველთაო ამნისტიის გარეშე, ინდივიდუალურად ადმინისტრატიული წესით. მათი მდგომარეობა გარეთ ბევრით არ განსხვავდება პატიმრობისაგან. კაგებე საზოგადოებასა და მათ შორის აგებს გადაულახავ ზღუდეს.

ვალენტინა ფაილოძის განთავისუფლების შემდეგ, შორეულ ციმბირის გულაგებში იტანჯებიან ცნობილი პატრიოტები: გურამ გოგბაიძე და ბორის კაკუბავა.

გურამ გოგბაიძე

1984 წლის 15 თებერვალს, თბილისში გამართულმა სასამართლომ გურამ გოგბაიძეს მიუსაჯა ოთხი წლის პატიმრობა. ის გაასამართლეს ზაქარია ლაშქარაშვილთან და ტარიელ ღვინიაშვილთან ერთად, როგორც: „საქართველოს ეროვნული განთავისუფლების პარტიის“ ორგანიზატორები. გ. გოგბაიძეს სასამართლოზე თავი ღირსეულად ექირა. მან თავი დამნაშავედ არ ცნო. გ. გოგბაიძე დაბადებულია 1949 წელში, ცხოვრობდა ქ. რუსთავეში, ცოლშვილიანია, განათლებით ეკონომისტი. ძმები: თენგიზ და ელუარდ გულაგები ასე ახასიათებენ მას: „გურამ გოგბაიძე მთელს პერმის ბანაკში ცნობილი იყო, როგორც უალრესად ძლიერი პიროვნება, რომლის სიმტკიცესთან შეჯახებისას იმსხვრეოდა მეციხოვნეთა ყველა ზრახვები. გ. გოგბაიძე გამუდმებით მონაწილეობდა საპროტესტო გაფიცვებსა და შიმშილობებში, რის გამოც მას თითქმის არ უშვებდნენ ბანაკის ციხიდან და საჯარიმო იზოლატორებიდან. არ გეგონოთ, რომ ეს ფუჭი ბრძოლა იყოს, როგორც ამას ზოგიერთი ფიქრობს.

ეს ბრძოლა თვალნათლივ ანახვებს ციხეთა მსახურთ პოლიტიკურ პატიმრის თავგამოდებას და აძლევს მათ ბოროტებასთან გამართლებას. ვი გამარჯვების მაგალითებს. ღირსეულად და ამაყად ატარებს გურამ გოგბაიძე პოლიტიკური ტუსადის მძიმე ჯვარს.“

ბორის კაკუბავა

1987 წლის 12 დეკემბრის თარიღით, მერაბ კოსტავამ და ზვიად გამსახურდიამ შემდეგი წერილით მიმართეს იურისტთა საერთაშორისო ასოციაციასა და მსოფლიო საზოგადოებრიობას:

„უკვე მეცხრე წელია, აღმოსავლეთ ციმბირში მდებარე კრასნოიარსკის მხარის საკონცენტრაციო ბანაკში იტანჯება საქართველოში ადამიანის უფლებებისათვის მებრძოლი, ქალაქ გაგრის მცხოვრები ბორის კაკუბავა. იგი გაბედულად ამხელდა ადამიანის უფლებების დარღვევებსა და სხვა უკანონო მოქმედებებს ე. წ. „აფხაზეთის ავტონომიურ ს. ს. რესპუბლიკაში“; გამოდიოდა ქართული მოსახლეობის დევნა-შევიწროებისა და დისკრიმინაციის წინააღმდეგ, მოსახლეობისა, რომელიც განიცდის ე. წ. „საკადრო აპარტიდს“ და რომელსაც ართმევენ თავის ეროვნულ უფლებებს.

ბ. კაკუბავამ, ადამიანის უფლებებისათვის მებრძოლ აქტივისტ ა. მარკოზიასთან ერთად, მოაწყო მრავალათასიანი მანიფესტაცია და მიტინგი გაგრის სტადიონზე 1978 წლის 3 სექტემბერს. იგი გამოვიდა აფხაზეთში ქართველთა დევნის, ხელისუფლების მიერ აფხაზებსა და ქართველებს შორის მტრობის გაღვივების წინააღმდეგ: ამხელდა ქართველების წინააღმდეგ წარმოებულ ტერორისტულ პოლიტიკას, ქართული ენის დევნას. კაკუბავა გამოდიოდა საქართველოს ს. ს. რ. ხელმძღვანელთა პასიური და ოპორტუნისტული პოლიტიკის წინააღმდეგ, რომელიც, მოსკოვისადმი შიშის გამო, ყოველმხრივ ხელს უწყობდა სუსლოვ-გულიას შოვინისტურ-რუსიფიკატორულ ბრბოს თარეშს. ამ ბრბოს მიზნად ჰქონდა დასახული აფხაზეთიდან ყველა ქართველის გასახლება და აფხაზეთის შეერთება რუსეთის ს. ფ. ს. რესპუბლიკასთან.

ბორის კაკუბავა ხორცის კომბინატში მუშაობდა ვეტერინარად და ამდენად ის არ იყო მატერიალურად პასუხისმგებელი პირი. იგი 1978 წელს დააპატიმრეს, თითქოსდა „სოციალისტური ქონების დატაცებისათვის“. არც კრევიზიის აქტი, არც სასამართლო-ბუღალტერუ-

ლი ექსპერტიზა არ ამტკიცებს მის დანაშაულს. უფრო მეტიც, დასტურდა, რომ 1977 წლის 4 თებერვლიდან 1978 წლის თებერვლამდე ბ. კაკუბავა საერთოდ არ მუშაობდა სოხუმის ხორცის კომბინატში. თუმცა მის წინააღმდეგ შეკოწიწებულ „საქმეში“ ნათქვამია, რომ თითქოს მან ამ პერიოდში ხორცის კომბინატში შექმნა „დანაშაულობრივი ჯგუფი და მიითვისა 84 ათასი მანეთი“. სინამდვილეში, ეს თანხა ხორცის კომბინატმა გადაურიცხა ტიხორეკის საბჭოთა მეურნეობას და ღღემდე მის ანგარიშზე ირიცხება. მიუხედავად იმისა, რომ კაკუბავა უდანაშაულოა, მას 14 წლით პატიმრობა მიესაჯა მკაცრი რეჟიმის საპატიმრო ბანაკებში მოხდით.

კაკუბავას საქმეში ადგილი ჰქონდა იმდენად უხეშ საპროცესუალო და კანონის სხვა დარღვევებს, რომ საქართველოს ს. ს. რ.-ის უმაღლესი სასამართლო იძულებული გახდა, 1981 წლის 6 აპრილს, გაეუქმებია განაჩენი და ელიარებია კაკუბავა უდანაშაულოდ. საქართველოსა და აფხაზეთის მთავრობათა და აგრეთვე კაგებედან დაინტერესებულ პირთა ჩარევის შედეგად კაკუბავა პატიმრობიდან არ გაანთავისუფლეს. იგი ციხეში ყავდათ მოთავსებული სანქციის გარეშე სამი თვის განმავლობაში. შემდეგ, კაგებესა და უმაღლეს ინსტანციათა დაწოლის შედეგად, უპრეცედენტო შემთხვევა მოხდა: განაჩენის გაუქმებიდან სამი თვის შემდეგ, საქართველოს სსრ უმაღლესმა სასამართლომ ისევ აღადგინა ძალაში ძველი განაჩენი უდანაშაულო ადამიანის წინააღმდეგ, ანუ 14 წლით მკაცრი რეჟიმის ბანაკებში პატიმრობა და ის სასჯელის მოსახდელად შორეულ ციმბირში გადააგზავნეს, მაშინ როცა, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ახალი განაწესის თანახმად, სახელმწიფო ქონების ყველაზე დიდი დამტაცებლებიც კი თავიანთ სასჯელს საცხოვრებელი ბინისა და მიხედვით, თავიანთვე რესპუბლიკებში იხდიან.

ასე მოუწყვეს ანგარიშსწორება მცირეწლოვან შვილების მამას, რომელთაც საკუთარი თავშესაფარიც კი არ გააჩნიათ. ჩვენ მოუწოდებთ იურისტთა საერთაშორისო ასოციაციას, კეთილი ნების ყველა ადამიანებს, რომ გამოვიდნენ ბორის კაკუბავას დასაცავად და მოითხოვონ საბჭოთა ხელისუფლებისაგან არაკანონიერი განაჩენის გაუქმება და პატიმრობიდან კაკუბავას განთავისუფლება.“

ამ მიმართვა-მოწოდებაში ყველაფერია თქმული ბ. კაკუბავაზე.

ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება

[ეს-ეს არის, რაც ბ-ნ თენგიზ გუდავასაგან მივიღეთ, გასული წლის 11 დეკემბერს, თბილისში დაარსებული ილია ჭავჭავაძის საზოგადოების პროგრამისა და წესდების ტექსტი რუსულ ენაზე, რომლის სიტყვა-სიტყვით თარგმანს ქვემოთ გთავაზობთ. რ.]

„1987 წ. 11 დეკემბერს, ქ. თბილისში შედგა ილია ჭავჭავაძის სახელობის საზოგადოების (ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება) დამფუძნებელი კრება. მასში მონაწილეობა მიიღო საზოგადოების 41-მა აქტივისტმა. კრება დაიწყო ლოცვით, რომელიც მიჰყავდა იღუმენ მიხეილს. 13 საათსა და 15 წუთზე გიორგი ჭანტურიამ გახსნა კრება, რომელმაც განიხილა საზოგადოების პროგრამისა და წესდების პროექტები, რის შესახებ გაიმართა ცხოველი კამათი. მიღებული იქნა შემდეგი პროგრამა და წესდება.

პროგრამა

პრეამბულა.

ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება წარმოადგენს საქართველოს ეროვნულ გაერთიანებას, რომლის მიზანია:—დაცვა ქართველი ერის ინტერესებისა და უფლებებისა, ზრუნვა ქართველი ხალხის კულტურული მემკვიდრეობის შესანახად და ეროვნული თვითშეგნების განსამტკიცებლად.

ჩვენი საზოგადოების სამი წმინდათა წმინდა პრინციპია: ენა, სამშობლო, სარწმუნოება. ამ პრინციპებს იცავდენ ქართველები, რომლებიც ილია ჭავჭავაძემდე ცხოვრობდნენ, ამ პრინციპების დაცვას მოახმარა მთელი თავისი სიცოცხლე და თვით თავიც შესწირა დიდმა ილიამ.; და დღესაც ენა, სამშობლო და სარწმუნოება ჩვენი უპირველესი საზრუნავია.

* * *

მუხლი 1. ქართველის ერთადერთი სამშობლო საქართველოა. ამიტომ საქართველო უნდა დარჩეს ქართველთა ქვეყნად. ჩვენ ვცნობთ საქართველოს არაქართველ მოსახლეობის უფლებებს, მაგრამ ეთნიური ჯგუფების რიცხვთა ხელოვნურმა ცვლილებებმა ზიანი არ უნდა მიაყენოს ქართველ ერს.

- მუხლი 2.** ყველა საკითხები, რომლებიც დაკავშირებული არიან საქართველოს მომავალთან, უნდა წყდებოდნენ ქართველი ხალხის უმრავლესობის ნებითა და სურვილით.
- მუხლი 3.** ყველა პროექტები, რომლებიც ემუქრებიან საქართველოს ბუნებას, ისტორიულ და კულტურულ ძეგლებს, ანდა პოტენციურად შეუძლიათ დემოგრაფიული ცვლილებების გაგამოწვევა, უნდა იქნენ გამოტანილი მთელი საქართველოს მასშტაბით საჯაროდ განსახილველად.
- მუხლი 4.** მესხებს, ინგილოებს და მონოფიზიტ ქართველებს უნდა დაუბრუნდეთ ქართული ეროვნულობა, გვარები და ყველა სხვა უფლებები.
- მუხლი 5.** საქართველოს მოსახლეობის შორის საჭიროა გავრცელება ეროვნულ-პატრიოტული ლიტერატურის და ეროვნულ გმირთა პოპულირება.
- მუხლი 6.** უნდა გატარდეს უმაღლესი განათლების რეფორმა.
- მუხლი 7.** უნდა განმტკიცდეს კონსტიტუციურად ქართული ენა, როგორც საქართველოს სახელმწიფო ენა.
- მუხლი 8.** ქართულ სკოლებში დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს ქართული ენისა და ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის სწავლებას. ყველა ამ საგნებს პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეთ ჩვენ სკოლებში.
- მუხლი 9.** ქართული ენის ცოდნა სავალდებულო უნდა იყოს იმათთვის, ვინც სახელმწიფო სამსახურში იმყოფებიან.
- მუხლი 10.** უნდა აღდგენილიქნას საქართველოს ყველა ქალაქებისა და სოფლების ნამდვილი სახელები.
- მუხლი 11.** საქართველოში მცხოვრები მოქალაქეები, რომელთაც ეხებათ ჯარში გაწვევა, სამხედრო სამსახურს უნდა გადიოდნენ საქართველოს ტერიტორიაზე.
- მუხლი 12.** ყველა პატიმარები, რომლებიც საქართველოში არიან გასამართლებულნი, სასჯელს საქართველოში უნდა იხდიდნენ.
- მუხლი 13.** საქართველოს მთავრობამ უნდა უზრუნველყოს სიტყვის და კრების თავისუფლება, ადამიანის უფლებათა დაცვა. უნდა გვახსოვდეს, რომ არსებობს მხოლოდ ერთი გზა კუმანიტარული საკითხებისა და რომ სსრკ-ამ ხელი მოაწერა ადამიანის უფლებათა დეკლარაციას და ჰელსინკის ხელშეკრულებას, საიდანაც გამომდინარეობს, რომ საბჭო-

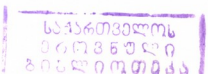

- თა კანონმდებლობა უნდა შეიცვალოს საერთაშორისო უფლების ნორმათა თანახმად.
- მუხლი 14.** ხელისუფლება უნდა მიყვებოდეს სსრკ კონსტიტუციის სტატიებს სახელმწიფოდან ეკლესიის გამოყოფის შესახებ, არ ცდილობდეს გავლენის მოხდენას და ხელის შეშლას ეკლესიის საქმეებში.
- მუხლი 15.** აუცილებლად საჭიროა საეკლესიო სასამართლოს აღდგენა.
- მუხლი 16.** ეკლესიებს უნდა მიეცეთ უფლება თავის ნება-სურვილზე თავისუფლად გახსნან სალოცავები და მონასტრები.
- მუხლი 17** ეკლესიებს აუცილებლად უნდა ჰქონდეთ საკუთარი გამო-მცემლობა
- მუხლი 18.** ეკლესიებს უნდა მიეცეთ უფლება საკვირაო სკოლების დაარსებისა.
- მუხლი 19.** აუცილებლად საჭიროა აღდგენა ეკლესიის უფლებისა მო-წყალების აქციის საწარმოებლად.
- მუხლი 20.** აუცილებლად საჭიროა ეკლესიებს დაუბრუნდეთ სახელმ-წიფოს მიერ ჩამორთმეული ქონება.
- მუხლი 21.** უნდა გაუქმდეს სიკვდილით დასჯა.

წ ე ს დ ე ბ ა

1. ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება წარმოადგენს ქართველი ხალხის პატრიოტულ გაერთიანებას, რომლის მიზანს წარ-მოადგენს ქართველი ერის უფლებების დაცვა, ზრუნვა კუ-ლტურულ მემკვიდრეობაზე, მასებში ეროვნული შეგნების გაღვივება და განმტკიცება.
2. ჩვენი საზოგადოების წევრი შეიძლება იყოს ყველა, ვისთვისაც ძვირფასია ჩვენი ეროვნული ღირებულებანი, დამოუკი-დებლად სარწმუნოებრივი აღმსარებლობისა, პოლიტიკური შეხედულებებისა, ეროვნებისა, ხნისა, ქონებრივი მდგომარე-ობისა და სოციალური წარმოშობისა, ამა თუ იმ ქვეყნის მოქალაქეობისა, ოფიციალურ კანონმდებლობასთან დამოკი-დებულებისა.
3. საზოგადოების უზენაესი ორგანოა საერთო კრება, რომელიც უნდა ტარდებოდეს ერთხელ წელიწადში, ხოლო კრებათა შო-

21.228

რის — ილია ჭავჭავაძის საზოგადოების გამგეობა.

4. საზოგადოებას აქვს თავისი საინფორმაციო უწყება, საზოგადოების ბეჭდვით ორგანოს წარმოადგენს აგრეთვე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი „მატიანე“.
5. საზოგადოება უნდა მოქმედებდეს პერიფერიებშიც. ამ მიზნით უნდა შეიქმნას საზოგადოების ფილიალები საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში. სასურველია, რომ საქართველოს საზღვრებსგარეთაც შეიქმნას ფილიალები.
6. საზოგადოება იყოფა სექციებად და თითოეული წევრი საზოგადოებისა ვალდებულია შევიდეს, ამა თუ იმ სექციაში. სექციის კრებები ტარდება ცალკე ერთხელ თვეში.
7. ყველა სადაო საკითხი წყდება კენჭის ყრით, უმცირესობა ემორჩილება უმრავლესობას.
8. ყოველი წევრი საზოგადოებისა იხდის ყოველთვიურ საწევროს.
9. საზოგადოების ფულად ფონდს შეადგენენ საწევრო გადასახადები და აგრეთვე შემოწირულებები, რომელსაც განაგებს მოლარე, რომელიც საზოგადოების გამგეობის სავალდებულო წევრია.
10. საზოგადოებიდან გამოსვლა ისე თავისუფალია, როგორც შესვლა.
11. ახალი წევრის მიღება საზოგადოებაში წარმოებს მხოლოდ საზოგადოების ნამდვილი წევრის რეკომენდაციით.
12. განსაკუთრებულ შემთხვევებში გამგეობას უფლება აქვს საზოგადოებიდან გარიცხოს უღირსი წევრი
13. გამგეობას უფლება აქვს, საერთო კრების გარეშეც, შეცვალოს ან განაახლოს თავისი შემადგენლობა.
14. საერთო კრების ან გამგეობის გადაწყვეტილება სავალდებულოა საზოგადოების ყველა წევრისათვის.
15. წესდების შეცვლის, რომელიმე მუხლის გაუქმების უფლება აქვს მხოლოდ საზოგადოების საერთო კრებას.

საზოგადოებას შემდეგი სექციები აქვს: 1. საეკლესიო საქმეების, 2. ეროვნული უფლებების დაცვის, 3. კულტურულ-ეკოლოგიური, 4. ადამიანის უფლებათა დაცვის, 5. თავისუფალი პროფკავშირების.

გამგეობის წევრები: მერაბ კოსტავა, ზვიად გამსახურდია, ხუხუნაშვილი, ჯანელიძე, ირაკლი წერეთელი, გიორგი ქანტურია.

თბილისში საზოგადოება ითვლის 300 წევრს. ფილიალებია: ქუთაისში, ბათუმში, სოხუმში და საქართველოს სხვა ქალაქებში.

მ ი მ ა რ თ ვ ა

ს.კ.კ.პ. ცენტ. კომიტეტის გენ. მდივანს მ.ს. გორბაჩოვს,

ს.ს.ს.რ.კ.პ.ც.კ. პირველ მდივანს ჯ. პატიაშვილს

მსურს გაცნობოთ, რომ გარდაქმნის ეპოქაში კაგებე გარდაიქმნა ჩემს ოჯახზე ფსიქოლოგიური დაწოლისა და ტერორის ახალ მეთოდებზე, „პედაგოგების“ საფარქვეშ ამოფარებული აგენტების მეშვეობით.

მიმდინარე წლის სექტემბერში, გვაიძულეს გამოგვეყვანა ჩვენი შვილები სკოლიდან, სადაც მათ ემუქრებოდა სულიერი და ფიზიკური გახეიბრება და იქნებ გასწორებაც კი, რაზეც ჩვენ არაორაზროვნად მიგვითითა ერთერთმა პედაგოგმა. ეს მოულოდნელობა არ იქნებოდა ასე ვთქვათ, - „სანიმუშო სკოლებში“, სადაც დაქრა და დანობანა მოსწავლეთა შორის არც ისე იშვიათ მოვლენას წარმოადგენს. ეს, ჩვენის აზრით, აღზრდის დახვეწილი მეთოდების ღირსეულ შედეგს წარმოადგენს. სახ. უშიშროების კომიტეტი არაერთხელ დამმუქრებია უშუალოდ ჩემი შვილებისადმი გასწორებით, ჯერ კიდევ პატიმრობაში ჩემი ყოფნის დროს. იგი მათ იყენებდა მძევლებად, ჩემი სამართალდაცვითი მოღვაწეობისათვის. ამის შესახებ, 1977 წელს, პატიმრობაში ყოფნის დროს, დავწერე განცხადება. მასში ვამხელდი კაგებეს თანამშრომლებს, რომლებიც მემუქრებოდნენ. ამ განცხადებაში მე მათ ჯალათ ბერიასა და რუხაძეს ვადარებდი (იხილეთ გამსახურდიასა და კოსტავას საქმე №131, საქართველოს კაგებეს არქივში).

ჩემი განთავისუფლების შემდეგ შანტაჟი გრძელდება, რამაც თავის კულმინაციურ წერტილს 1983 წელს მიაღწია, როცა ქ. თბილისის 51-ე საშუალო სკოლის „პედაგოგმა“ ეუუენა ასათიანმა, სკოლის დირექტორის ხელშეწყობით, იწყო ჩემი 1976 წელს დაბადებული უფროსი ვაჟის- ცოტნეს დევნა. მან თანაკლასელებს აუკრძალა მასთან ლაპარაკი. იგი ცოტნეს ადანაშაულებდა ანტირუსულ, ანტისტალინურ გამონათქვამებში, აქეზებდა მის წინააღმდეგ თანაკლასელებსა და მათ მშობლებს. ისინი აწარმოებდნენ ჩემი შვილის კოლექტიურ ცემას. ასე, რომ ფიზიკური ტრავმებისა და ნერვულ გაღიზიანებათა შედეგად, ჩემი შვილი 1985 წლიდან დაავადდა ნერვული სისტემის მძიმე ავადმყოფობით, რომლის დიაგნოზი ფალსიფიცირებული იქნა საავადმყოფოში. ახლა ჩვენ იძულებული ვართ მას

სახლში ვასწავლოთ. გიორგის, მეორე-უმცროს ვაჟს, 1979 წელს დაბადებულს, მსგავსად ექცევიან თბილისის 55-ე საშუალო სკოლაში. იქ ახდენენ მის ყოველმხრივ იზოლირებას, უკრძალავან მოსწავლეებსა და მათ მშობლებს მასთან ლაპარაკს. ისინი ყოველმხრივ ცდილობენ ბავშვის ტრამვირებას. შვიდი წლის ბავშვს უწყობენ დაკითხვებს პოლიტიკურ თემებზე და სხვა ამის მსგავსს, რის შედეგად ბავშვმა შეიძულა სკოლა. ჩვენ ხშირად მიგვიმართავს ამ სკოლების დირექციების, განათლების სამინისტროს რაიონულ განყოფილების, საქართველოს კ. პ. ცენტ. კომიტეტისადმი, მაგრამ ისინი არავითარ ზომებს არ ღებულობენ. აშკარაა, რომ დაწესებულება, რომელსაც მეტი ძალა და გავლენა გააჩნია, საიდუმლოდ ხელმძღვანელობდა აღნიშნულ აქციებს და პედაგოგები დაუსჯელი რჩებოდნენ. დღესაც ვთვლი, რომ ყველაფერი ეს კეთდება ჩემზე და ჩემს ოჯახზე დაწოლის გაძლიერების მიზნით, რისი მსხვერპლი ხდებიან უდანაშაულო ბავშვები. მათ ელით საშინაო პატიმრობა, სკოლას ჩამოშორება, თავიანთ თანატოლებთან ყველა სახის კავშირის გაწყვეტა. თუმცა აქვე მსურს შევნიშნო, რომ ჩემს შვილებთან ამგვარ მოპყრობაში არაფერია ახალი. ასევე ეპყრობოდნენ ცნობილ სამართალდამცველის ანატოლი კორიაგინის შვილებსაც და სხვა პოლიტპატიმართა შვილებსაც, განსაკუთრებით პროვინციებში.

აღმაშფოთებელია ის, რომ ყველაფერი ეს ჩემი შვილების წინააღმდეგ დღემდე გრძელდება. ნუთუ გარდაქმნა და დემოკრატიზაცია მათთვის უნდა ნიშნავდეს სკოლიდან მოწყვეტას, საბინაო პატიმრობას, სულიერ და ფიზიკურ დახეობრებას?

აი ასეთი სამარცხვინო საშუალებებით ცდილობენ მაიძულონ, რომ ემიგრაციაში წავიდე საკუთარი სამშობლოდან. ამის შესახებ უშუალოდ გამაფრთხილა მიმდინარე წლის გაზაფხულზე კავების წარმომადგენელმა. მთელი ჩემი „დანაშაული“ იმაში მდგომარეობს, რომ მხარს ვუჭერ საჯაროობასა და საზოგადოების დემოკრატიზაციას. ადგილობრივი ხელისუფალნი არ პასუხობენ ჩემს განცხადებებზე და უკან გვიბრუნებენ დოკუმენტებს. ჩვენ ყველას მივმართეთ, მათ შორის საქ. კომპარტიის ც. კომიტეტსაც, მაგრამ უშედეგოდ.

მოვითხოვთ თქვენს ჩარევას, რომ მოგვცენ ოფიციალური განმარტება, პედაგოგების ამგვარ მოქმედებათა თაობაზე. მოვითხოვთ სკოლაში ბავშვთა ხელშეუხებლობის წერილობით გარანტიას,

მათი დოკუმენტების დაბრუნებას. მსურს შევხსენო ყველაფერი ახლობლებზე შურისძიება, მითუმეტეს ბავშვებზე ტანჯვის მიყენების გზით, წარსულის სამარცხვინო გადმონაშთია. ამას მიმართავდნენ ყველაზე სისხლიანი აღმოსავლეთის დესპოტები. სტალინიზმის ამოსაძირკვად მხოლოდ სიტყვები არაა საკმარისი. უპირველესად ყოვლისა საჭიროა მსგავსი მოვლენების ამოძირკვა.

ყველაფერ ამას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს ყველაზე მოწინავე, ჰუმანურ, დემოკრატიულ, მითუმეტეს, გარდაქმნილ ქვეყანაში.

პასუხს ველი უახლოეს მომავალში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უკიდურეს ზომებს მივმართავ.

1987 წლის 10 ნოემბერი

ზვიად გამსახურდია

* * *

„უკიდურესი ზომა“

ზ. გამსახურდიამ, როგორც ჩანს, პასუხი ვერ მიიღო მისი მიმართვის ადრესატებისაგან, თუ პასუხად არ ჩავთვლით მის წინააღმდეგ ლაშქრობას, რომელიც გაზეთმა „კომუნისტმა“ გააჩაღა მის 28 თებერვლის, 5 მარტისა და 6-ს ნომრებში, სათაურით: „შეიცან თავი შენი“. პირველი პუბლიკაცია, რომელსაც ხელს აწერს ვინმე დემურ იოსელიანი, თუ სახელმწიფო უშიშროების ორგანოებში არაა მთლიანად შედგენილი, მისგან მაინცაა ნაკარნახები. „კომუნისტის“ მთელ ამ ლაშქრობასაც უჩინარი დირიჟორის ბეჭედი აზის. როგორ გვაგონებს იგი ამ ათი წლის წინანდელ იგივე გაზეთის თავდასხმებს, რომელიც სულ ცოტათი წინ უსწრებდა ზვიად გამსახურდიისა და მერაბ კოსტავას დაპატიმრებას. ეს პარალელი იწვევს საფუძვლიან შეშფოთებას ამ მრავალნატანჯ მამულიშვილთა ბელზე.

პრესის უხეშმა თავდასხმებმა, რომელზედაც პასუხის გაცემის უფლებაც არ გააჩნია, და პოლიციურმა დევნამ (პროკურატურაში გამოძახებები, მოსკოვში მგზავრობის აკრძალვა) ზვიად გამსახურდიას აიძულა მართლაც უკიდურეს ზომისთვის მიემართა. მან 11 მარტს შიმშილით გაფიცვა გამოაცხადა. მას სხვა გზა არ დაუტოვეს და იძულებული გახადეს, რომ საფრთხეში ჩააგდოს საკუთარი სიცოცხლე. რა თქმა უნდა, რომ ამ მძიმე წუთებში მთელი ჩვენი სიმპატია მის მხარეზეა.

გაზეთ „კომუნისტზე“ და მის რედაქტორზე კი ჩვენ შემდეგი

შენიშვნები გვაქვს: 1. თქვენი ე. წ. კორესპონდენტები ზარცხაძის ხურდიას უკეთინებენ იმ სისუსტეზე, რომელიც მან ამ წინადასა და ნაწილობრივი მონანიე-ბის განცხადება გააკეთა. ასეთი მანევრი ახლა შეცდომაში ველა-რავის შეიყვანს. სხვები რომ დაივიწყონ, სულ ახლად რეაბილიტი-რებული ნიკოლა ბუხარინის და მასთან ერთად დახვრეტილ ოციოდე ბრალდებულის მონანიებათა გახსენებაც საკმარისია იმის გასაგებად, თუ როგორ ხდება და რა ფასი აქვს საბჭოთა სასამართლოებში გაკეთებულ მონანიების განცხადებებს. 2. ბ-ნი ნუგზარ ფოფხაძე რომ ვაზეთ „კომუნისტის“ რედაქტორად დაინიშნა, მის შესახებ ჩვენს ემიგრაციაში დადებითი შეხედულება გამოითქვა. ეს აზრი გაამაგრა თვით ვაზეთის შინაარსობრივი გადახალისების, ცხოვრე-ბასთან უფრო მიახლოების ნიშნებმა. ახლა კი, ზვიად გამსახურდი-ას მიმართ გამოჩენილი უსამართლობის შედეგად, ჩვენს ალტრულ იმედებს ცივი წყალი გადაველო. დემოკრატიული პრესის ელემენტა-რული, მაგრამ დიდი მნიშვნელობის, მოთხოვნაა, რომ მან უზრუნ-ველყოს პიროვნება ცილისწამებებისა და დაუმსახურებელი, ბოროტი თავდასხმებისგან. ეს მოთხოვნა რომ განახორციელოს, პრესა ვალდე-ბულია, როცა ის მის ფურცლებზე ადგილს უთმობს ამა თუ იმ პი-რის წინააღმდეგ, არამც თუ თავდასხმებს, არამედ უწყინარ კრიტი-კასაც კი, რომ დაზარალებულს იქვე პასუხის გაცემის საშუალება მისცეს. „კომუნისტის“ კითხვისას გვექმნება შთაბეჭდილება: ხელ-ფეხგაკოჭილი ზვიად გამსახურდია მიწაზე დაუგდიათ და ული-რსებო ადამიანები მას წიხლებით სცემენ და სცემენ. ეს კი ღლე-ვანდელ საბჭოთა ხელისუფლებას დემოკრატიულობის შარავანდელს ვერ მოჰფენს.

რას ემართლებიან მაინც ზ. გამსახურდიას? ის თავად ბომბებს არ აფეთქებს და არც სხვას მოუწოდებს ტერორიზმისა და აჯან-ყებისაკენ. ძველ, წარსულ ამბებს? მაგრამ ამისთვის ის უკვე გა-სამართლებული და დასჯილი იქნა. ახლა შვილების გამოყვანას სკო-ლიდან? ეს მშობლების ხელშეუხებელი უფლებაა: ასწავლონ ან არ ასწავლონ იქ, სადაც მათ უნდათ. ზ. გამსახურდიას მოთხოვნა სრულიად სამართლიანია: შვილები უნდა იზრდებოდნენ მშობლების სიყვარულისა და პატივისცემის ატმოსფეროში და არამც და არამც დაპირისპირებისა და ათვალწუნებისაში.

ჩრება ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება, რომელიც ზ. გამსახურდი-

ას, მერაბ კოსტავას და სხვა მათ თანამოაზრეებს დაუბრუნებდათ, რომლის მიზანი და პროგრამა აქვე ზემოდაა დაბეჭდილი. როგორც მკითხველი დაინახავს, მასში არაფერი არაა ისეთი, რაც საბჭოთა სახელმწიფოს კონსტიტუციას ეწინააღმდეგებოდეს. მათ განუზრახავთ ქართველი ერის უფლებებისა და ინტერესების დაცვა, რაც ბუნებრივად ყველა ქართველის არსებობის მიზანი უნდა იყოს, ხოლო ის, ვინც გადაგვარებულია, მასზე დიდებულმა აკაკიმ ბრძანა:

გადაგვარების მოსურნე
ბუნებისაგან კრულია! -ო.

* * * *

თ ე ნ გ ი ზ დ ა ე დ უ ა რ დ გ უ დ ა ვ ე ბ ი ს
წ ე რ ი ლ ი

ამ დღეებში ჩვენ დაგუჯავშირდით ტელეფონით თბილისს, ველაპარაკეთ ზ. გამსახურდიას, მ. კოსტავას, გ. ჭანტურიას და სხვებს. გახარებული არიან, რომ საზღვარგარეთის ქართული საზოგადოებები მათ მხარს დაუჭერენ. საქმე იმაშია, რომ უკანასკნელ დროს ხელისუფლებამ გააძლიერა, გორბაჩოვის დროისათვის უჩვეულო, თავდასხმები ქართველ სამართალდამცველებსა და პატრიოტებზე. თქვენ უეჭველად იცით, რომ გაზეთ „კომუნისტში“ ზედიზედ სამჯერ დაიბეჭდა სტატიები, რომლებიც „საზოგადოებრივ აზრს“ მობილიზაციისაკენ მოუწოდებენ ქართველ ეროვნულ აქტივისტების გამსახურდიასა და კოსტავაზე ანგარიშის გასასწორებლად. ეს მეტად შემამფოთებელი სიგნალია, რაც მხედველობიდან არ უნდა იქნეს გაშვებული.

ათ მარტს ზ. გამსახურდია, რომელიც მოსკოვში მიემგზავრებოდა პრეს-კლუბ „გლასნოსტის“ მიერ ორგანიზებულ ეროვნულ საკითხების სემინარზე დასასწრებლად, - მატარებლიდან მოხსნეს. მერაბსა და ზვიადს მოსდით რესპუბლიკის პროკურატურაში გამოცხადების უწყებები... **11** მარტს, ხელისუფალთა დევნის საპროტესტოდ, ზვიად გამსახურდიამ შიმშილობა გამოაცხადა. დღეს, **13** მარტს, მერაბ კოსტავამ შემდეგი განცხადებით მიმართა ქართველ ხალხს:

„მიმდინარე წლის **11** მარტს, ქართველმა სამართალდამცველმა და საქარფელოში ჰელსინკის ჯგუფის დამაარსებელმა

ზვიად გამსახურდიამ საშიმშილო გაფიცვა გამოაცხადა, რისი მიზეზებია შემდეგი: 10 მარტს მილიციისა და კაგებეს თანამშრომლებმა იგი №14 მატარებელში დააკავეს, იქიდან გორის სადგურში ჩამოსვეს და სპეციალური ავტომობილით თბილისში დააბრუნეს. ამით მათ არ მისცეს ზვიადს მოსკოვში ჩასვლისა და სამართალდაცვითი სემინარის ეროვნული სექციის მუშაობაში მონაწილეობის მიღების საშუალება. ამ სემინარს „პრეს-კლუბი გლასნოსტი“ აწყობდა. მილიციისა და კაგებეს თანამშრომელთა თქმით, მოსკოვიდან მიღებულია ტელეფონოგრამა ბრძანებისა, რომ დაეკავებინათ და მატარებლიდან ჩამოესვათ გამსახურდია. ვფიქრობ, რომ მის ადგილზე მეც იგივე მელოდა. მითუმეტეს, რომ მეორე დღეს ორივემ მივიღეთ უწყება პროკურატურაში გამოცხადების შესახებ, სადაც ჩვენ, პროტესტის ნიშნად, არ გამოვცხადდით.

ასევე ჩამოსვეს მატარებლიდან სომეხი სამართალდამცველი პარუიკ აირიკიანი, ხარკოვში – ჰენრიხ ალტუნიანი და ბალტიისპირელი სამართალდამცველები.

მსგავს მოქმედებებს ადრეც ჰქონდა ადგილი ეროვნულ სექციის მუშაობის დროს. ეს გასაგებიცაა, რადგან ამ სემინარზე გარდუვალია განხილვა, რუსეთის მხრიდან საბჭოთა კავშირის დანარჩენ რესპუბლიკათა მიმართ უხეში ჩარევისა და იძულებისა, მათი გაერთიანებისა და გასაბჭოების შემდეგ, აგრეთვე რუსიფიკაციისა და ეროვნულ უმცირესობათა დისკრიმინაციის ფაქტებისა.

საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზეც გადაადგილებათა უფლების მსგავსი დარღვევა წარმოადგენს ჰელსინკის შეთანხმების და ადამიანის უფლებათა დარღვევის სხვა დეკლარაციებისა და პაქტების ამკარა დარღვევას.

ამასთან დაკავშირებით, მივმართავ ქართველ ხალხს, აგრეთვე საქართველოში მცხოვრები თანამგრძობი არაქართული მოსახლეობის წარმომადგენლებს, მოწოდებით, რომ საშიმშილო გაფიცვის გარკვეულ ეტაპზე შესცვალონ ზვიად გამსახურდია და ამით აწარმოონ ხანგრძლივი ჯაჭვური საშიმშილო გაფიცვა, რომელიც არ შეწყდება მანამდე, სანამ შესრულებული არ იქნება შემდეგი მოთხოვნები: 1. სამუდამოდ გაუქმდეს აკრძალვა საბჭოთა კავშირში თავისუფალ გადაადგილებაზე, როგორც სამართალდაცვითი ეროვნული სემინარების დროს, ასევე სხვა შემთხვევებშიც.

2. პრესაში ცილისმწამებლური ან სხვა სახის თავდასხმათა შემ-

- თხვევაში, მიეცეს ნებისმიერ მოქალაქეს თვითდაცვის უფლება, ან ანუ გაზეთის ფურცლებზე.
3. დაუყოვნებლივ იქნას გადაწყვეტილი ყველაზე საჭირობოროტო ეროვნული საკითხები. შეწყდეს ტრანსკავკასიის რკინიგზის მშენებლობა.
 4. გადატანილი იქნას საზღვრისპირა შლაგბაუმი აწყურბიდან ვარძიის მიღმა და, ამით, გაუქმდეს საქართველოში ეს, - ასე ვთქვათ, - „ბერლინის კედელი“, რაც ფაქტიურად აშორებს სამხრეთ ჯავახეთის ქართულ მიწას დანარჩენ საქართველოსაგან. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ სპეციალური საშვის გარეშე ქართველებს აკრძალული აქვთ იქ მგზავრობა, მაშინ, როცა სომხეთიდან, ლენინაკანის გზით, იქ შესვლისათვის არავითარი საშვი არ არის საჭირო.
 5. დაუყოვნებლივ გაუქმდეს მინაძე-ჰესის, აგრეთვე ბუღომა-ჰესის პროექტები და სხვა ჰიდროელექტროსადგურებისა და წყალსაცავების მშენებლობა, რომლებიც ეკოლოგიურად მომაკვდინებელია საქართველოსათვის.
 6. დაუყოვნებლივ იქნას განთავისუფლებული აფხაზეთში მცხოვრები ქართველთა კონსტიტუციურ უფლებათა დამცველი ბორის კაკუბავა. შეწყდეს აფხაზეთში მცხოვრებ ქართველთა დევნა.
 7. აღდგენილ იქნას 26 მაისის სახალხო დღესასწაულ - 1918 წელს რუსეთის იმპერიიდან საქართველოს განთავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის მოპოვების დღე, მითუმეტეს, რომ ამ დღესასწაულს აღნიშნავდნენ სამი წლის მანძილზე - 1921 - 24 წლებში.

გამოხმაურება. მერაბ კოსტავას ამ განცხადებას კომენტარი არ ესაჭიროება. უამისოდაც ცხადია, რომ ის ღიღინი-შვინელოვანი დოკუმენტია, ილია ჭავჭავაძის საზოგადოების მიზნებთან და ამოცანებთან ერთად. დარწმუნებული ვართ, რომ ეროვნული ემიგრაციის ყველა ცოცხალი უჯრედი მხურვალედ გამოეხმაურება მათ, გაამხნევენ, ხელს შეუწყობს.

გუშაგი

დ ე მ ო კ რ ა ტ ი ზ ა ც ი ი ს უ გ უ ე ბ ლ ო მ ა რ ტ ე ნ ო ბ ი ა
 შ ა რ კ ე ნ ო ბ ი ა
 ჯ ი უ რ ნ ა ლ ი ს ტ ო

საბჭოთა რეჟიმი ვერა და ვერ ეგუება საზოგადოების დემოკრატიზაციას, კერძო ინიციატივასა და თვითმოქმედებას. ამის ორი დამახასიათებელი მაგალითია საქართველოში დამოუკიდებელი გამომცემლობის აკრძალვა და შოთა რუსთაველის ნებაყოფლობითი საზოგადოების ხელისუფლებისადმი დაქვემდებარება.

I. დამოუკიდებელი გამომცემლობა

„ფრანს-პრესის“ სააგენტომ 5 თებერვალს მოსკოვიდან გადმოსცა საქართველოში დამოუკიდებელი გამომცემლობის აკრძალვის ცნობა, რომელიც ფრანგულ გაზეთ „ლე მონდ“-ში უფრო დეტალურად დააზუსტა, მისმა მოსკოველმა კორესპონდენტმა სილვი კაუფმანმა.

(იხ. „ლე მონდ“ 6.II.1988.), რომლის მიხედვითაც ქართული ინტელგენციის ერთმა ჯგუფმა განიზრახა კოოპერაციის წესით კერძო გამომცემლობის დაარსება. ამ მიზნით შეაგროვეს და ბანკში შეიტანეს 5000 მანეთი, თბილისის ქალაქის საბჭოსგან მიიღეს ნებართვა. მათ უკვე გამოსაცემად ჰქონიათ მომზადებული ორი წიგნი, საქართველოს ისტორიის შესახებ და ნებართვაც მიღებული „გლავლიტის“ (ოფიციალური გამოცემის სანებართვო დაწესებულება)-საგან. მაგრამ მოსკოვიდან ბრძანება მოსულა გამომცემლობის აკრძალვისა.

როცა ამ საკითხზე დასავლეთის ჟურნალისტები შეეკითხნენ, გენადი გერასიმოვი(საგარეო საქმეთა სამინისტროს პორტპაროლი) აკრძალვა დაადასტურა და დასძინა: ნებართვა კერძო კოოპერატივების შესახებ, ბეჭდვით გამომცემლობებზე არ ვრცელდებაო. მან ეს იმით გაამართლა, რომ საბჭოთა კავშირი ქალაქისა და საბჭოთა მანქანა-მოწყობილობების დიდ ნაკლებობას განიცდისო.

სერგო გრიგორიანცის(თვითგამოცემა „გლასნოსტ“-ის რედაქტორი) განცხადებით, გამოცემის თავისუფლების აკრძალვის დადგენილება მიღებული იქნა, 1987 წლის 23 ოქტომბრის, მინისტრთა საბჭოს კრებაზე, რომელსაც თვით მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე ნიკოლა რიჟკოვი თავმჯდომარეობდა.

II. რუსთაველის საზოგადოება

1987 წლის 20 დეკემბრის გაზ. „კომუნისტში“ წავიკითხეთ ბნ შოთა ძიძიგურის წერილი „ერთად ვიფიქროთ და გადავწყვიტოთ“, რომელშიც პატივცემული მეცნიერი-აკადემიკოსი წერს:

„მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში არსებობს გენიოს მწერალთა, კომპოზიტორთა, მხატვართა და სხვა გამოჩენილ მოღვაწეთა ნებაყოფლობითი (ხაზგასმა ჩვენია. გ.გ.) საზოგადოებანი, რომლებიც დიდ და ნაყოფიერ მუშაობას ეწევიან იმისათვის, რომ რაც შეიძლება ფართოდ გააცნონ მთელ მოსახლეობას ამა თუ იმ შემოქმედის პროგრესული იდეები. ერთ-ერთი ასეთია, მაგალითად, გოეთეს საზოგადოება, რომლის განყოფილებაც კარგა ხანია შეიქმნა საქართველოში.

ჩვენ რესპუბლიკაში უთუოდ მომწიფდა აზრი, და საფუძველიც იქმნება იმისათვის, რომ დაარსდეს „რუსთაველის საზოგადოება“. დიახ, უპირველესად რუსთაველის საზოგადოება, რამეთუ დიდი შოთაა ქართული კულტურის მესია.

რუსთაველის საზოგადოება გააერთიანებს პოეზიისა თუ სიბრძნის ყველა მსახურს და მოყვარულს, მწერალი იქნება, ისტორიკოსი თუ რუსთველოლოგი, მხატვარი თუ მუსიკოსი. ერთი სიტყვით, გააერთიანებდა ყველას, ვისთვისაც ძვირფასია ერის დიდება, ხალხის ინტერესები და საკაცობრიო იდეალები.“ და სხვა...

პატივცემულ მეცნიერის ამ მოწოდებამ მხურვალე გამოძახილი ჰპოვა მთელ ქვეყანაში, მის ყველა წრესა და წევრში და ზოგიერთი მათგანი იმავე „კომუნისტში“ ქვეყნდებოდა.

გამოხდა ცოტა ხანი და გაგვაკვირვა იმავე გაზეთში ამოკითხულმა ცნობამ, რომ საქ. კომპარტიის ცენტ. კომიტეტმა შექმნა რუსთაველის საზოგადოების საორგანიზაციო კომიტეტი, მინისტრთა საბჭოს თ-რის პირ. მოად-ის ზ.ა. ჩხეიძის თავმჯდომარეობით. ცენტრალური კომიტეტის მიერ შექმნილ საორგანიზაციო კომიტეტის წევრებში საზოგადოების წამომწყების სახელი და გვარიც კი ვერ აღმოვაჩინეთ.

ჩვენი ვაკვირება გაცეხად იქცა, როცა მ. წ. 14 იანვრის გაზ. „კომუნისტში“ დაბეჭდილი რუსთაველის საზოგადოების წესდების პროექტი და დამფუძნებელ ორგანიზაციათა სია წავიკითხეთ. დამფუძნებელთა შორის მოხსენიებულ მრავალ ორგანიზაციას, როგორც მაგალითად: პეოფკავშირებს, კომკავშირის ცენტ. კომიტეტს,

ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის პოლიტსამმართველოს დაქვემდებარებული სხვებსაც რაში ენადღელებათ შოთა რუსთაველი და ქართული ტურა, ანდა განა მათ მოეთხოვებათ რუსთაველის და საერთოდ ქართული პოეზიის სიყვარული და მსახურება?! ასეთი საზოგადოება ნამდვილი ბაბილონის გოდოლი იქნება, რომლის მმართველ ორგანოში თავს მოიყრიან: ქართველი, რუსი, სომეხი, თათარი და საქართველოში მცხოვრები სხვა ერისა და ეროვნების წარმომადგენლები; აკი საზოგადოების წესდებაში ნათქვამია: „დამფუძნებელი ორგანიზაცია-დაწესებულებების წარმომადგენლები, როგორც წესი, შედიან საზოგადოების ხელმძღვანელი ორგანოების შემადგენლობაში“-ო და, მაშ, რუსთაველის საზოგადოების სამუშაო ენა იქნება არა დიდი შოთას ენა, არამედ პუშკინისა და ტოლსტოისა. განა ასე მუშაობს დიდი გოეთეს საზოგადოება გერმანიაში, რომელსაც მისაბამ მაგალითად ასახელებდა ბ-ნი შ. ძიძიგური?!

ამ საქმეში ადგილი ჰქონდა ორში ერთ შემთხვევას: ან ხელისუფლებას უკვე გადაწყვეტილი ჰქონდა რუსთაველის საზოგადოების დაარსება და აკ. შ. ძიძიგურის ინიციატივა მხოლოდ მისი (პარტია-ხელისუფლების) ჩვეულებრივი ფანდი იყო. ამას მიგვანიშნებს ის ფაქტი, რომ შ. ძიძიგურის ხელმოწერით გამოქვეყნებულ წერილის შემდეგ ერთ კვირეში საზოგადოების ორგანიზაცია უკვე მზად იყო. (თვით განსაჯეთ: აკ. შ. ძიძიგურის წერილი გამოქვეყნდა 20 დეკემბერს, რუსთაველის საზოგადოების საორგანიზაციო კომიტეტის სხდომის კომუნეკეში კი ნათქვამია: „შედარებით მოკლე დროში საქ. კომპარტიის ც. კომიტ-ის გადაწყვეტილებით საზოგადოების სურვილისამებრ ახალი წლის წინ შექმნილმა საორგანიზაციო კომიტეტმა დიდი მოსამზადებელი მუშაობა გასწია“-ო) ეს კი წარმოუდგენელი სიცქვიტეა საბჭოთა ბიუროკრატიული მმართველობის მხრივ!,-ანდა საქართველოს საოკუპაციო ხელისუფლებამ მიითვისა ქართული საზოგადოების ინიციატივა და იგი თავის სამსახურში ჩააყენა. ორივე შემთხვევაში ხელისუფლება იჩენს უგუებლობას ქართული ეროვნული ხასიათის წამოწყებისადმი.

ქართული გამომცემლობის შემთხვევაში, ხელისუფლება მას კრძალავს, რადგან მისი დაქვემდებარება არ შეუძლია. რუსთაველის საზოგადოებას კი თავად ეპატრონება, რომ ის კრემლის კონტროლის ქვეშ მოაქციოს და რუსული ენის გავრცელებას ამსახუროს.

* * *

ეუბნებოდა მოყვასი მოყვასს:
„იყავ მორჩილი, მომთმენი,
მშვიდი...“
და მორჩილებით მიშვერილ ლოყას
ბეჭედს ასვამდა ხუთივე თითით.

ეუბნებოდა მოყვასს მოყვასი:
„არ მოიცილო პირზე ღიმილი“
და ხუთი თითის კვალი ლოყაზე
ენთო ვარსკვლავის ხუთი ქიმივით.

* * *

აღარ მთავრდება კრება და სხდომა.
გრიალი გააქვთ მარშებს და ჰიმნებს.
და ისევ ებრძვის წარსულის ხსოვნა
ახლადფეხადგმულ მომავლის იმედს.
როდემდე, ღმერთო? (მართლაც, როდემდე?)
ნუთუ არ დადგა ჩვენი საშველი?!
კვლავ ყვავილებით რთავენ პორტრეტებს
და გაჰყვირიან ლექსებს ბავშვები;
ისევ ხელმძღვანელს არქმევენ „ბელადს“
და მის გარშემო ფერხულს უგლიან...
და თუმცა დავგმეთ, რაც იყო ძველად,
ჯერ კიდევ ბევრი-ძველებურია!

* * *

ეს ქვეყანა ბაბილონის
დაემსგავსა სასტუმროს,
ყველა ცდილობს ერთ ვილაცას
რალაც „დაუდასტუროს“:
„მზადყოფნა“ თუ „ერთგულება“,
(ჯანდაბა და დოზანა...)
ერთი წუთით არა წყდება
საზეიმო ოსანა!

ყველა ენად გაკრეფილა,
ჰყვირის და იხარჯება,
თუმცა უკვე აღარავის
აღარაფრის არ სჯერა;
ტაში მიანც არა ცხრება,
ხალხი ერთ ამბავშია,—
თითქოს ჩვენი მოწოდება
მარტვა ტაშის კვრაშია!

* * *

„წლიური გეგმა—ვადამდე!“
ანუ თერთმეტი—ათამდე,
ატმის კამპოტი—ატმამდე
და ქათმის სუპი—ქათმამდე!

როდემდე ანდა სადამდე?
(ღმერთო მოგვეცი შეძლება!)
ამ სახიფათო, ვადამდე
სიცრუეს რა ეშველებს

კ ა რ ი II.

ნოზრევან გალაშვილი

მ ო გ ი ლ ო ც ა ვ თ ა ხ ა ლ წ ე ლ ს!

ახალი წლის სუფრას გაშლილს არავინ არ მიმაკარა,
პირველ საათს რა მოუცდის, მოთმინება აღარ მკმარა;
ტიკიდან რომ კახურ ღვინომ ბოთლში ჩამოიწანწკარა,
მიმელულა თვალები და ტკბილი ძილი წამეპარა;
ღმერთმა სიტკბო არ მოგაკლოთ, თქვენი ჭირი შემეყარა!

ახალ წელს ვხედავ სიზმარში: მზადა ვარ ასამღერადა,
ძველს გავაყოლე დარდები, გავხედე აღმაცერადა,
ახალს ვუმღერი ალაღად, თავს არ ვგრძნობ ქვეყნის გერადა,
ადამიანი მოვსულვარ სიცოცხლის „მყინვარწვერადა“,
მთელი სამყარო მგონია საკუთარ სახლად, კერადა!

საახალწლო მილოცვები, სადღეგრძელო წამიერი,
ტკბილეული, კოცნა-პროშტნა, ზედაც მრავალყამიერი;
ღმერთო, ყველა დაგვილოცე იმიერი-ამიერი,
ჩვენი ქვეყნის სიგრძე-განი, ჩვენი ერი მშვენიერი,
სხვა ხალხებიც გვიღეგრძელე, იყონ ბედის მადლიერი!

არ მეჯერება, შევეყრებ, ვით შემკრთალ-ნამძინარევი,
ცეცხლს აღარ კვესავს თვალები, ნამტირალ-ნამძვინვარევი;
აღარ გეტანჯავენ, გამჭრალან ფიქრები ნაღველნარევი,
სიხარულს განუკურნია გულები ნაიარევი,
ჭალა სიმწვანეს მოუცავს დამშრალი, ნამდინარევი!

საქართველოს ვადღეგრძელებ, ლამაზს, მრავალერიანსა,
ცას-კამკამას, ზღვას-ლურჯთვალას, მთაბარს-ათასფერიანსა,
ახალ თბილისს-ახალ ჩოხით, ძველს-ახალუხბველიანსა,
საღამო ხანს მთაწმინდიდან ნიავმონაბერიანსა,
ნარიყალას მისადგომებს, სავალდანაცერიანსა!

მშვიდობის სადღეგრძელოს ვსვამ, გული მზად არის ძგერადა,

რადღა აქვს სპარსეთს დროშაზე ხმალი, სხვად მონადღერადა?
 თურქნი, არაბნი სხვა ხალხებს რად გვიყურებენ ცერადღა?
 მათი წარსული სისხლს მიმღვრევს, აწმყო არა ღირს ცქერადა,
 ძველი ცოდვები აწვალებთ, ახლად ატანილთ წერადა!“

ბალკონში რომ თოფი ბუთქეს, შამპანურმა მისცა ბანი,
 წამოგვარდი, გამედვიძა, გასკდა ყურის ბარაბანი,
 შამპანური მოღვინღვარდა, ღვინოში ვარ განაბანი,
 ასეთ ყოფას თუ უშველის მხოლოდ ნოეს კიღობანი;
 ყაზბეგური გავაფიცხეთ, მივაყოლეთ განდაგანი.

„მოლას რაც ელანდებოდა, იგივე ესიზმრებოდა“,
 ეს რომ მართალი არ იყოს, ხომ არ გაანდაზდებოდა?
 მეც, რაც ძილის წინ ვიფიქრე, იგივე დამსიზმრებოდა,
 გამომალვიძეს, გაგვიკირდი, სიზმარი ამცხადებოდა,
 საათზეც დიდი ისარი პატარას ჩახუტებოდა!

დაძინების წინ ინატრეთ მშვიდობა, გულით თბილითა,
 დაგესიზმრებათ მშვიდობა, იძინებთ ძილით ტკბილითა,
 ანგელოზების ალერსით, თბილი თითები თლილითა;
 ვინც რომ მშვიდობას ნატრულობთ, განცდებით გადაღლილითა,
 სიზმარიმც აგცხადებიათ, თვალს რომ გაახელთ დილითა!

მრავალ ახალ წელს დასწრებოდეთ ბედნიერად!

* * *

„ს წ ა ვ ლ ი ს ა თ ვ ი ს მ ო შ ა ი რ ე თ ა“

რატომ დავგმეთ ლექსების თხზვა—ორცვლად ტონად, შაირათა?
 თექვსმეტ მარცვლად, ოთხ ტაეპად წერა სჯობს და აი რათა:
 შოთამ სიბრძნე აამღერა ამ სტილით, ამნაირათა,
 გრძელი აზრი მოკლედ შეჰკრა, სიტყვა გაიყაირათა.

მეთორმეტე საუკუნე, თამარის და შოთას ხანა,
 საქართველოს პოეზიამ მეშვიდე ცას მიატანა;
 მსოფლიოს არ ღირსებია დიდი შოთას კალმისთანა;
 შოთას ქვეყნის პოეტებო, ამოხსენიც ამოცანა!

მეთოდით იხელმძღვანელეთ, შაირზე დასაყრდენითა,
მკითხველთა გული ახარეთ კეთილი აზრის დენითა,
წარსული ამოაბრწყინეთ სითბოთი, შუქის მფენითა
ჩვენი ქართული ენითა, ქართველთა დასამშვენითა!

ვინც სამშობლოს აწმყოს ქმნიდნენ, ვინც რომ ქვეყნის გულად
ძგერდნენ,
უსაზარლეს ბარბაროსებს კბილებიდან ჩვენს ბედს ჰგლეჯდნენ,
ქვეყნის მომავალს რომ სჭედდნენ, ბრძოლების დროს ლექსსაც
სწერდნენ,
პოეზიას ღვაწლსა სდებდნენ, სიმღერებად ლექსებს სჭექდნენ!

დრო დადგა ხმალი ჩავაგეთ, გავშალეთ თეთრი ალამი.
არაბუნებრივ ლექსის თხზვას გადავაჩვიოთ კალამი,
პოეზიისთვის ურგები დავბუგოთ, როგორც წალამი!
იქნებ შაირიც მოვძებნოთ, ქვიშაში გადანალამი.

* * *

ყ ა რ ა ჩ ი ლ უ ლ ი გ რ ა მ ა ტ ი კ ა

მეგობარი სულს გიბოძებს
ჭირში წამლად მოსახმარსა,
გაჭირვებიდან დაგიხსნის
საქმეს იზამს ვასახარსა.
მე ეს მცნება ასე მესმის,
ასე ამითვისებია,
მისი წილი გულის სითბო
არსად გამისხვისებია.
მეგობარმა უნდა გასცეს
ხმა მტერს, შენსკენ მომავალსა.
როცა გნახავს ვერ გაართვი
საქმეს თავი, მოსავგარსა,
შენს ოჯახში გამოზიდავს
თავისი წლის მოსავალსა!
და-ძმებს მშობლები გვაძლევენ,
ღმერთი გვაძლევს მეგობარსა,

თუ დაგვჭირდა მუშტით შესძრავს
მალა მთას და დაბლა ბარსა!
„მეგობარის მოღალატეს
დამმარხავი არა ჰყვანდეს“,
მის საფლავზე დათესილი
ყვავილები არ აყვავდეს!
მეგობართ ამაღლდები,
ამირანის იგრძნობ ძალსა,
ქორწილში თავს არ დაზოგავს,
გიძმობთ შენ და პატარძალსა,
მზრუნველობას არ მოგაკლებთ,
დაგიმშვენებთ გვერდით მხარსა!
ვისაც ეს გრძნობა აკლია,
რა აცოცხლებს იმ საწყალსა?
ვინ ენდობა, ვინ დალოცავს,
ვინ რად ჩათვლის ღმერთგამწყრალსა?

ფუთ მარისს რომ ერთად შექამთ
 „კახურ წესზე“ დანაყულსა,
 იმის მტერი სადაც შეგზვდეს
 გაუყარე დანა გულსა!
 მეგობარად აღიარე
 არ დაგტოვებს გულნაკლულსა.
 მეგობარო! გვერდით მყავდე,
 შევაფიცხოთ მტერია,
 წინ გავიგდოთ, ავადინოთ
 ზურგზე ცხარე მტვერია.
 ჭირშიც იგივე ვიმღეროთ,
 ლხინში რომ გვიმღერია,
 სიამაყით მოვიღეროთ
 ყელი მოსაღერია,
 სხვას მკლავი გადავუმტვრიოთ,
 ჩვენზე მონაღერია;

მოკვდეს გული,-გულისათვის
 თუ კი არ უძგერია!
 საღ-საღამათ გულით გლოცავ
 ასე ომახიანათა;
 ლალი ცხოვრება გქონოდეს
 შენი ჯალაბიანათა,
 სამყოფელი აგიყვავდეს
 გაღმა-გამოდმიანათა;
 მე და ლექსი შენზე ვმღერით
 ჩვენი ბოხი ხმიანათა,
 დუშმანი გადავიშენდეს,
 თავის ბალღამიანათა.
 ალღამართალ მეგობრობას
 მზემაც სხივი მიანათა,
 ჩემი თავი გენაცვალოს,
 ჩემი კალამიანათა!

ნოშრევან გალაშვილი
 ა. შ. შ. 1987.

„მესამე სვეტის“ უცნობი ავტორის ვინაობა

ამ სათაურით დაბეჭდილი ლექსი, რომელიც „თავისუფლების ტრიბუნას“ ნუმერ 26-ში დაიბეჭდა „უცნობი ავტორის“ ხელმოწერით, ახლახან გამოქვეყნდა 1988 წლის იანვრის „ლიტერატურულ საქართველოში“, რომელიც თურმე ეკუთვნის ჩინებულ პოეტს და სანაქებო მამულიშვილს-მურმან ლებანიძეს. ლექსს თარიღად უზის 1972 წელი.

ვინ - ვინ და, თუ არა მურმან ლებანიძე, დაწერდა ამგვარ ნაწარმოებს?! ხომ ყველას გვახსოვს მისი საქვეყნოდ ცნობილი:

„უფლისციხესთან სისხლისფერი ყაყაჩოს წვეთი,
 არა დაღვრილის-დასადგრელის, ალბათ, მაცნეა,
 არავითარი სხვა სამშობლო ამაზე მეტი
 არ გამაჩნია!

მე დავინახე სვეტიცხოვლის თორმეტი სვეტი,

თოთხმეტი ციხე ზეგნებიდან ლაყვარდს გასჩრია,
 არავითარი სხვა სამშობლო ამაზე მეტი
 არ გამაჩნია!

მშვენიერია ორ ზღვას შუა კავკასის ხედი
 და კითხვა: „ვინ ვის?“ ბებერ გულში ლახვრად მაჩნია,
 არავითარი სხვა სამშობლო ამაზე მეტი,
 არავითარი სხვა გზა, სხვა ხსნა
 არ გამაჩნია!“

კარგი იქნება, თუ რედაქცია კვლავ დაბეჭდავს „მესამე სვეტს“,
 ოღონდ, ამჯერად ამ ლექსის ნამდვილი ავტორის ხელმოწერით.

ახლო ბელი

აი ისიც:

მესამე სვეტი

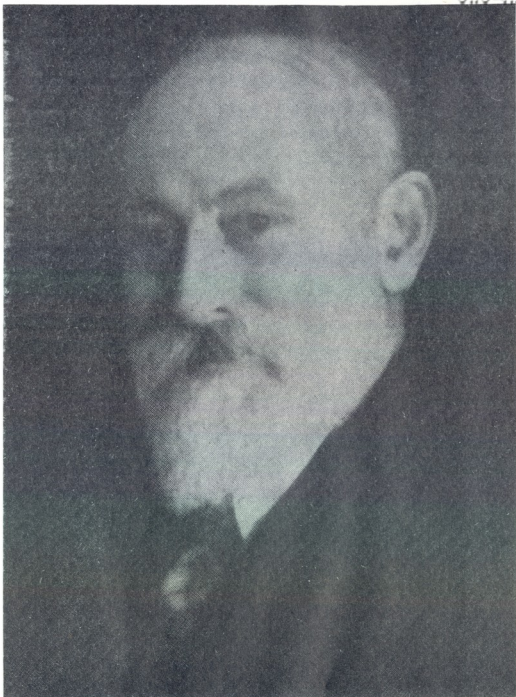
მკითხე და გეტყვი: რის თამარი,
 ქართვის ცხოვრების რა ვიცი მეტი!
 რისი ერეკლე, საქართველოსთვის
 დავითი არის პირველი სვეტი.

მკითხე და გეტყვი: რომელი ვაჟა,
 ან თუნდაც შოთა.- ამაზე მეტი?
 რისი აკაკი, საქართველოსთვის
 ილია არის მეორე სვეტი.

გაღუნულია მწვანე ალვის ხე,
 აწეწილია სამშობლოს ხედი;
 ღმერთო, გვაღირსე, ღმერთო, გვაღირსე,
 ღმერთო, გვაღირსე მესამე სვეტი!

მ უ რ მ ა ნ ლ ე ბ ა ნ ი ძ ე

ნოე ჟორდანიას 120 წლისთავი

15.01.1868 - 11.01.1953

წლებიდან წელი განსაკუთრებულ იუბილეთა წელია: **ეროვნული**
 – 15 იანვარს 120 წელი შესრულდა ნოე ჟორდანიას დაბადების 100 წელიწადი
 – 8 თებერვალს—დავით აღმაშენებლის ხსოვნის დღეს—70 წელი შე-
 სრულდა ქართული უნივერსიტეტის გახსნიდან, რომელსაც იმავე
 წლის ორ სექტემბერს ეწოდა: **თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი**,
 – 26 მაისს 70 წელი შესრულდება საქართველოს დემოკრატიული
 დამოუკიდებელი რესპუბლიკის გამოცხადებიდან, რომლის მთავარი
 მოქმედი პირი ნოე ჟორდანია იყო. მაშ, ვილაპარაკოთ ნ. ჟორდანიანზე.

ნოე ჟორდანია პოლიტიკურ არენაზე გამოდის სრულიად ახალგა-
 ზრდა გასული საუკუნის ოთხმოცდაათიან წლებში და მან მაშინ-
 ვე მიიქცია ქართული საზოგადოების ყურადღება: ერთნი მას ტაშს
 უკრავენ, მის ირგვლივ ირაზმებიან, მეორენი მას უკიჟინებენ, შეუ-
 რიგებულ ბრძოლას უცხადებენ, მაგრამ ვერ ამარცხებენ, ბრძოლის
 ველიდან ვერ აძევებენ. ეს, ასე ვთქვათ, მოსამზადებელი პერიოდი
 გრძელდება თითქმის მეოთხედი საუკუნე. იწყება მეორე პერიოდი,
 1917 წლის რუსეთის თებერვლის რევოლუციიდან მოყოლებული, როცა
 საქართველოში ნ. ჟორდანიას მეთაურობას აღიარებს ყველა პოლი-
 ტიკური მიმდინარეობა, გარდა ბოლშევიკურისა. ნ. ჟორდანიას მე-
 თაურობით ხორცი ეხსმება ქართველი ხალხის სანუკვარ საუკუნო-
 ვან მისწრაფებას— საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოს შე-
 ქმნას. როგორც უმაღლესი ხელისუფალი, ნ. ჟორდანია წარმართავს
 საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის პოლიტიკას და მით იგი
 პასუხისმგებელია ისტორიის წინაშე, როგორც ამ ხანში მიღწეული
 წარმატებების ისე დეფექტებისა და დამარცხებისა. დიახ, დამარც-
 ხებისა, რადგანაც საქართველო ისევ ნ. ჟორდანიას მეთაურობით
 დამარცხდა 1921 წელში და დაკარგა თავისუფლება.

ნოე ჟორდანიას პიროვნება ჯერ კიდევ იწყვეს ვნებათა ღელვებს,
 რაც სიმართლეს, ობიექტიურობას ვნებს. ერთნი მის სახელს უპი-
 რობოთ აღიღებენ, მეორენი კი, პირიქით, ლაფში სვრიან. მე
 არც ერთთ და არც მეორეთ არ ვთანაუგრძნობდი და არ ვთანაუგ-
 რძნობ. ჩემთვის უცხოა, როგორც რეალობის გამითოსება, ისე და-
 უმსახურებელი განქიქება მტრული პოზიციებიდან. მე ერთთავად
 იმ აზრის ვარ, რომ: იმ ჩვენი მამების ხსოვნას, რომელთაც წი-
 ლად ხვდით პატივი ჯერ მონაწილეობა მიეღოთ დამოუკიდებელი
 საქართველოს სახელმწიფოს აღდგენა-განმტკიცებაში, ხოლო მერე
 წინ აღდგომოდენ მის დასამხობად შემოსეულ ბოლშევიკურ ურდო-

ებს და ღირსეულად დაიღუპენ: ზოგი ბრძოლის ველზე, ზოგი ციხე-გადასახლებებში, ზოგიც უცხოეთის გადმოხვეწილობაში ყველას მოკრძალებით და პატივისცემით ვიგონებდეთ, განურჩევლათ მათი პარტიულობისა. ნოე ჟორდანიას მათ შორის გამორჩეული ადგილი უკავია, რადგანაც მან თავის თავში 35 წლის განმავლობაში შეუზღვევად ატარა ჩვენი ერის სუვერენობა.

ნოე ჟორდანიას დაიბადა 1868 წლის 15 იანვარს სოფელ ლანჩხუთში (1961 წლიდან ქალაქი) აზნაურის ოჯახში. მამამისი ნიკოლოზი, თვით ნ. ჟორდანიას მიხედვით, იყო მწიგნობარი, ზეპირად იცოდა ვეფხისტყაოსანი და სხვა ქართული პოეზიის შედეგები, რომელთაც ის პატარა ნოესაც აზეპირებებდა, ეწეოდა სოფლისმეურნეობას, ამასთანავე გლეხებს არზებს უწერდა და თითქმის მუდამ იყო სამედიცინო სასამართლოს ხან წევრი და ხან თავმჯდომარე, დედამისი ქრისტინე ყოფილა საჭყონდილოს აზნაურ ჩიქოვანის ასული, ენერგიული, მტკიცე ხასიათის და გონებამახვილი, მაგრამ წერა-კითხვის უცოდინარი.

პატარა ნოე ლანჩხუთის სოფლის სკოლის დამთავრების შემდეგ, მამას შეჰყავს ოზურგეთის სასულიერო სკოლაში, რომლის დამთავრების შემდეგ სწავლას აგრძელებს თბილისის სასულიერო სემინარიაში. ამ დროს თბილისის სემინარია უკმაყოფილების კერა იყო, სადაც აუტანელი აღზრდის პირობების გამო ხშირად ადგილი ჰქონდა მღვდვარეობებსა და გაფიცვებს. ბევრი იქიდან გამორიცხული ან კურსდამთავრებული ცნობილი რევოლუციონერი გახდა შემდეგ. მათ შორის ყველაზე სახელგანთქმული ნოე ჟორდანია გახლავთ.

თბილისის სასულიერო სემინარია ნ. ჟორდანიამ 1890 წელს დაამთავრა, ხოლო შემდეგ წელში ის შევიდა ვარშავის ვეტერინარულ ინსტიტუტში. ვარშავაში ახალგაზრდა კაცი უფრო მეტად პოლიტიკური ლიტერატურის კითხვა-შესწავლას დაწავებია, ვიდრე ვეტერინარიის მეცნიერებისას. 1892 წელში ის პირველად ეცნობა მარქსისტულ ლიტერატურას—კარლ კაუცკის წიგნს მარქსის ისტორიულ მატერიალიზმზე, რამაც გადამყირავებელ ბერკეტის როლი შეასრულა მის პოლიტიკურ აზროვნებაში. „აი ამ დღიდან დაიწყო ჩემში სწრაფი ევოლუცია, ერთი ნაროდნიკული სკამიდან მეორეზე, მარქსისტულ სკამზე, გადაჯდომა;“ ბრძანებს ნ. ჟორდანია მის „ჩემი წარსული“-ში (გვ. 25). ამ მის ახლად შეთვისებულ პოლიტიკურ აზრებს

ნ. ჟორდანიას წერილობით აცნობს საქართველოში მის უახლოეს მეგობრებს: სილიბისტრო(სილვა) ჯიბლაძეს და ეგნატე ნინოშვილს, მაღე, სასწავლო არდადეგების დროს, ნ. ჟორდანიას სამშობლოში ბრუნდება და იქ აარსებს პირველ ქართველ მარქსისტთა ჯგუფს: ს. ჯიბლაძის, ეგ. ნინოშვილის, კ. ჩხეიძის, დ. კალანდარიშვილის, ის. რამიშვილის, არ. წითლიძის შემადგენლობით. იმავე წლის დეკემბერში, ყვირილაში, შეიკრება მარქსისტების პირველი კონფერენცია, სადაც, ნ. ჟორდანიას თქმით, ნაროდნიკულ მსოფლმხედველობას გაუმარჯვნია. ამით უკმაყოფილო ნ. ჟორდანიას და მის თანამოაზრეებს 1893 წლის თებერვალში, თბილისში, მოუწვევიათ ახლად კონფერენცია, რომელმაც პროგრამად მიიღო ნ. ჟორდანიას მიერ დაწერილი მოხსენება: „ეკონომიური განვითარება და ეროვნება“, რომელიც დაიბეჭდა ჟურნალ „მოამბე“-ში, 1894-ში. თვით ნ. ჟორდანიას განცხადებით, ეს კონფერენცია სათავეა ქართული მარქსისტული სოციალიზმის. აქედან მოყოლებული ქართული მარქსისტული სოციალიზმის თეორია და პრაქტიკა მკიდროდ გადაჯაჭვულია ნოე ჟორდანიას სახელთან.

1893 წელში, ვარშავაში აპატიმრებენ ნ. ჟორდანიას ყველა პოლიტიკურ მეგობარს. მეგობართა რჩევით ისიც დასავლეთ ევროპაში აფარებს თავს, რითაც მას ცუდად არ უსარგებლია. აქ ის საფუძვლიანად ეცნობა ევროპის ქვეყნების ცხოვრებას და დედანში სწავლობს მარქსის მოძღვრებასა და მარქსისტულ ლიტერატურას. ამრიგად, ნ. ჟორდანიას საშუალებით ქართული სოციალიზმი უშუალოდ უკავშირდება დასავლეთ ევროპის სოციალიზმს. ნ. ჟორდანიას ბავშვობიდანვე ახასიათებდა ერთი თვისება: როცა ის რაიმე ახალს ამოიკითხავდა წიგნებში, მაშინვე მის მეგობრებისთვის უნდა გაეზიარებია. ასე იყო ის ამჟამადაც. ყოველ მის ახალ აღმოჩენას ის წერილობით უზიარებდა მის პოლიტიკურ მეგობრებს და ვრცელ სტატიებს უგზავნიდა სამშობლოში გამომავალ ლეგალურ თუ არალეგალურ ჟურნალ-გაზეთებს, ხოლო 1897 წლის ბოლოს, როცა ის ევროპიდან სამშობლოში ბრუნდება, დროს დაუკარგავად ებმება აქტიურ ჟურნალიზმში, როგორც გაზეთ „კვალის“ პასუხისმგებელი რედაქტორი. ამ დროისათვის ნ. ჟორდანიას სახელი შორსაა გავრცელებული მარქსისტულ წრეს, მას იცნობს და ანგარიშს უწევს ქართული ინტელიგენცია. რა თქმა უნდა, ზოგი მის აზრებს იზიარებს, ზოგიც მისი წინააღმდეგია. ნ. ჟორდანიას მაშინდელ ავტორიტეტულ-

ბას ამოწმებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ დიდმა ილიამ მას შეესა-
ვაზა მისი „ივერია“-ს რედაქტორობა.

ნ. ჟორდანიამ ორ ფრონტზე გააჩაღა ენერგიულად მოღვაწეობა:
ლეგალურად პრესის საშუალებით და არალეგალურად ფარული რე-
ვოლუციური წრეების საქმიანობით. პირველი მას ეხმარებოდა
მისი იდეების ფართო საზოგადოებისათვის გასაცნობად, მეორე კი
ზურგს უმაგრებდა მის ბრძოლას, მის ქადაგებას ხალხური მოძრა-
ობის გამოძახილად ხდიდა.

ნ. ჟორდანიას ფხიზელ გონებასა და შრომისმოყვარეობასთან ერ-
თად ხასიათის დიდი სიმტკიცეც ჰქონდა. იგი ფრთხილი, წინდახე-
დული იყო გზის არჩევაში, მაგრამ რაკი აირჩევდა, მისგან ვერა-
ვინ და ვერაფერი ველარ გადაახრევიებდა. ეს თვისება მეტად
საჭიროა სახელმწიფო მოღვაწისათვის, მაგრამ იგი ახალბედს ბე-
ვრ უსიამოვნებასაც უქმნის საზოგადოებაში. სწორედ ეს შეემთხ-
ვა ნ. ჟორდანიას. მან რევოლუციონერ მარქსისტის გზა აირჩია
და ყველაფერ გაბატონებულს ებრძვის: ავსაც და კარგსაც, ბატონ-
ყმობის გადმონაშთებსაც, სოციალურ უსამართლობასაც, მშრომელი
კაცის სიღუბნეობასაც, მაგრამ აგრეთვე ეროვნულად მეტად სასარ-
გებლო სათავადაზნაურო ბანკსაც და წერა-კითხვის გამავრცელებ-
ელ საზოგადოებასაც, რასაც არ შეიძლებოდა არ გამოეწვია ერო-
ვნული ინტელიგენციის და მისი მენტორის ილია ჭავჭავაძის რისხ-
ვა. ამ მტკივნეულ ეპიზოდს ასე იგონებს თვით ნ. ჟორდანიას:

„...მთელი ინტელიგენცია გადაგვიდგა და მოიკალათა „ივერიის“
ბანაკში. ამან გამოიწვია შიში ჩვენს რიგებში: უინტელიგენციოდ
ვერას მივალწევთო. ამის პასუხად გამოვაქვეყნე წერილები „ინტე-
ლიგენცია“. ამან ცოტა დააწყენარა ამხანაგები, ხოლო მუშებში
გამოიწვია ენტუზიაზმი. სამაგიეროდ დიდათ გააბრაზა „ივერიის“
ბანაკი. თუ წინათ კანტი-კუნტად მაინც ვხვდებოდი ცნობილ ინტე-
ლიგენციის წარმომადგენლებს: ცხვედაძეს, გოგებაშვილს, ჭრელაშ-
ვილს, ეკ. გაბაშვილს და სხ. შემდეგ სრულიად მოეწყდით მათ, გა-
ვირიყე მათგან და მათ მხოლოდ გოლოვინის პროსპექტზე ვხვდებო-
დი“. (იხ. „ჩემი წარსული“ გვ. 49)

ამ სიტყვებში არ ჩანს შეცდომის აღიარება, მითუმეტეს—მონა-
ნიება, მაგრამ მათგან იგრძნობა ის გულისტკივილი, რაც მას ბო-
ლომდე გაჰყოლია ამ ამბების შედეგად.

ი. ჭავჭავაძისა და ნ. ჟორდანიას შორის ატეხილ პოლემიკიდან

ზოგიერთი იმ დასკვნას აკეთებს, რომ თითქოს ნ. ჟორდანიას წინააღმდეგი ყოფილიყოს საქართველოს დამოუკიდებლობის, რაც სწორია თლე არაა. ი. ჭავჭავაძესა და ნ. ჟორდანიას შორის უთანხმოება ტაქტიკაში იყო და არა საბოლოო მიზანში. საბოლოო მიზანი ორივესი იყო ქართველი ხალხის ეროვნული განთავისუფლება, რაც შეიძლება ნაკლები მსხვერპლით. ი. ჭავჭავაძის საწინააღმდეგოდ, ნ. ჟორდანია ფიქრობდა, რომ ამ მიზნის მისაღწევად ყველაზე უკეთესი საშუალება იყო კლასთა ბრძოლა და სოციალისტური რევოლუცია, რომელსაც თავისთავად ბუნებრივად მოჰყვებოდა ერთა ემანსიპაცია, თვითგამორკვევა და, თუ საჭირო იქნა, დამოუკიდებლობა. ნ. ჟორდანიას პატრიოტიზმში შეუძლებელია ეჭვის შეტანა, როცა კითხულობთ პროფესორ მიხეილ წერეთლის სიტყვებს:

„ნოე ჟორდანიამ და მისმა თანამოაზრეებმა პირველად დარაზმეს განსაზღვრული სოციალურ-პოლიტიკური იდეალის მქონე ქართველობა: მუშები, გლეხები, ინტელიგენცია, თვით თავად-აზნაურობის მოზრდილი ნაწილიც შედიოდა მათგან შექმნილ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში. ეს იყო დიდი საქმე მათგან ქმნილი მაშინდელ მძიმე პირობებში ცარისტული რუსეთის ბატონობისა საქართველოში, და ჩვენც, არამარქსისტებმა და ნაციონალისტებმა დიდი საქმე მოწინააღმდეგისაც დიდად უნდა ვცნოთ.

ქართული ნაციონალიზმი მაშინ იდეურად ძლიერი იყო, მაგრამ ხალხის დარაზმვა ეროვნული თავისუფლების იდეალის განსახორციელებლად მან ვერ შესძლო. ქართულ მარქსიზმს კი რუსეთის რევოლუციურ ძალებთან ერთად მოქმედებით მიაჩნდა შესაძლებლად თვითმპყრობელობის დამხობა, სოციალური რეფორმები მშრომელ კლასთათვის და დამყარება დემოკრატიული თავისუფლებისა. ამ მიზანთა მიღწევის შემდეგ, მისი რწმენით, ერიც კვლავ მოიპოვებდა დაკარგულ უფლებებს... პირველი დიდი ომის დროს, როდესაც ქართველ ნაციონალისტთა ჯგუფი გერმანიაში მოქმედებდა საქართველოს პოლიტიკური თავისუფლების აღსადგენად, გამამხნეველები ხმა საქართველოთგან, გარდა ამ ჯგუფის თანამოაზრეთა, ნოე ჟორდანიასაგან გვესმოდა, ინტერნაციონალისტ-სოციალ-დემოკრატისაგან, არა ნაციონალისტურ პარტიათაგან. ნოე ჟორდანიამ იცოდა, რომ დადგა ჟამი რუსეთის იმპერიის მიერ დაჩაგრულ ერთა განთავისუფლებისა და მარჯვე დროს უცდიდა, რომ მისი ქვეყნისათვისაც აღედგინა დიდი ხნითგან დათრგუნვილი სახელმწიფოებრივობა. მან იცოდა, რომ მას უნდა ეკისრა ეს დიადი საქმე, რათგანაც იგი

იყო წინამძღოლი ქართველი ერის დიდი უმეტესობისა.“

როგორც სამართლიანად ბრძანებს მიხეილ წერეთელი, ნიას დიდი დამსახურება რევოლუციის წინ ისაა, რომ მან პირველმა შექმნა მძლავრი პარტია, რომელშიც გაერთიანებული იყო მუშები, გლეხები, ინტელიგენცია, სტუდენტობა, წვრილი ბურჟუაზია, სასულიერო და წარჩინებულ წოდებათა წარმომადგენლები. მაშასადამე, ეს პარტია ხალხური იყო და არა კლასობრივი.

მეორე მისი დიდი დამსახურებაა ის, რომ მან ეს პარტია გაწმინდა უცხო და მავნე იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ მყოფ ბოლშევიკურ ელემენტებისაგან და მით დროულად ნიადაგი მოამზადა იმისათვის, რომ საქართველოს სოც. დემოკრატიულ პარტიას დიდი ეროვნული მისია შეესრულებია.

ეს ჟამიც აღარ დაავიანებს და ნ. ჟორდანიაც მას მომზადებული ეგებება, მასსა და ნაციონალისტებს შორის ძირითადად განსხვავება აღარ არის. რევოლუციის წინ საქართველოში ფარულად ჩადიან ბერლინის „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ წევრები გიორგი მაჩაბელი და მიხაკო წერეთელი, რომლებიც შეხვდებიან ნ. ჟორდანიას. მათთან მოლაპარაკების შესახებ შემდეგს ამბობს თვით ნ. ჟორდანიას:

„ამავე საკითხზე მქონდა ბაასი იმავე კომიტეტის მეორე წარმომადგენელ გ. მაჩაბელთან თფილისში დ. ვაჩნაძის ბინაზე. აქაც საუბარი გათავდა შეთანხმებით: ჩვენ ჩვენს ხაზზე ვიმუშავებდით შიგნით, ისინი მათებურად უცხოეთში, ან ერთი გაგვიყვანს, ან მეორე. ძირითად საკითხში—საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებაში — არავითარი აზრთა სხვადასხვაობა არ ყოფილა. საჭირო იყო მხოლოდ ისეთი ტაქტიკა, რომელიც მართლა მიგვიყვანდა ამ მიზნისაკენ და თან ქართველი ერის ფიზიკურ არსებობას არ ემუქრებოდა.“ ნ. ჟორდანიას ამ სიტყვებს ადასტურებენ მასთან ზემოდ აღნიშნული მოთათბირენი: გ. მაჩაბელი და მ. წერეთელი. ჩანს, რომ ნ. ჟორდანიას დიდი გზა გაუვლია, მისთვისაც უკვე დღის წესრიგში დგას ეროვნული დამოუკიდებლობის საკითხი. ეროვნულმა ინტელიგენციამაც ამიტომ მისკენ პირი იბრუნა, მას ნდობას უტყბადებს.

ისმება კითხვა: როგორ დამთავრდებოდა პაექრობა ი. ჭავჭავაძესა და ნ. ჟორდანიას შორის? გვაქვს საფუძველი ვიფიქროთ, რომ ისევე, როგორც დამთავრდა გრიგოლ ორბელიანსა და ილია

ქვეყნის შორის, ე. ი. — დაზავებითა და ბოლოს თანამშრომლობით, რაც არაჩვეულებრივად გაამტკიცებდა, შიგნით დასწრით არისო არენაზე, საქართველოს დამოუკიდებლობას, — მაგრამ დიდი ილიას მუხანათურმა მკვლევობამ ეს შესაძლებლობა მოსპო.

მიუხედავად იმისა, რომ ილიას მკვლევობის გამოსაძიებლად და სიმართლის დასადგენად სამშობლოში შექმნილია კომპეტენტური კომისია, ბ-ნ გიორგი ციციშვილის თავმჯდომარეობით, ეჭვი გვეპარება, რომ სიმართლე ოდესმე გავიგოთ. უფრო ალღო, ვიდრე გონით განსჯა, გვკარნახობს: ისინი, ვინც ილიას მკვლევები წააქეზეს, სწორედ ზემოთქმული მოტივით ხელმძღვანელობდნენ.

გოდება დიდ ილიაზე დავამთავროთ მისივე სიტყვებით:

„მას ნუღარ ვსტირით, რაც დამარხულა,

რაც უწყალოს დროთ ხელით დანთქმულა...“

რუსეთის თებერვლის რევოლუციის წინ, 1917 წლის იანვარში, გურიის სოფ. ჯონჯუეთში, სოც. დემოკრატიულ პარტიის მარტო ქართული ორგანიზაციების კონფერენციამ ერთხმად მიიღო საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება იმ შემთხვევაში, თუ რუსის ჯარი დასტოვებდა საქართველოს, მაგრამ ნ. ყორდანის დაჟინებული მოთხოვნით, რეზოლუცია არ გასულა ორგანიზაციებში, არ გამოცხადებულა საჯაროდ. თავის პოზიციას ნ. ყორდანია ასაბუთებდა იმით, რომ ომის პირობებში თუ რუსებს შეექმნებოდათ ღალატის შთაბეჭდილება, შეეძლოთ შური ეძიათ ქართველებზე ისე, როგორც ოსმალეთმა სომხებზე. ამავე მოსაზრებით იყო, რომ ნ. ყორდანია, მისი პარტიის უმრავლესობის საწინააღმდეგოდ, მისთვის ჩვეული ენერგიულობით და გადაწყვეტილებით იცავდა „ობორონცულ“, ესე იგი ომში რუსეთის გამარჯვების პოზიციას. რა თქმა უნდა, რომ ნ. ყორდანის მოწინააღმდეგემ, სიფრთხილის მაგივრად, რუსოფილობა შეუძლია დაინახოს აქ, მაგრამ ნ. ყორდანის ამის შემდეგ მოქმედებამ გააქარწყლა ასეთი შეხედულება.

თბილისშიც მოვიდა ცნობა „ფოსტით“: „მთავრობაძე გარდაიცვალა“, რასაც დაუყოვნებლივ მოყვება გაცხოველებული პოლიტიკური ამოძრავება. ამ მომენტიდანვე ცხადად იკვეთება ნ. ყორდანის პოლიტიკური სახე. ის, ზოგიერთ მის პარტიულ მოღვაწის მსგავსად, რუსეთის იმპერიის გულს კი არ მიაშურებს, არამედ — თბილისს, საქართველოს და ამიერკავკასიის გულს, სადაც ის სათავეში ექცევა, თითქმის სტიქიურად ახლად ფორმირებულ დიდ პოლი-

ტიკურ ძალას—მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოს, რომლის ხელში სწრაფად გადადის ამიერკავკასიის ფაქტიური ხელისუფლებაც. პეტროგრადში ბოლშევიკურ გადატრიალებამდე ნ. ყორდანიასა და მისი პარტიის პოლიტიკაა რუსეთის დროებითი მთავრობისადმი ლოიალური განწყობილება, არჩევა სრულიად რუსეთის დამფუძნებელი საკრებულოსი, რომელსაც უნდა გადაეჭრა რუსეთის ყოფილ იმპერიაში მოქცეულ ყველა ხალხების ეროვნული საკითხები. ამავე დროს, ის რუს მენშევიკებისაგან განსხვავებით, გულზე ხელდაკრეფილი არ ელოდება დამფუძნებელ კრებას, არამედ რევოლუციურად ანხორციელებს საშურო სოციალურ და ეკონომიურ რეფორმებს, რითაც ძირშივე სპობს მუშებისა და ღარიბი გლეხობის სამართლიანი უკმაყოფილების მიზეზებს და მით ნიადაგს აცლის ბოლშევიკურ დემაგოგიას ხალხში. ამ ზომიერი პოლიტიკის წყალობით, როცა რუსეთში სამოქალაქო ომი იფეთქებს, საქართველო მშვიდობისა და თავისუფლების თავშესაფარია.

1917 წლის 19 ნოემბერს შესდგება საქართველოს ეროვნული საბჭოს ყრილობა, რომელშიაც მონაწილეობს ყველა ქართული პოლიტიკური პარტიებისა და საზოგადო ორგანიზაციების წარმომადგენლები. ყრილობა **22** ნოემბერს ირჩევს აღმასრულებელ კომიტეტს და ნ. ყორდანიას მის თავმჯდომარედ. ეს იყო პირველი ეროვნული მთავრობის განსახიერება. იმავე წლის თორმეტ დეკემბერს მუშათა რაზმმა თბილისის არსენალი აიღო. რაზმი თბილისის მუშათა დეპუტატების საბჭოს, და, მაშასადამე, ნ. ყორდანიას, ემორჩილებოდა. არსენალის იარაღით კი შესაძლებელი გახდა ახალი შეიარაღებული ძალის შექმნა გვარდიის სახით. ამრიგად, ნ. ყორდანიას ხელში ბუნებრივად თავი მოიყარა ხელისუფლების ყველა სადავეებმა.

ამის შემდეგ მთავარი საზრუნავი იყო კავკასიის ფრონტზე მყოფ ნახევარმილიონიან გაბოლშევიკებული რუსი ჯარის მშვიდობიანი ევაკუაცია, რაც წარმატებით შეასრულეს მუშათა რევოლუციურმა ორგანიზაციებმა და გვარდიამ შეთანხმებული და გადაწყვეტი ღონისძიებებით, და ოსმალო ჯარების შეკავება, რომელიც თავის მხრით დაპყრობით ემუქრებოდა საქართველოსა და მთელს კავკასიას. ამ რთულ და წინააღმდეგობებით სავსე პირობებში,

1918 წლის 26 მაისს, ნ. ყორდანიას ინიციატივით და ავტორიტეტით შესაძლებელი გახდა, მთელი ქართველი ხალხის მუდამ სანუკვა-

რი და სანატრელი საქართველოს სუვერენული სახელმწიფოს განხორციელება. იმ მღელვარე და მოულოდნელობებით სავსე დროში ნ. ჟორდანიამ და მისმა პარტიამ დიდი დისციპლინა და გადაწყვეტილება გამოიჩინეს. ნ. ჟორდანია დროის მოწოდების სიმალლეზე აღმოჩნდა და ამისთვის ქართველი ერის ისტორია მუდამ მისი მადლიერი იქნება, ყოველ შემთხვევაში, ასე გვგონია ჩვენ.

მართალია, რომ ნ. ჟორდანიას ხელმძღვანელობით აღმდგარმა საქართველოს სახელმწიფომ დიდხანს ვერ იარსება, ქართული ლაშქარი დამარცხდა, მაგრამ უზარმაზარ რუსეთისგან დამარცხება სამარცხვინოდ არ ჩაითვლება და ეს მითუმეტეს, რომ თვით ქართველთა შორის ბევრი აღმოჩნდა იდეოლოგიით დაბრმავებული ან სულმოკლე და მოღალატე. აქაც ნ. ჟორდანიას ღირსება ისაა, რომ მან ქედი არ მოიხარა გამარჯვებულის წინაშე, ამანი არ ითხოვა, შეურიგებელი ბრძოლა გააგრძელა ბოლომდე, სიკვდილამდე და მით, იურიდიულად, უფლებრივად შეუბღალავად დასტოვა საქართველოს სუვერენობა. ამიტომ ებრძვის მას კრემლი სიკვდილის შემდეგაც; და ამიტომაც ზედმატად უნდა ვადიდოთ ჩვენ მისი სახელი.

გიორგი წერეთელი

*** *** *** ***

მ ო გ ო ნ ე ბ ა ნ ი ნ . ჟ ო რ დ ა ნ ი ა ს ი რ გ ვ ლ ი ვ

[ვრიგოლ წერეთლის გარდაცვალების შემდეგ მის არქივში აღმოჩნდა განსვენებულ გიორგი კონას ძე წერეთლის მოგონებები, სამ მცირე ზომის რვეულად. სამივე ამბავში ცენტრალური ფიგურა ნ. ჟორდანიაა. პირველ რვეულში, რომელსაც აქ ვაქვეყნებთ, აღწერილ ამბებს ადგილი ჰქონდა საქართველოში თებერვლის რევოლუციის შემდეგ. გუშაგი]

1917 წლის რევოლუციის წინა თვეებში საქართველოს ყველა ქალაქებში, განსაკუთრებით კი თბილისში მრავლად იყვნენ მოხეტიალე ჯარისკაცები; ერთი იმიტომ, რომ თბილისში იყო დაავადმყოფებულ და დაჭრილ ჯარისკაცთა განმანაწილებელი „პუნქტი“ და მეორე, იქვე იყო სამხედრო ნაწილების შესავსები „პუნქტი“ და აგრეთვე, — მრავალი დეზერტირი. თუ ვინმეს ქაღალდს მოკითხავდნენ უპასუხებდა: „დაგვარგე ჩემი ნაწილი და გეძებო“. ამით თავსაც ირჩენდნენ, ყაზარმებში ბინასაც ღებულობდნენ, ხოლო ნაწი-

ლის შეეცების დროს კი იპარებოდნენ და დახეტიალობდნენ, ქალაქში. მათ თავხედობას და თავგასულობას საზღვარი არ ჰქონდათ. ვოლუტციამ ისე იმოქმედა, თითქოს ქვაბში მდულარ წყალს ცივი წყალი დაასხეს და დაშოშმინდა. გაღეშილი ჯარისკაცების ხეტიალმა ძალიან იკლო და ზრდილობიანადაც იქცეოდნენ, მაგრამ ამან დიდხანს არ გასტანა. თბილისი მთლად გაიქედა უიარალო ჯარისკაცებით და შეუძლებელია იმ ანარქიის გადმოცემა, რომელიც დამკვიდრდა. ყველაფერი იღონეს მშვიდობიანობის დაცვისათვის, მაგრამ ვის ესმოდა. ყოველ ფეხის გადადგმაზე თხოულობენ იარაღს. მათი დიდი ნაწილი პოლიტიკურ ფერსაც იღებს. არა მარტო ჯარისკაცები, ინტელიგენციაც, ექიმები, ოფიცრები და სხვა ჩინოვნიკები ამ „პოლიტიჩესკაია აკრასკას“ ქვეშ მოქმედებდნენ.

ასეთ მდგომარეობაში ესერების მოთხოვნით იქნა მოწვეული ამიერკავკასიის მეორე საგლენო ყრილობა. ამ ყრილობაზე ბევრი იყო დაწერილი და არსებობს კრებების სტენოგრაფიული ანგარიშებიც, ამიტომ ბევრს აღარ ვამბობ. ესერები დარწმუნებული იყვნენ, ეს აფორიაქებული მდგომარეობა ხელს შეუწყობდათ და თავიანთ იდეებს, განსაკუთრებით მიწის სოციალიზაციას, თავს მოგვახვედნენ. შეიკრიბა ყრილობა და პირველ დელეგატების გამოსვლისთანავე

გამორკვა, რომ სოციალ-დემოკრატების მომხრეა ძალიან დიდი უმრავლესობა. ესერები აშფოთდნენ. დელეგატები მოითხოვენ თავმჯდომარეთ ნოე ჟორდანიას. ნოე არ თანხმდება. დელეგატები, განსაკუთრებით აზერბაიჯანელები ნ. ჟორდანიას იყვანენ ხელში, მიყავთ და აჯენენ თავმჯდომარის სავარძელში. ის აცხადებს: ეს ყრილობა არის მოწვეული ესერების მოთხოვნით და ინიციატივით და მათი ხელმძღვანელობით უნდა ჩატარდეს. ჩვენ ყველა მათ მოხსენებაზე გამოვალთ თანამოხსენებით და მივიღებთ მონაწილეობას რეზოლუციებში და დადგენილებებში. ასეთია ჩვენი მათთან შეთანხმება, და ჩამოდის ტრიბუნიდან. ისევ აზერბაიჯანის და მთიულთა დელეგატები იყვანენ ხელში ნ. ჟორდანიას, მიყავთ და აჯენენ თავმჯდომარის სავარძელზე. ძალზე აღშფოთებული ესერები და ზოგი სხვა დელეგატებიც, უფრო სომხებიდან, ყვირიან, იწევიან. გადის მთელი დღე. მეორე დღეს ჟორდანია არ ჩანს. დელეგატები არ შედიან კრებაზე. გვიან გამოჩნდა ნ. ჟორდანია. ერთბაშად სიჩუმემ მოიცვა იქაურობა. შევიდა თუ არა ჟორდანია კრებაზე, მას უკან შეყვა მთელი ხალხი. საკმარისი იყო ტრიბუნიდან ერთი

დღეგატიც ხმა: „ჟორდანია თავმჯდომარეთ!“, რომ ჟორდანია დღეგატებმა ხელში აიტაცეს, მიიყვანეს და დასვეს თავმჯდომარის სავარძელში. ისმის ესერების აღშფოთების ხმები. გარეთ მრავალი ჯარისკაცია თავშეყრილი, ზალაში არ უშვებენ, ვისაც მანდატი არ აქვს. მთელი დღე მღელვარებაა; ტრიბუნაზე ვინც არ უნდა გამოჩნდეს იძახიან: „ჯერ თავმჯდომარე ჟორდანიამ თქვას სიტყვა!“.

მეორე დღემაც ასეთ შფოთში გაიარა. ღამის ცხრა საათზე შეიკრიბა ს. დ. მ. პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გაფართოებული კრება, კრებას თავმჯდომარეობს ნოე რამიშვილი, რომელიც აკეთებს მოკლე განცხადებას: ეს კავკასიის მეორე ყრილობა ხდება ესერების მოთხოვნით. ისინი დარწმუნებული იყვნენ, ისარგებლებდნენ შექმნილი მდგომარეობით და მიგვალეზინებდნენ მათ ტაქტიკას, განსაკუთრებით მიწის სოციალიზაციას. ჩვენც ვუწვევდით ანგარიშს შექმნილ მდგომარეობას და ამიტომ გადავწყვიტეთ, რომ არ მიგველო მონაწილეობა კრების პრეზიდენტი, დავკმაყოფილებულიყავით თანამოხსენებებით და რეზოლუციების წარდგენით. დღემდე ჩვენ ამ გადაწყვეტილებაზე ვდგავართ. მდგომარეობა შეიცვალა, მივედით გამოუვალ მდგომარეობამდის. თუ გავაგრძელებთ ჩვენი გადაწყვეტილება, შეიძლება ყრილობის დაშლა და არავინ უწყის რა შედეგი მოყვება. ამიტომ, ვაყენებთ კითხვას: გადინჯოს ჩვენი დადგენილება, თუ გავაგრძელოთ იგი? —ს. ჯიბლაძე: ბევრ მსჯელობას დრო აღარ ითმენს. ჩვენ ვდგავართ ახალი ვულკანის თავზე. თუ ჩვენ ვერ შევძელით მისი ჩაქრობა, ის ჩვენ ჩაგვთქავს. შექმნილი მდგომარეობა გვიკარნახებს: ვნახოთ გამოსავალი; რადგან დღეგატები თხოულობენ ჩვენი პასუხისმგებლობის აუცილებლობას, ჩვენს ძველ დადგენილებაში შევიტანოთ რამდენიმე ცვლილება. თავმჯდომარე იყოს ჩვენი, თავმჯდომარის ამხანაგი—მათი, წევრები თანასწორად, არბიტრის მოვალეობა ქონდეს თავმჯდომარეს. ყველა მათ მოხსენებას უნდა მოყვეს ჩვენი თანამოხსენება. ეს შესწორება გადავცეთ მათ საინციავთივე ჯგუფს. ხვალ კრებაზე გამოვუშვათ ხარლამოვი, რომ აირჩიონ ნოე. ეს შეიტანს დღეგატებში სიმშვიდეს და თუ ჩვენ ეს შევძელით, ამით ავიცდნენ კატასტროფას.

—ხომერიკი: თუ არ დათანხმდა ესერები ამას, მაშინ როგორ მოვიქცეთ? ჩვენ ვიტყვით: პასუხისგება თქვენი იყოს და მათ სწორეთ ეგ უნდათ, მოახდენენ დღეგატებში არეულობას, ჩაირყვენ ამ აწყვეტილ და პოგრომისტვის მომზადებულ ხალხს, შეგვიქმნიან

სამოქალაქო ომს, ვართ ამისთვის მზად? ყველა ხელდასმულმა რეობის სირთულეს და ჟორდანიას უმზერს, ის კი გაჩუმებულია.
 — ნ. რამიშვილი: ჩვენ მხოლოდ მორალურად ვართ ძლიერები, მაგრამ ხშირად მორალს ფიზიკური ძალის წაშველება ც სჭირდება, ჩვენი ძალა კი მუშათა ორგანიზაციებშია. მათ ეცოდინებათ მომენტის სირთულე და იქნებიან თავისუფლების სადარაჯოზე. სხვა არავითარი ძალა ჩვენ არ გვაქვს. იმედია ახლაც ავიცდნენთ სამოქალაქო ომს. გნებავთ ვინმეს? ბრძანეთ.

— ს. ჯიბლაძე: ვღებულობ თავმჯდომარის სიტყვებს მხედველობაში და მოვითხოვ ყველა ამხანაგისგან: იყოს თავის სადარაჯოზე. რადგან ჩვენ გვაქვს მოვალეობა წავიდეთ დათმობებზე, რასაც გონიერება გვიკარნახებს, მე ვიმეორებ ჩემს წინადადებას და თავმჯდომარეს ვთხოვ, რომ კენჭი უყაროს მას. იქნებ სხვასაც აქვს წინადადება? არავის. თავმჯდომარე აყენებს ს. ჯიბლაძის წინადადებას, რომელიც ერთხმად იქნა მიღებული.

მეორე დღეს ყრილობაზე კიდევ დიდი მღელვარებაა, ესერები უარს ამბობენ ჩვენს წინადადებაზე, ბოლოს ითხოვენ, რომ არბიტრის მოვალეობა იყოს მოხსნილი, მაგრამ ფაქტურად იგივეა.

ნაშუადღევს ჟორდანია ტრიბუნაზეა. მღელვარება არ წყდება. ნოემ ხელი ასწია, ხმაურობა შეწყდა ისე, რომ ბუზის ფრენაც ისმის, მერე ხარლამოვისკენ გაიშვირა და თქვა: „გთხოვთ მოუსმინოთ!“ არცერთი საწინააღმდეგო ხმა არ ყოფილა. ხარლამოვი ამბობს: „დიდი ბედნიერი და კმაყოფილი ვარ, წილათ მხვდა გამოვაცხადო, რომ მოხდა შეთანხმება და თავმჯდომარეობაზე დათანხმდა ბატონი ჟორდანია“. დღეგატები მიცვინდნენ ნ. ჟორდანიას, ხელში აიყვანეს ციმციმ და დასვეს თავმჯდომარის სავარძელში. ესერები უკმაყოფილო და ამრეზილი არიან. ნ. ჟორდანია ხსნის კრებას და თხოულობს პრეზიდიუმის სიას. ესერები არ ადგენენ. ნ. ხომერიკი ადგენს თავმჯდომარის ამხანაგის და პრეზიდიუმის სხვა წევრების სიას. ესერებში ეს იწვევს დიდ უკმაყოფილებას, ისინი უარს ამბობენ ამ სიით არჩევნებზე. თავმჯდომარე იძლევა წინადადებას: ესერების საინციტივო ჯგუფისგან და სოც.-დემოკრატიებისგან შედგენილმა კომისიამ წარმოადგინოს შეთანხმებული სიაო. ს. დემოკრატიებისგან დასახელებული იქნა ნ. ხომერიკი. კომისიაში რა მოხდა არ ვიცი, მაგრამ ხომერიკი კმაყოფილი იყო, რადგანაც იქ საბოლოოდ მოხდა შეთანხმება. იმ საღამოს

გამოირკვა, რომ ესერებს უნდოდათ კრების დატოვება, მაგრამ მრავალი მოლაპარაკების შემდეგ დარჩნენ; მოხსენებები გაეკეთებიათ.

უხერხული მდგომარეობა შეიქნა. მგონი ლეო ნათაძემ შეიტანა წინადადება: რადგან ასეთი მდგომარეობაა კრება დავანაწილოთ ნაციონალურ ერთეულებად, იქ ვაკეთდეს მოხსენებები და იქ იქნას დამუშავებული რეზოლუციები, შემდეგ მოვახდინოთ საერთო კრება და იქ მივიღოთ საერთო დადგენილება. პრეზიდიუმმა მიიღო ეს წინადადება და მეორე დღეს კრება გაიყო ეროვნულ ერთეულებად. აქაც ესერებმა მოითხოვეს რუსული ეროვნული სექცია. საკითხი გაირჩა აგრეთვე პრეზიდიუმში. ესერებმა საბოლოოდ მოხსნეს ეს კითხვაც და დაიწყო მუშაობა ეროვნებათა სექციებში, რომელთა ანგარიშები გამოქვეყნდა.

დამყარდება რუსეთში დემოკრატიული რესპუბლიკა?

თითქმის დამთავრებული იყო კრება, კოლია ახნაზაროვი მოვიდა და გამოუძახა ნოე ხომერიკს. ის დაღლილი და გაოფლიანებული იყო. რომელიღაც უბანში მომხდარიყო სკანდალი და იმ უბნის ორგანიზაციის კრებაზე წაიყვანა. იქ კიდევ უფრო გაოფლიანებულიყო, კრებაზევე ეგრძნო თავი ცულად, საღამოს კი სიცხე მისცა. ეჭიმებმა ჯერ თქვეს: ანთების ნიშნებიაო, მესამე დღეს კი დაასკვნეს: ანთება არ არის, დაღლილიაო და დასასვენებლად გაგზავნეს ბორჯომში. მეც თან გავყევი.

ერთი კვირე გავიდა. ნოე ყორდანია ჩამოვიდა დაქანცული, გაბუძული, გაუკრეჭავი; მესამე დღეს უთხარი: ბ-ნო ნოე, აბა ჩაიხედე სარკეში, წავიდეთ სადალაქოში-თქვა. — „მართალი ხარ, წავიდეთ“ და წავედით. იქ აურაცხელი ხალხი იყო, თორმეტ საათამდე ვუსადეთ, თორმეტზე კი სადალაქო დაიხურა და ჩვენც იძულებული ვიყავით წავსულიყავით. სიცხე იყო. სასახლის ეზოში ერთი რაღაც დაკოყრებული მორჩილი ნიგვზის ხეა, რომლის ძირში პატარა ფიცრის გრძელი ხის სკამი დგას. იმ სკამზე ჩამოჯდა ნოე, ქული მოიხადა, ცხვირსახოცით ოფლი მოიხოცა. ამ დროს ვიღაც აფიცერი მოგვიახლოვდა, ძალიან მოწიწებით თავი დაუქრა, მეც საღამო მომცა. ვატყობ, რომ ნოემ ვერ იცნო. მე ცოტა გავშორდი მათ. გავიგონე ნოეს ხმა: ყველგან ძალიან სიფრთხილეა საჭირო. მოიქეცით როგორც სინდისმა და რევოლუციის პატივისცემამ გიკარნახოთ. ვეცდები, უპასუხა აფიცერმა და წავიდა.

ნოეს ძირს აქვს თავი დახრილი, მივეუახლოვდი და ხუმრობის ენით
 ლოთი უთხარი: რას ფიქრობთ, ბ-ნო ნოე, დამყარდება რუსეთში
 დემოკრატიული რესპუბლიკა? თითქოს ასეთ კითხვას არ ელოდა,
 უცფათ თავი აწია, შემომხედა და მიპასუხა: „გასულელდი ბიჭო!
 რუსეთი და დემოკრატიული რესპუბლიკა ერთად ვის შეუძლია წა-
 რმოიდგინოს“. მე გამამხნევა და გამახალისა მისმა ასე მომართვ-
 ამ. —აბა, ბატონო, რას ვფოჩიხობთ, კინალამ ამ კრებებს გადაყე-
 ვით, აბა რა იქნება? —რა იქნება? რა იქნება და რუსეთში შეი-
 ქნება შეხლა-შემოხლა, ანარქია, ძნელია იმის თქმა, თუ რომელი
 ავანტიურისტი მოაჯდება რუსეთს და გაბატონდება. —აბა, ჩვენ
 რაღას ვხლავართობთ? —ის: ჩვენ მართლაც მრავალი ფოჩიხი და
 ბრძოლა მოგვიწევს; უნდა გავწიოთ ის უღელი, რაც რევოლუციამ
 დაგვადგა. —მე: კი ბატონო, მაგრამ რისთვის? —ის: ეხ, ჩემო გი-
 ორგი, გულზე რომ ხელები დავიწყოთ და როგორც სხვებმა ვიძა-
 ხოთ: გაუმარჯოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასო!, ამითი რას გავიმა-
 რჯებთ?! —მე: კი ბატონო, მაგრამ თქვენ ბრძანეთ: რუსეთში დე-
 მოკრატიულ რესპუბლიკას ვინ წარმოიდგენსო. —ის: როგორ გაქვს
 წარმოდგენილი დემოკრატიული რესპუბლიკის დამყარება, ის ერთი
 დაკვრით კი არ კეთდება. მის შეგნებას და მომზადებას დიდი
 დრო უნდა და დიდი მუშაობა. —მე: კიდევ მოგახსენებ: მაშ ჩვენ
 რას ვფოჩიხობთ და ვფაფხურობთ. —ის: მე ვფიქრობ, რომ ამ ან-
 არქიის დროს იქნებ დაგძვრეთ რუსეთს. ჩვენ გვყავს დემოკრატია,
 ჩვენი ფოჩიხი, ფაფხური და გმირობაც იქეთ უნდა იყოს მიმარ-
 თული, რომ რუსეთის ანარქიამ არ ჩაგვთქას; უსათუოდ დიდი
 დაბრკოლების წინაშე ვღვაგართ, ხომ ნახე, როგორი არასაკადრისი
 მეთოდებით იბრძვიან, დემოკრატიის გზაზე შედგომის საშუალებაც
 არ უნდათ მოგცენ! უნდა ვიმოქმედოთ, მწიფე მსხალი მისით პი-
 რში არ ჩაგვივარდება ერთბაშად. ჩვენი გზა სწორია, მაგრამ ძა-
 ლიან ეკლიანია; ხელები უნდა დაგვჩხვლიტოს ეკლებმა; იმედია,
 რომ გავალთ სამშვიდობოზე, არ შეშინდე. —მე: თვითმპყრობელო-
 ბა, რომელიც ყოველგვარი თავისუფლების სულთამხუთავი იყო, აღ-
 არ არის, რიღასი უნდა მეშინოდეს! —ის: ეხ ჩემო გიორგი, „ნე-
 ტარ არიან მორწმუნენი“. თვითმპყრობელობამ იმდენი კროკოდილი
 დასტოვა, რომ მათ კბილებს ბევრი ვერ გადაურჩება. ეს რევოლუ-
 ცია გამოწვეულია არა დემოკრატიის შეგნებული მოქმედებით, არ-
 ამედ სხვადასხვა ინტერესთა შეერთებით ომთან დაკავშირებით და

ომისგანვე არის გამოწვეული, ვინ დაანებებს დემოკრატიას დასთან-
ვრებას და რომც დაანებონ, სადაა მერე რუსეთში ეს სანატორიო
დემოკრატია?! თუ შენ ფიქრობ კარლოს ავტორიტეტის გარშემო
შემოკრებილთ, ის ჯერ სჭირდებათ, არავინ არ არის ჯერ გონზე
მოსული და შეეჯგუფებული; სულ მალე მოვლიან გონს, შეეჯგუფდებ-
იან იმ შენი ორიოდ სწორი გზის მაჩვენებელთა, კარლოს ჩათვ-
ლით, წინააღმდეგ. არ ვართ უზრუნველყოფილი მათი ფიზიკურად
გადარჩენის. ხომ ხედავდი, ყოველ მხრივ ძლიერი ვიყავით და რო-
გორ თალღითობდნენ და არაკეთილსინდისიერად იქცეოდნენ?! როგ-
ორ ფიქრობ, რა იქნება იქ? ამიტომ ჩვენ ყოველი ღონე უნდა ვი-
ხმაროთ, რომ დავეცრეთ რუსეთის ქაოსს. ამასთანავე ყოველ მხრით
ხელი უნდა შევუწყოთ, რომ იქ შეიქმნას ისეთი მდგომარეობა, რომ
ჩვენთვის მისაღები და ოდნავ მისადგომი მაინც იყოს ის.

—მე: რა უნდა შეიქნეს ჩვენთვის მისაღები? —ნოე: მართალია, რუ-
სეთს დაპყრობითი წინა ეშვი მოძვრა, მაგრამ სრულიად მოულოდ-
ნელი არ იქნება, მას ახალი დაპყრობითი ლოჯები რომ ამოუ-
ვიდეს. ჩვენი ცდა იქით უნდა იყოს მიმართული, რომ ხელი შეუ-
შალოთ დამპყრობითი ლოჯების ამოსვლას, რაც ძალიან გაგვიძნელ-
დება იქ დემოკრატიის სრულ უძღურების გამო. ჩვენი გზა ერთად-
ერთია, სანამ იქ რაიმე ფორმის ახალი დამპყრობითი ლოჯებიანი
ძალის სტაბილიზაცია მოხდებოდეს, ვისარგებლოთ შექმნილი ქაოს-
ით და დავძვრეთ იქიდან, თორემ თუ იქ ჩავრჩით ახალი ფორმის
იმპერიალისტების კლანჭებში, ჩვენს ხალხს კიდევ დიდხანს მოუწ-
ევს ბრძოლა სხვადასხვა ფორმებით და ვინ იცის როდის დაუდგე-
ბა დრო თავის გადარჩენის. მე იმედი მაქვს, რომ ჩვენს ყოველ-
დღიურ მუშაობას და მოქმედებას ალღოს აუღებს ჩვენი დემოკრა-
ტია და ვიმოქმედებთ მედგრად. იმედი, რომ ამ ხანად შექმნილ
მდგომარეობაში დადგა დრო ჩვენი ხალხის ფიზიკური და ეროვნუ-
ლი გადარჩენისა და, თუ ჩვენ მოქნილ ტაქტიკას დავადგებით,
დავძვრებით რუსეთს. —მე: მაშ, პეტერბურგის მუშათა საბჭოს
ჩანთქავს რუსეთის ანარქია და ქაოსი? —ნოე: როგორც გითხარი,
კარლოს მოქმედება შეიქნა იქ ჩვენთვის მისაღები, ჩვენს მდგომა-
რეობას ის არ ეწინააღმდეგება, ის შედის ჩვენს აუცილებელ ანგა-
რიშში. ამ დროს მოვიდა კიდევ ერთი სამხედრო პირი, რომელიც
ნოემ იცნო. მისალმების შემდეგ ნოეს ამცნო: მგზავნიან ფრონტზე.
მე გავშორდი მათ. ილაპარაკეს დაახლოებით ხუთი წუთი. აფიცარი

რომ წავიდა, სადილისთვისაც დარეკეს, ნოემ გააგრძელა შეწყვეტილი საუბარი: წავიდეთ გიორგი, იქნებ გვაჭამონ რაშიე, შეკრებ-ქრობ, რომ არა ექნებათ რა. დილას კარაქი არ ჰქონდათ, ჩემი კუჭი ქონს ვერ იტანს. ნუ დაღონდები ჩემო გიორგი, კარლო ჰკუიანია, იმას უკვე აქვს ალლო აღებული და საჭიროა ბოლომდე მისვლა. ის თავის დრომდე გააგრძელებს მის მოვალეობას, ლაჩრად არ მოიქცევა და ჩვენც ხელი უნდა შეუწყუთო. მივდივართ. მე: რა ძალები იხედება, რომ რევოლუციას უხელმძღვანელოს? —ნოე: ერთადერთი კარლოს ხაზია, რომელიც გარშემოსულია ყოველგვარ შავი ძალებით. —მე: ვის შეუძლია აიღოს ხელში ძალაუფლება? —ნოე: ამჟამად გამოსულია სამხედრო ძალები, რომლებსაც ხალხში არავითარი ნდობა არ აქვთ, სამოქალაქო ომში კი ყოველთვის დემაგოგები იმარჯვებენ და ავანტიურისტები, ისე მკითხაობა იქნება ამჟამად რამის თქმა. შევედით სასადილოში.

(პიერველი რვეულის დასასრული)

გიორგი კონას ძე წერეთელი

*** *** ***

გიორგი ტოგონიძე

ვ ი ქ ო რ ჰიუგოს პორტრეტის წინ

მინდა მოგმართო და სიტყვა ჩემი
იქნებ სევდიან გულის თქმა იყვის,
მსურს გადავლახო მთების მიჯნები,
დავსახლდე, სადაც უსვენარ ჯიხვებს
კლდოვან ხეგებში გაუდგამთ ბინა,
ეგებებიან ღამით ვარსკვლავებს.

დღეს არავინ არს სხვა ხელოვანი,
შენსავით წმინდა, სათუთ გრძნობებით,
შენსავით სწორი და გულოვანი,
ამბობდეს სიტყვას თავგამოდებით,
და ბრძოლის ველზე თავისუფლების
ხალხთან აღამით იდგეს სწორებით.

შენ უგალობდი გმირ კარბონარებს
და ესპანეთიც გეკიდათ გულზე,
ბევრჯერ ცრემლებში სისხლი გარიეთ,
ლტოლვილობაში ჯერსის კუნძულზე.

თუმცა ცხოვრება ერთი ლანდია,
ყაყაჩოსავით ქრება ველადა,
არ დაგვიწყნია შენ ირლანდია
და ხმალს უქებდი მებრძოლ ელადას.

სხვა ვინღა არის მართლაც, რომელსაც
შენებრ დაჰქონდეს ხალხთა ხსენება?!
დღეს საუკუნე ხნიერ ჰომერსაც
საშინელებად მოეჩვენება.

ასე მგონია, გახსნია ეშმას
გზა ქვესკნელიდან, ვით ქვეყნის კაენს,
დღეს საუკუნის გვტანჯავს ჩვენ რისხვა
და ვსუნთქავთ შხამით მოწამლულ ჰაერს.

როგორც პარტახი მოჰქონდათ ჰუნებს,
და რხევით გულზე რგული ისრები,
ლეწავენ რისხვით დღეს საუკუნეს
სკვითის წითელი საჭურისები.

არავინ არის დღეს, რომ შეგაქოთ
შენებრ მგოსანი სწორუბოვარი,
იბრძოდეს ხალხთან და წითელ დრაკონს
მთლად ჩაუქციოს თავშესაფარი.

რომ გაიღვიძოთ და ნახოთ თვალთ
დღეს ქართლზე მტრის წვა და სისხლის წვიმა,
ისევ შეგიპყრობთ ვერხვის შრიალი
და ბრძოლის უინი მტარვალთა მიმართ.

დღეს ვერვის ვხედავ, რომ ქართლის ბედი

იხმობდეს ვინმეს ასე ტანჯული,
მიტომაც არის შენთან მოვედი,
რომ მეტყვა ჩემი გულის წუხილი.

ვლოცულობ შენს წინ, ცაზე როდესაც
ამოდის მზე, და სანთლად ანთია,
მკლავი კი მახვილს დღე და ღამ ლესავს,
თ ა ვ ი ს უ ფ ლ ე ბ ი ს ვ ე ლ ი გ ა ნ თ ი ა დ ს .

პარიზი 15/V/ 1963

გიორგი ტოგონიძე

*** *** *** ***

თბილისის უნივერსიტეტის 70 წლისთავისათვის

„საქართველო უპირველეს ყოვლისა!“

ილია ჭავჭავაძის თაობა ოცნებობდა აღედგინა საქართველოში უმაღლესი სწავლების ტრადიცია, რაც მოიშალა მტრების შემოსევებისა და შემდეგ რუსეთის ხელისუფალთა გამარუსებელი პოლიტიკის შედეგად. ამ დიდმნიშვნელოვან ეროვნულ საქმის პრაქტიკულად განხორციელებას სათავეში ჩაუდგა სახელოვანი მეცნიერი და მამულიშვილი ივანე ჯავახიშვილი, რომელმაც მის ირგვლივ შემოიკრიბა მასავით გულმხურვალე პატრიოტ-მეცნიერთა ბირთვი, რომელიც მზად იყო ყოველგვარ მსხვერპლისათვის, ოღონდ ქართველ ხალხს ჰქონებოდა მისი უნივერსიტეტი.

დიდი დრო და ენერგია მოანდომა ივანე ჯავახიშვილმა, რა თქმა უნდა, ხელისუფლებისაგან რომ ნებართვა მიეღო, მაგრამ აგრეთვე, რომ დაეძლია სკეპტიციზმი თვით ქართველთა შორის. ივ. ჯავახიშვილმა ქართული უნივერსიტეტის გახსნის უფლება რუსეთის დროებითი მთავრობისაგანაც კი ვერ მიიღო და მხოლოდ მას შემდეგ განახორციელა, როცა რუსეთში სამოქალაქო ომი გაჩაღდა და საქართველო პრაქტიკულად რუსეთიდან დამოუკიდებელი გახდა, ესე იგი 1918 წლის 26 იანვარს (ძველი სტილით), ქართული გიმნაზიის იმ შენობაში, რომელიც ნიკო ცხვედაძემ სწორედ ამ განხრახვით ააგო „მელიებისა და ტურების ვაკეზე“, როგორც მას დაცინვით ეძახდნენ ნ. ცხვედაძის გამჭიქებულნი.

თბილისის უნივერსიტეტის ფუძემდებლები იყვნენ: ივანე ჯავა-

ხიშვილი, პეტრე მელიქიშვილი, ექვთიმე თაყაიშვილი, ფილიპე მელიქიშვილი, გიჩაიშვილი, შალვა ნუცუბიძე, იოსებ ყიფშიძე, აკაკი შანიძე, ეს მეცნიერები იყვნენ, რომლებიც პირველად 1918 წლის 13 იანვარს შეიკრიბნენ ცხვედაძისეულ შენობაში და ივ. ჯავახიშვილის წინადადებით რექტორად აირჩიეს პროფესორი პეტრე მელიქიშვილი. მომავალი უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს რიგით მეორე სხდომა გაიმართა პროფ. მელიქიშვილის ბინაზე, რომელსაც ზემოდ დასახელებულ პროფესორთა გარდა ესწრებოდნენ: ანდრია ბენაშვილი და კორნელი კეკელიძე. მეცნიერ-პოინერთა ამ კრებამ გადაწყვიტა: უნივერსიტეტის გახსნის დღე დაეკავშირებია ჩვენი ეროვნული სიამაყის დედაბოძის დავით აღმაშენებლის ხსოვნის დღისათვის, 26 იანვრისათვის. ამრიგად, თბილისის უნივერსიტეტი იშვა მსოფლიო და რუსეთის სამოქალაქო ომების ნგრევა-ქაოსში. თავიდან ის იყო კერძო ხასიათის, მაგრამ მალე, როგორც კი საქართველო იპოვეს დამოუკიდებელ სახელმწიფოებრიობას, მას ენიჭება სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტატუსი. ეს ფაქტი, რომ ქართული უნივერსიტეტი საბჭოთა ხელისუფლებამდე დაარსდა, ვერაფრით ვერ მოუხელებიათ საბჭოთა ხელისუფალთ, ისინი დღესაც ჯიუტად და ურცხვად აცხადებენ: „მხოლოდ დიდმა ოქტომბრის რევოლუციამ გახადა შესაძლებელი თბილისის უნივერსიტეტის დაარსება“.

ღარიბულად, უბრალოდ, მაგრამ დიდი ეროვნული აღტინებით შეუდგა მოღვაწეობას ეს ჩვენი პირველი მეცნიერების კერა. მას დაუყოვნებლივ მიაშურეს რუსეთში და ევროპაში უკვე სახელგანთქმულმა ქართველმა მეცნიერებმა: გრიგოლ წერეთელმა, ალექსანდრე ჯავახიშვილმა, ივანე ბერიტაშვილმა, ანდრია რაზმაძემ, ნიკო მუსხელიშვილმა, ალექსანდრე ნათიშვილმა, დიმიტრი უზნაძემ, მიხეილ წერეთელმა, გიორგი ახვლედიანმა, გიორგი ჩუბინაშვილმა და სხვებმა, რომელთა სწავლა-განათლებას ტოლს არ უდებდა ღრმა მამულიშვილობა. ამიტომაც იყო, რომ, სულ მცირე დროის განმავლობაში, თბილისის უნივერსიტეტი მსოფლიოში აღიარებულ მეცნიერების ინსტიტუტად და პატრიოტიზმის სანერგედ იქცა. ეს უკანასკნელი „ცოდვა“ არ აპატიეს საბჭოთა ხელისუფლებმა ჩვენი უნივერსიტეტის ფუძემდებელ პროფესორებს. უნივერსიტეტს კონტრ-რევოლუციის ბუდედ აცხადებდნენ, მას კარჩაკეტილობასა და სქოლასტიკას სწამებდნენ. ახალგაზრდა უნივერსიტეტი განსაკუთრებით დაუზოგავად დაარბიეს 1924 წლის აგვისტოს ეროვნული აჯანყების

შემდეგ რექტორობიდან გადააყენეს უნივერსიტეტის დამაარსებელი და სტუდენტთა სათაყვანებელი პროფესორი ივანე ჯავახიშვილი. უნივერსიტეტიდან გააძევეს: გრიგოლ წერეთელი, ალექსანდრე ბენაშვილი, ფილიპე გოგიჩაიშვილი, გიორგი გეხტმანი, ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი, მიხეილ პოლიევქტოვი და მრავალი სხვა. ერთხანად შეიქმნა კიდევაც საშიშროება, რომ ამდენი რუღუნებით დაარსებული უნივერსიტეტის კარებები შეიძლებოდა სრულებითაც დახურულიყო. საბოლოოდ უნივერსიტეტის ეროვნულმა სულმა გაიმარჯვა. ძველმა პროფესორ-აღმზრდელებმა მოასწრეს ისეთი მომავალი მეცნიერების გამოზრდა, როგორებიც იყვნენ: სიმონ ჯანაშია, გიორგი წერეთელი, ნიკო ბერძენიშვილი, არნოლდ ჩიქობავა, შალვა ამირანაშვილი, კოტე ბაქრაძე, სიმონ ყაუხჩიშვილი, ვარლამ თოფურია და სხ.

ბოლშევიკთა მსახვრელ ხელს გადაურჩა უნივერსიტეტის ერთ-ერთი ფუძემდებელი ახლახან გარდაცვლილი ბატონი აკაკი შანიძე, რომელმაც პირველმა დაიცვა სამეცნიერო ხარისხი თბილისის უნივერსიტეტში და რომელიც მშობლიური უნივერსიტეტის თითქმის სამოცდაათი წლის ცხოვრების მონაწილე და ცოცხალი მოწმე იყო. ოცდაათიანი წლების ბარბაროსობას სასწაულებრივ გადაურჩნენ ისეთი დიდი მეცნიერები, როგორც მაგალითად: ნიკო მუსხელიშვილი, ელფთერ ანდრონიკაშვილი, ილია ვეკუა, სიმონ ყაუხჩიშვილი და ზოგიერთი სხვები. ამ ჭეშმარიტ მეცნიერთა წყალობით გადარჩა და მსოფლიო აღიარება მოიპოვა ჩვენმა ეროვნულმა უნივერსიტეტმა, რომლის ბაზაზეც ჩამოყალიბდნენ სახელოვანი სამეცნიერო სკოლები: მათემატიკის, ფიზიკის, ფილოსოფიის, ფიზიოლოგიის, გეოლოგიის, ისტორიის, ფილოლოგიის, აღმოსავლეთმცოდნეობის. ჩვენს ამ მცირე წერილში ვერ ჩამოვთვლით ყველა იმ მეცნიერს, რომელსაც დიდი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი უნივერსიტეტისა და საერთოდ ქართული აზროვნების განვითარებაში, მაგრამ არ შეგვიძლია არ ვახსენოთ პროფ. შალვა ნუცუბიძე და დიმიტრი უზნაძე, რომლებიც ასევე სასწაულებრივ გადაურჩნენ ლავრენტი ბერიას რისხვას - შ. ნუცუბიძემ გადასახლებაში შესანიშნავად თარგმნა რუსულად ვეფხისტყაოსანი, ხოლო დ. უზნაძემ ჩამოაყალიბა ახალი ფსიქოლოგიური სკოლა, რომელსაც საფუძვლად უდევს მისივე „განწყობის“ თეორია და „უზნაძის ეფექტი“ - და ბოლოს, - ქართული ფიზიოლოგიური სკოლის ფუძემდებელი ივანე ბერიტაშვილი.

თუ მხოლოდ მშრალ სტატისტიკას მივიღებთ მხედველობაში, ფბი-ლისის უნივერსიტეტის მდგომარეობა, მისი არსებობის 70 წლისთა-ვზე, ურიგოდ არ გამოიყურება. გახსნისას იქ მხოლოდ ერთი, სი-ბრძნისმეტყველების ფაკულტეტი მოქმედებდა, 460 სტუდენტით, 7 პროფესორით, 5 პროფესორის მოადგილით, 2 მეცნიერი ხელმძღვა-ნელით და 3 ლექტორით. სულ მალე გაიხსნა სამათემატიკო-საბუნე-ბისმეტყველო და სამკურნალო ფაკულტეტები. 1920 წლის შემოდგო-მაზე უკვე 2800 სტუდენტი ითვლებოდა. დღეს უნივერსიტეტში 16 ფაკულტეტზე სწავლობს თოთხმეტ ათასამდე სტუდენტი, რომელთაც მომსახურებას უწევს 1500-ზე მეტი სპეციალისტი, მათ შორის 203 მეცნიერებათა დოქტორი და 904 მეცნიერებათა კანდიდატი.

მაგრამ, თუ ახლოს მივალთ და მდგომარეობას ყოველ მხრით ავ-წონ-დავწონით ბევრ ნაკლსა და უკმარისობას აღმოვაჩინთ. თვით რექტორმა, ბ-ნმა ნოდარ ამალღობელმა საიუბილეოდ სხვათა შორის განაცხადა:

„პრინციპული და მაღალი კრიტერიუმების პოზიციით თუ ვიმსჯე-ლებთ, ჩვენს საუნივერსიტეტო მეცნიერებას მრავალი ნაკლი აქვს. უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია, რომ თანამედროვეობის სამეცნი-ერო პროგრესის მაღალ მოთხოვნებს უნივერსიტეტის მეცნიერ-თანა-მშრომელთა სამათასიან კოლექტივში მხოლოდ ათეულები უსწორე-ბენ თვალს. თავისი სპეციალობის სრულყოფილი ცოდნა, შერწყმული მაღალ ერუდიციასთან, დიდ შრომისუნარიანობასა და წმინდა მეც-ნიერულ მიზანსწრაფვასთან იშვიათად თუ ამკობს ჩვენი მეცნიერე-ბის ახალგაზრდა წარმომადგენლებს. ამის მიზეზი საკმაოდ ბევრ-ია. ზოგი მათგანი ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, კერძოდ: დამწყე-ბი მეცნიერის მომზადების საკმაოდ დაბალი დონე როგორც სპე-ციალურ დისციპლინებში, ისე უცხოურ და რუსულ ენებში; ახალ-გაზრდა მეცნიერის არასახარბიელო საყოფაცხოვრებო პირობები, რომელთა გაუმჯობესებასაც ფაქტიურად ახალგაზრდობის საუკეთესო წლების დიდი ძალისხმევა სჭირდება. ... და ბოლოს, განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ჩვენი უნივერსიტეტის თანამედროვე მეცნიერული დონისათვის აშკარად შეუფერებელი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. ... უნივერსიტეტს ძალზე აკლია არა მარტო თანამედროვე კომპიუ-ტერული ტექნიკა, არამედ ქსეროკოპირების მანქანები, საბეჭდი მანქანები, საპროექციო დანადგარები და შესაბამისი ტექნიკური პერსონალი... უნივერსიტეტი განიცდის როგორც სტუდენტთა და პროფესორ-მასწავლებელთა საცხოვრებელი, ასევე, განსაკუთრებით,

მეფე პო-ე-ტებისა: ედგარ ალან პო!
ჩვენ შენთან ვართ მარადის, შენთან ედგარ პოეზიის მშვენიერება, ლექსის მედგარო...

ვაშინგტონი 27.I.1984.

დი ლ ა მ შ ვ ი დ ო ბ ი ს ა , ლ მ ე რ თ ო !

შენ ყოველ დღით მოდიხარ მზესთან
და ხლები სუფთა, განახლებული,
აი, ამიტომ მოვედი შენთან
თხოვნით, რომ მეც მყო ახლადშვებული,
რომ მომიტეგო ის შეცდომანი,
რაიცა წელან ვყავ მე მრავალი,
რომ დამიწყნარო სულის ცთომანი
და შენს მხარდამხარ ვიყო მავალი.
ჰოი, მამაო, ვუწყო მე კარგად:
არ ძალმიძს თავად გზას წარვემართო,
ამიტომ ხელი ჩამკიდე მაგრად,
თორემ სიარულს ვერ შევძლებ მარტო.

20.XI.1987.

გ ა ს ა უ ბ რ ე ბ ა

ხალხურ ზეპირსიტყვაობასთან

„წუთისოფლის სტუმრები ვართ,
ჩვენ წავალთ და სხვა დარჩება...“
რა ცოტა ხნით ვსტუმრებივართ!
ჩვენგან მაინც რა დარჩება?!
რაკი სიკვდილს ვწყურვებივართ,
ნატამალიც არ დარჩება.
მაგრამ თუ ღმერთს ვსურვებივართ,
ჩვენზე ხსოვნა გადარჩება.
„ერთმანეთს თუ არ ვუშველით,
ამის მეტი რა შეგვრჩება“.

„წუთისოფელი ასეა:
ღამე დღეს უთენებია“.
გული რომ ტრფობით საესეა,
ეს ვინმეს უხსენებია?
“რაც მტრობას დაუნგრევია,
სიყვარულს უშენებია“.
კაცს თუ გზა აუნგრევია?
მაცხოვარს უმშვენებია.
ხიდი თუ ჩაუნგრევია?
ღმერთს სხვა გზა უჩვენებია.

„სანამ ცოცხალ ვარ ასე ვიქმ:
ვახარებ ჩემსა იასა“.
არ აღვიგვები სავესებით,
დავტოვებ პოეზიასა.
„მოვკვდები, გაუხარდება

სამარის კარსა ჭიასა“
კაცს გული აუჩქარდება
ლექსი დაათრობს მზიასა,
გულს ნექტრად გაუტარდება
საწყალ კაცს, მავალს გვიანსა.

22. I. 1988.

ა მ ა ო ე ბ ი ს კ ლ ა ნ ჰ ე ბ შ ი

იყო, და არა იყო რა...
არის, და არა არის რა...
იქნება, და არა იქნება რა...
ღვთის უკეთესი მაინც
არა იქნება რა...

ავტორი

ეჭ, თაო ჩემო, რაც იყო, იყო,
ეგების სულაც არარა იყო,
ანდა თუ იყო, ის ზღაპარ იყო,
ქალას ჩიტივით რომ ჩამკვდარიყო.
რა გაეწყობა, რაც იყო, იყო...
ეჭ, ძმაო ჩემო, რაც არი, არი,
ხან თუ შეშაა, ხანაც ნაცარი,

სიცოცხლე მოკლე, ნაწამწამარი,
აქვე, სულ ახლოს საფლავ-სამარი,
ჯანი გავარდეს! რაც არი, არი...
ეჭ, დაო ჩემო, რაიც იქნება,
ისიც სულ მალე გაიციტქნება,
ხან ჩაიბუყუტებს, ხან აღინთება,
წამს აღმალღდება, წამს შთაინ-
თქება.

ჰო, რაც იქნება, დაო, იქნება...

15. III. 1988.

„ყოფნა-არყოფნა, საკითხავი აი ეს არის“ – შექსპირი

„იყვნენ და აღარ არიან“ -
ჰოი, რა გულსატკენია!
სიცოცხლეს ვერ შეხარიან,
მათ სულს წყვდიადი ჰფენია.

ჩვენც „ვართ და აღარ ვიქნებით“
ჰოი, რა გულსაკლავია!
წარვალთ და განვიქიქებით,
ჩამჭრალი, ვით ვარსკვლავია.

„იქნებიან და“ ისინიც ხომ „ალარ იქნებიან“-ო, ვილაც ჩაგძახის სისინით, თავო შავფიქრებიანო!

მაგრამ, სიცოცხლის ხორბალი უკვდავი, უქრობიაო, იბრუნებს ყოფნის ბორბალი, ღმერთს ასე უთხოობიაო...

გივი შაორელი

XII. 21. 1987.

ვაშინგტონი, ტაკომაპარკი.

ირაკლი ოთხმეზური

ქ ა რ თ უ ლ რ ჩ ე უ ლ ლ ე ქ ს ე ბ ს

ლექსების წიგნს ხელში ვიღებ, მქვერმეტყველებს მასში ყველა, სინაზით და რჩეულ სიტყვით, ზოგჯერ სევდით ბედისწერა.

სხვისი ლექსიც ჩემი არი, როს გულს მოხვდეს როგორც ლარი, ერთი ენის ნაყოფია მოხდენილი, აზრით მძლავრი.

დიდი მგოსნის ლექსებს ვფიცავ, და რუსთველის მოგონებას, საქართველოს ქალწულ ზეცას, მათ მიუძღვნი ჩემსა ვნებას.

რომელ ერთი მოვიგონო, რომელ ერთის ვთქვა დიდება, მათი სიტყვა ჩემში ხარობს, ჩემი სული მით ივსება.

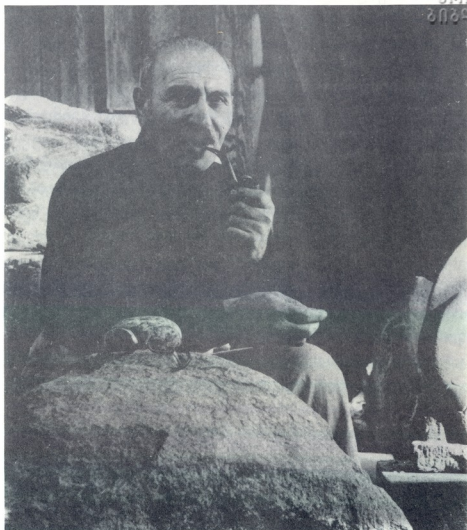
დანდობილი, განზომილი, აწონილი სწორი კაცის, შეუპოვარ სიმართლისთვის ჩაკირული გულმამაცის.

ლექსი წმინდა, ზეცის ნამი, დროის გარეთ, ვერ ჰკლავს უამი, აგვიმალლოს ვნება თბილი, ადამიანთ გრძნობა მყარი.

გზნებით უთქვამთ სიტყვა რთული, ხოტბას ამბობს, გვეფერება, არ ჩანს მისი დასასრული, ყვაველებს კონა ლორთქო, სურნელებით იგი სრული

და ლექსია ბევრის მთქმელი, ტაბიძის და იაშვილის იქ დამალული ცრემლები.

ირაკლი ოთხმეზური

რამდენი ქართველია, ვისაც გაუგონია ან იცნობდა გიორგი პაპაშვილს? დარწმუნებული ვარ, რომ ძალიან მცირე რიცხვი, განსაკუთრებით ახალი თაობის შორის, როგორც ეს არაერთხელ მომხდარა წარსულში ბევრი ახლა ცნობილი ქართველის შემთხვევაში, იმედი მაქვს, რომ გიორგი პაპაშვილიც უფრო მეტად ცნობილი გახდება ქართველთა შორის.

არ იფიქროთ, რომ ის საერთოდ არ იყო ცნობილი. თუმცა შეერთებულ შტატებში მცხოვრებ ქართველთა რიცხვი მცირეა, მაინც არიან დაფასების ღირსი ქართველები: ექიმები, ინჟინრები, უნივერსიტეტის პროფესორები, მოქანდაკენი, გენერლები და სხვანი, მაგრამ ეროვნული მასშტაბით ორი თუ სამია ცნობილი და მათ შორის ერთ-ერთია გიორგი პაპაშვილი, რომლის გარდაცვალებიდან ათი წელი სრულდება წელს მარტში.

გიორგი პაპაშვილი დაიბადა 1898 წელს 23 აგვისტოს, სოფელ კობიანთკარში, ღარიბი გლეხის ვანო პაპაშვილის ოჯახში. ანთკარი იყო ღარიბი სოფელი, რომელსაც არ გააჩნდა: ფოსტა, მაღაზია, წისქვილი და არც ეკლესია; მაგრამ იშვიათად თუ ისურვებდა ვინმე სოფლის დატოვებას და მის გარშემო მთების, ფურისულათი გამწვანებულ ველების, მაყვლისა და შვინდის ბუჩქებით დაფარული ფერდობებისა.

გიორგის დედა მშობიარობას გადაყვა, ვიდრე მოასწრებდა ოთხი წლის გიორგისათვის წერა-კითხვის სწავლებას. გიორგი წერა-კითხვის უცოდინარი დარჩა. ჯერ კელეგ-მცირეწლოვანი, იგი შევიდა და მოაწყვეს ხმლის მჭედელთან. ამ საქმეში დახელოვნებულმა, ორი წლის შემდეგ მუშაობა დაიწყო მეუნაგირესთან, სადაც დახელოვნდა ტყავის მოხატვაში და დარჩა თხუთმეტი წლის ასაკამდე. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე გიორგი გაიწვიეს სამხედრო სამსახურში, სადაც ის სამი წელი დარჩა საავიაციო განაყოფში მექანიკოსად და დროდადრო, ამერიკაში დამზადებულ „პაკარდის“ ავტომანქანაზე, ნაწილის უფროსის მძღოლად.

ომის დამთავრებისა და რუსეთში რევოლუციის შემდეგ ის აღმოჩნდა თურქეთში, სადაც ტაქსის მძღოლი იყო. სამი წლის განმავლობაში ის ოცნებობდა ამერიკაში „პაკარდის“ ავტომანქანაში მუშაობაზე და ამ ხნის განმავლობაში დამარილებული ზეთის ხილითა და ხმელი პურით იკვებებოდა, რათა ფული შემოენახა ამერიკაში გასამგზავრებლად. 1921 წელს მისი ოცნება აისრულა—ნიუ-იორკში ჩამოვიდა.

რადგანაც ამერიკაში ვერსად მიაგნო ხმლის მჭედელს ან ტყავზე ორნამენტების ამომკრელს, ერთადერთ საშუალებას წარმოადგენდა მიებაძა მრავალ სხვა ემიგრანტისთვის და მუშაობა დაეწყო სამუშაოზე, რომელსაც იშოვნინდა. სხვა მრავალ სამუშაოთა შორის, რომლებსაც ის აღწერს მის თავგადასავლის წიგნში, საბოლოოდ მოეწყო ქალაქ დეტროიტში, ადრე ნაცნობ „პაკარდის“ ავტომანქანაში და იქ დარჩა 1928 წლამდე. როგორც ის ამბობდა ხოლმე, „თუ ის ზამთარი არაა, როდესაც დებარესიამ მოაკვდინა ეს ადრე ბრწყინვალე და სიცოცხლით სავსე ქალაქი, დღესაც იქ ვიქნებოდით“.

მის მიერვე შეკეთებული ავტომანქანით ის გზას გაუდგა დასავლეთისაკენ და ხანგრძლივი მოგზაურობის შემდეგ, რომლის დრო-

საც მრავალი ძველი და ახალი ემიგრანტი გაიცნო სხვადასხვა ქვეყნებიდან, ჩავიდა ქალაქ ლოს ანჯელესში. იქ ნაცნობი მეგობრის მეშვეობით მოეწყო კინო-ფილმების სტუდიოში სტატისტად. ლოს ანჯელესიდან გადავიდა სან ფრანცისკოში, გაეცნო რამდენიმე ქართველს, მათ შორის სამს, რომლებიც სწავლობდნენ ბერკლის უნივერსიტეტში, რომლებმაც ერთ დღეს ის წაიყვანეს უნივერსიტეტის დასათვალისწინებლად, სადაც გაიცნო ბიბლიოთეკარი ქალი ჰელენ უეიტი. ერთი წლის შემდეგ გიორგი და ჰელენი დაქორწინდნენ. მრავალჯერ სამუშაოსა და საცხოვრებელი ადგილის გამოცვლის შემდეგ, ისინი საბოლოოდ დასახლდნენ პენსილვანიის შტატში ფერმაზე, იმ არეში, რომელიც ცნობილია იქ მცხოვრები ხელოვნების მოღვაწეებით. ახლო მდებარე ქალაქ ალანტაუნში ჰელენმა გახსნა წიგნების საკუთარი მაღაზია, გიორგი კი უშედეგოდ ცდილობდა ფერმერობას, ბოსტნეულის გაშენებით. ამ ფერმაზე დაიწერა გიორგის და ჰელენის თანამშრომლობით წიგნი „ანიტინგ კან ჰაპენ“, რომელიც გამოქვეყნებული იქნა 1945 წელს და გახდა ე. წ. „ბესტ სელერი“. ამ წიგნის ორი მილიონი ცალი გაიყიდა და ის ითარგმნა 21 ენაზე. მის საფუძველზე ჰოლივუდში გადაიღეს ფილმი იგივე სახელწოდებით, რომელშიც მთავარ როლს (გიორგი პაპაშვილი) ასრულებდა კინო-ფილმების, დრამატული თეატრისა და სატელევიზიო ფილმების ცნობილი მსახიობი ხოზე ფარერი.

გარდა ამ წიგნისა პაპაშვილებმა გამოაქვეყნეს ხუთი სხვა წიგნი. ერთ-ერთი მათგანი ეხება 1962 და 68 წელს საბჭოთა კავშირში მოგზაურობებს. გიორგი დიდად კმაყოფილი დარჩა საქართველოში და მის სამშობლო სოფელში სტუმრობით.

გიორგი პაპაშვილი შეერთებულ შტატებში უფრო მეტად აღიარებულია, არა როგორც მწერალი, არამედ როგორც მოქანდაკე. 1939 წლის ერთ მშვენიერ დღეს, საუზმეზე მოპატიჟებული მეგობრები და ჰელენი საუბრობდნენ ხელოვნებაზე. საუბარში ჩაურევლად უსმენდა გიორგი გამოთქმულ აზრებს. გამოითქვა აზრი, რომ ხელოვანს უნდა გააჩნდეს აკადემიური განათლება. გიორგის აზრით კი, „ვისაც შეუძლია ზუსტად დაუკვირდეს ცხოველს: ძალს, ცხვარს ან ცხენს, შეუძლია მისი გამოძერწვა“. რა თქმა უნდა, მას არავინ დაეთანხმა. საუზმის შემდეგ გიორგი გავიდა და მთელი დღე გაატარა ფერმის საწყობის შენობაში, რომელიც შემდეგში გარდაიქმნა მის სახელოსნოთ, და ვახშამზე გამოცხადდა მისი პირვე-

ლი, მუხისაგან გამოძერწილი, მსუქანდუმიანი ცხვრის ქანდაკებით იმ დღიდან გარდაცვალებამდე გიორგიმ შექმნა ხისგან 600-ზე მეტი ქანდაკება. დღეს ამ მის ნამუშევართა დიდი უმრავლესობა შემონახულია მუზეუმებსა, დიდ დაწესებულებათა და კერძო კოლექციებში. გიორგი ცნობილი გახდა ხელოვანთა წრეებში, ხელოვნების მკოდნეთა შორის და მოსახლეობაში. მისი ნამუშევრები მრავალჯერ იქნა ნაჩვენები ვაშინგტონის, ფილადელფის ნიუ-იორკის და სხვა ქალაქების მნიშვნელოვან მუზეუმებში. მისი ნამუშევრების გამოფენით გაიხსნა ვირჯინიის პირველი დედაქალაქის ვილიამსბურგის ახალი საკონფერენციო გალერიის ცენტრი და პენსილვანიის დედაქალაქ პარისბურგში, უილიამ პინის სახელობის მუზეუმმა გამოაფინა გ. პაპაშვილის მიერ შექმნილი სამოცი ქანდაკება. გ. პაპაშვილზე გრძელი სტატია იქნა გამოქვეყნებული შეერთებულ შტატების ხელოვნების ერთ-ერთ ჟურნალში. ხელოვნებათმკოდნე რიჩარდ რიდმა განაცხადა: „პაპაშვილი თვით ქვას ალაპარაკებს, რამდენადაც შესაძლოა ნაკლები სიღრმის ჭრილებით“. ხელოვანთა წრეებში პაპაშვილს უწოდებდნენ „ბუნებრივ და იშვიათ ტალანტს, რომლის აკადემიურ გაუწვრთნელობას ხელი არ შეუშლია მისი ძლიერი გრძნობის გამოთქმისათვის“. აგრეთვე, უეინის უნივერსიტეტის სახვითი განათლების ფაკულტეტმა კინო-ფილმი გადაიღო პაპაშვილის შემოქმედებაზე, რომელსაც უჩვენებენ სკოლებსა და სხვადასხვა შემოქმედებით ორგანიზაციებში, როგორც სახელმძღვანელოს.

მე პირადად გიორგის ვიცნობდი თითქმის ოცდახუთი წლის განმავლობაში, მაგრამ ნახული არ მქონდა მისი არცერთი ნამუშევარი, მის სახელოსნოსა და ჩემს საცხოვრებელ ადგილს შორის დიდი მანძილის გამო. მაგრამ 1979 წელს მომეცა შესაძლებლობა, რომ დაესწრებოდი ქალაქ ბეტლემში გ. პაპაშვილის ნამუშევართა საგანგებო გამოფენას. გამოფენის შემდეგ, გზად სახლისაკენ მიმავალი შევჩერდი ერთ რესტორანში სავახშმოდ, სადაც გავიცანი შ. შტატების ხელოვნებათა აკადემიის ყოფილი თავმჯდომარე, უნესკოსთან არსებული მხატვართა საერთაშორისო ორგანიზაციის ყოფილი თავმჯდომარე და ცნობილი ამერიკელი მხატვარი ვილიამ შმიტი. ბ-ნი შმიტი კარგად იცნობდა გიორგის და მისი კარგი მეგობარიც იყო. მან შეაქო გ. პაპაშვილი არა მხოლოდ როგორც საუკეთესო ხელოვანი, არამედ როგორც საუკეთესო ადამიანიც და გამიმეორა

მეგობარი მხატვრის, არტურ მელცერის სიტყვები: „გიორგი პაპაშვილი შვილი იყო არაჩვეულებრივი ადამიანი, მამაკაცი მამაკაცი კონსტრუქციის. თუ კი ვინმეს ბედი სწვევია და გიორგი გაიცნო, იგი მისი გაცნობით უფრო მეტად გამდიდრებული დარჩა“.

გიორგი პაპაშვილის ას აკრიან ფერმაზე, რომელიც ამჟამად გამოცხადებულია, რომ ანდერძით შტატის საკუთრებად იქცევა, როგორც გარეული ფრინველებისა და ცხოველების თავშესაფარი, არცერთი გარეული ცხოველი და ფრინველი არ შემიმჩნევია. ფერმის ყოველ კუთხეში შევამჩნიე მხოლოდ ქვიდან გამოქანდაკებული ჯიხვი, დათვი, ერთმანეთთან მოთამაშე ციყვები და სხვა. ჩემზე უსაშველო შთაბეჭდილება დასტოვა „მალაროელის სიკვდილმა, რომელიც უჩვენებს ჩამონგრეულ მალაროში კისერგადატეხილ მემალაროელს, და „რაჭველი მესტირე“-ს ქანდაკებებმა, რომლებმაც პირველად დამანახეს, თუ რამდენი საერთოა ფიროსმანის ნახატებსა და პაპაშვილის ქანდაკებებს შორის. ამ ქანდაკებებიდან თითქმის არცერთი არ დარჩა, შეისყიდეს კერძო პირებმა ან კორპორაციებმა. „მალაროელის სიკვდილი“ ამჟამად ეკუთვნის მალაროელთა პროფკავშირის გაერთიანებას.

როგორც ქალბატონმა ჰელენმა მითხრა, გიორგის და მისი საქართველოში პირველი სტუმრობის დროს, გიორგიმ თბილისის რომელიღაც მუზეუმს საჩუქრად გადასცა ერთი მისი ნახელავი, მაგრამ მეორედ სტუმრობისას ის იქ ვერ იპოვნეს და არც არავინ იცოდა თუ სად გაჰქრა ეს ქანდაკება. იქნებ იმ მუზეუმის მმართველობამ უღირსად ჩათვალა ამ ქანდაკების ჩვენება ან მომავალი თაობისათვის მისი შენახვა ისე, როგორც ეს მოხდა მეფის რუსეთის დროს ფიროსმანის შემთხვევაში.

ქ. ბეტლექემიდან ვაშინგტონამდე ავტომანქანით ოთხი საათის სავალი გზაა. ორივე მიმართულებით ოთხხაზიან გზატკეცილზე მიდიხართ, ერთ საათში ოთხმოცდაათი კილომეტრის სისწრაფით; თანამგზავრი არ გყავთ; შესტოპავთ ფიქრებში ბავშვობის წლებზე, რომელსაც მოგაგონებთ პენსილვანიის მთიანი ადგილები; ფიქრობ მომავალზე, გუშინდელ საღამოზე და ღმერთმა იცის კიდევ რამდენი რამ გაგონდებათ, რომლებიც დიდი ხნის წინ დაივიწყეთ. ამ ფიქრებში გამახსენდა გახეთ „სამშობლოში“ გამოქვეყნებული ერთი ქართველის სტატია დასავლეთში მოგზაურობაზე, რომელიც განსაკუთრებით საფრანგეთში მცხოვრებ ქართველებს ეხებოდა, რომ თი-

თქოს მწუხარება გამოიწვია მასში იმ ქართულმა, რომელიც ქართველი ემიგრანტები მეტყველებენ, მაგრამ, ამავე დროს, აქვეყნდება ნმე რუს „კნიაგინას“, რომელიც მეტყველებს საუცხოო რუსულ ენაზე. მაშასადამე, მისი შეხვედრები უფრო რუსებთან იყო და არა ქართველებთან. ვიფიქრე: ნუთუ ამ კაცმა ვერაგინ ან ვერაფერი ნახა ქართველებში მოსაწონი? შეხვდა ის გიორგი პაპაშვილს? თუ ისინი არ არიან ამ კულაბშიცა რუსოფილისათვის სტატიამი გამოსაყენებელნი?! ნუთუ საქართველოსთვის სასიამოვნო არ იქნებოდა, რომ მისთვის მოეხსენებია: შენი შვილები, მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა მიზეზით ჩამოგცილდნენ და უცხოეთს შეაფარეს თავი, იქაც არ გივიწყებენ და გასახლებულნი.

ლადო ბაბიშვილი

კიდევ ერთხელ „მონანიების“ შესახებ

მე და ჩემმა ძმამ ელუარდმა აბულაძის ფილმი „მონანიება“ ვნახეთ განთავისუფლებიდან სულ რაღაც სამი თუ ოთხი დღის შემდეგ. მანამდე ერთი თვით ადრე ჩვენ საშინაო გაფიცვაში ვიყავით: ელუარდი წულუკიძის ზონაში, მე კი თბილისში, კაგებეს იზოლატორში. ერთი თვის განმავლობაში „ხელოვნურად“, ე. ი. ძალით მკვებავდნენ. მე პრაქტიკულად მჭიმავდნენ სპეციალურ სავარძელში, მეტალის მაშით მიხსნიდნენ პირს და ჩემს კუჭში მსხვილ რეზინის ზონდს უშვებდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ ეს დიდ ტკივილებს იწვევდა. ეს იყო ნამდვილი ფიზიკური წამება.

და აი, კინოს ეკრანზე ვიხილე თოკზე გაჭიმული სანდრო ბარათელი...

ჩემი უკანასკნელი პატიმრობა დაახლოებით ორ წელს გაგრძელდა: ერთი წელი ძიებაში, საქართველოს სსრ კაგებეს იზოლატორში და ერთი წელი — პერმის პოლიტპატიმართა ბანაკში. დედაჩემმა პირველად გამოძიების ბოლოს მინახულა, ხოლო მანამდე თითქმის ერთი წლის განმავლობაში, არც დედამ, არც ჩემმა მეუღლემ და ძმამ არაფერი იცოდნენ ჩემს შესახებ და მეც არაფერი ვიცოდი მათ შესახებ. როგორც გამოირკვა, ამ დროის მანძილზე დააპატიმრეს და გაასამართლეს ჩემი ძმა, ხოლო დედა და მეუღლე საშინაო გაფიცვებს აწყობდნენ, მათაც აპატიმრებდნენ და ცემდნენ. მე

ამის შესახებ არაფერო ვიცოდ. ზნაში არცერთ წერულ არ მდ
მილია ნათესავეებისაგან და მათაც არცერთი წერილი არ მიუღი
ჩემგან. ყველა წერილის კონფისკაცია ხდებოდა იმ უფუნური საბა-
ბით, რომ თითქოს წერილები პირობით ნიშნებს შეიცავდნენ. ამ
დროს მცემდნენ როსტოვის სატრანზიტო ციხეში, მყინავდნენ პე-
რმის ზონის კარცერებში, ვავადმყოფობდი და სულ რაღაც ერთი
ნაბიჯი მაშორებდა სიკვდილს... ჩემმა ნათესავეებმა არაფერი იცოდ-
ნენ! ისინი სასოწარკვეთილნი დებეშებით ბომბავდნენ საბჭოთა ხე-
ლისუფალთ, რომლებშიც თხოვდნენ, რომ მათთვის შეეტყობინებიათ
მკვდარი ვიყავი თუ ცოცხალი. ხელისუფალნი პასუხობდნენ, რომ
„ცოცხალი ვარ და შექმნილი მაქვს ყველა პირობა სასჯელის მო-
სახდელად“. მაგრამ შეეძლოთ კია ჩემს მშობლებს ხელისუფალთა
განცხადებებზე დაყრდნობა? მათ ხომ იცოდნენ, რომ სწორედ ამ-
გვარად პასუხობდნენ იშხან მკრტიჩიანის მშობლებს, პერმის 36-ე
პოლიტპატიმართა ბანაკში, მისი გარდაცვალებიდან ერთი წლის მა-
ნძილზე.

და აი, ეკრანზე ვიხილე სურათი ციმბირიდან მოსული ხე-ტყის
შესახებ...

მე და ჩემი ძმა განთავისუფლების შემდეგ ასე მალე არ უნდა
წავსულიყავით ამ ფილმის სანახავად. ეს იყო დარტყმა ჯერ კიდ-
ევ ახალ, მოუშუშებელ ჭრილობებზე. ჩვენ ვჭვითინებდით... ჭვითი-
ნებდა ასევე ბევრი მაყურებელიც. ისინი ჭვითინებდნენ იმის შესა-
ხებ, რაც ოდესღაც სადღაც ვიღაცას გადახდა თავზე, ჩვენ კი
იმის შესახებ, რა დღეშიც ვიყავით ორიოდ დღის წინად, აქედ-
ან სულ ახლოს. ყველასათვის ეს იყო რაღაც აბსტრაქტული, აღუ-
ნიშნავი ბოროტება, ჩვენთვის კი — ეს იყო კონკრეტული, რეალური
ბოროტება. ჩვენთვის ამ ბოროტების გმირები: არავიძე, სტალინი,
ბერია კი არ იყვნენ, არამედ „ამხანაგი“ გორბაჩოვი, „ამხანაგი“
ჩებრეკოვი და „ამხანაგი“ შევარდნაძე და მათი ხელქვეითები, მთ-
ელი ჩვენი, ასე ვთქვათ, „მომსახურე“ სახელმწიფო უშიშროების
პერსონალი და ზედამხედველები.

ეს ფილმი უკიდურესად ალეგორიული ხასიათისაა, მაგრამ ლაპა-
რაკობს იმაზე, რაც რეალური, კონკრეტული და უკიდურესად აჭ-
ტუალურია. რა საჭირო იყო ეს ალეგორიულობა? რა საჭირო იყო
ეს მორცხვი, ზედროული, ზეეროვნული ალეგორიულობა? რა საჭირო
იყო ნათელ, ნათელზე ნათელ დღეზე ჩრდილის მიყენება? განა

ფილმებში ომის შესახებ ფაშისტებს სხვანაირად ეძახიან და ეწოდებიან ვენ წარმოუდგენელ სამოსში? განა ჰიტლერს ბატონ „იქს“-ს უწოდებენ, ხოლო გერმანიას—სარკისმილმელს? რატომ არ ახდენენ ნაცი- სტთა ბოროტმოქმედების აბსტრაქტიზებას რაიმე მისტიურ ბოროტე- ბასთან, თარიღისა და დასახელების გარეშე? წარმოადგენს თუ არა ამ შემთხვევაში ალეგორია ბოროტების ნიღაბს, ანუ საკუთრივ ბო- როტებას?

მაშასადამე, ფილმს „მონანიება“ ეწოდება. სახელწოდება მყვირა- ლა, ღრმა და პასუხისმგებელია. ეს, რასაკვირველია, წარმოადგენს ცოდვისაგან განწმედის, სიმართლის მიმართულებით გადადგმულ აუ- ცილებელ ნაბიჯს. ვინ რისგან იწმინდება? დავუტოვოთ კინო-კრი- ტიკოსებს ფილმის მხატვრულ ორაზროვნებაში ქექვის საშუალება. ავიღოთ ის, რაც ზედაპირზე ძვეს და რასაც ყველაზე მეტად იყ- ენებენ პოლიტიკურად, სწორედ ის, რამაც მაიძულა ხმა ამემალღე- ბია. ამის არსი შემდეგია: „კომუნისში იწმინდება სტალინის სიბინძურისაგან, ან მას სურს ამის გაკეთება, მზადაა ამისათვის და ინანიებს სტალინის ცოდვებს.. მაგრამ თუ თქვენ ცოტათი მა- ინც მორწმუნე ადამიანი ხართ და ერთხელ მაინც იყავით აღსარე- ბაზე, მაშინ ალბათ იცით, რომ მღვდელს არ დააკმაყოფილებს აღ- სარების მხოლოდ გამოხატვა. იგი მოისურვებს, იცოდეს თუ რომელ კონკრეტულ ცოდვას ინანიებთ, როგორ და რატომ, რამდენად ღრმ- ად ჩაეფლეთ ამ ცოდვაში, რაშია მისი არსი და მიმზიდველობა და როგორია მისადმი თქვენი დამოკიდებულება. მღვდელმა შეიძ- ლება არ შეგინდოთ ცოდვა, თუ დაინახავს, რომ თქვენი მონანი- ება ზედაპირული, არასრულია და არ ეხება ცოდვის არსსა და საფუძველს,—ანუ სინამდვილეში არ წარმოადგენს მონანიებას ნამდ- ვილს. ასე მაგალითად, იგი არ შეინდობს მკვლელის დანაშაულს, რომელიც, ვთქვათ, ინანიებს იმას, რომ მკვლელობა დანით ჩაიდი- ნა და არა ცულით. ცოდვის შენდობა არ მოხდება იმ შემთხვევა- შიც, თუ თქვენ არ უკუაგდებთ ცოდვისაკენ წამბიძგებელ ყველა გარემოებას.

გორბაჩოვმა, ოქტომბრის გადატრიალების 70 წლისთავთან დაკა- ვშირებით ვაკეთებულ მოხსენებაში თქვა: სტალინმა ჩაიღინა „სა- შინელი და დაუშვებელი დანაშაულებანიო“. ამის თქმა იგივეა, რაც იმის კონსტანტირება, რომ: ორჯერ ორი ოთხია! ეს აშკარა ფაქტ- ის აღიარებაა და არა მონანიება. ეს იგივეა, რომ მიხვიდეთ სა-

 სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური
 საქართველოს უსაფრთხოების სამსახური

აღსარებოდ და განაცხადით: „მე ვარ მკვლელი“ და წახვედით სულ რაღაც წლინახევრის წინ იმავე გორბაჩოვმა საერთაშორისო სტალინიზმის არსებობა და ამტკიცებდა, რომ ეს მოიგონეს „იმპერიალისტურმა ანტისაბჭოთა ცენტრებმა“ (იხილეთ ვაზეთ „მონ-დისთვინ“ მიცემული ინტერვიუ). იგი უარყოფდა სტალინის დანაშაულობას და მთელ სტალინურ ბოროტებას მხოლოდ „პიროვნების კულტით“ ხსნიდა, თითქოსდა რომელიმე კომუნისტ ბელადს ეს კულტი არ ახასიათებდეს! მაშ სადაა გორბაჩოვისა და გორბაჩოველთა მონანიება? რაში გამოიხატება იგი? სადაა დღევანდელი კომპარტიის განწმენდა სტალინური მემკვიდრეობისაგან?

თავის უკანასკნელ მოხსენებაში გორბაჩოვმა სტალინური დანაშაულებათა კბილებიდან გამოცრილი აღიარება გააწონასწორა ქვეყნის წინაშე მის დამსახურებათა „აღიარებასთან“. სახელდობრ, ქვეყნის ინდუსტრიალიზაციასა და გაძლიერებასთან. ჰიტლერი და მუსოლინიც ხომ მეტისმეტად აძლიერებდნენ თავიანთ სახელმწიფოებს, მაგრამ განა ეს რამეს ნიშნავს? განა ეს ცოტათი მაინც ხსნის პასუხისმგებლობას დამნაშავისას და ამცირებს დანაშაულის სიმძიმეს? განა ამას რამდენადმე ითვისებდნენ ნიურენბერგში ან მაშინ, როცა ბოროტმოქმედს თავით ქვემოთ ჰკიდებდნენ?

არა, ამხანაგო კომუნისტებო! არა და არა ამხანაგო დამნაშავენო! თქვენ ისევე შორს ხართ სტალინური ცოდვების მონანიებისაგან, როგორც თვით სტალინი, რომელსაც „ხალხთა მამას“ უწოდებდნენ. თქვენ ისევე არ განიწმინდებით არასოდეს სტალინიზმისგან, როგორც არ გამოიცივით საკუთარ კანს, და აი რატომ: სტალინი კომუნისტური განვითარების საერთო პროცესიდან ამოგლეჯილ ფენომენს როდი წარმოადგენს. იგი სისხლით და ხორციით ამ განვითარების პირშეშობა. მისი ფესვები მარქსი და ლენინია, მისი შტოები კი საბჭოთა სისტემის გეზიზმია, და ყველაფერი ეს ერთიანია, როგორც სამყარო. ამ მხრივ სწორი იყო გორბაჩოვი, როცა ამბობდა, რომ არ არსებობს არავითარი სტალინიზმი, არამედ არსებობს კომუნისმი. ყველაფერი, რასაც სტალინი აკეთებდა, გამომდინარეობდა და ეყრდნობოდა მარქსისტულ-ლენინური მოძღვრებიდან და კეთდებოდა ამ მოძღვრების ცხოვრებაში გატარების მიზნით. ის, რასაც გორბაჩოვმა „საშინელი დანაშაულებანი“ უწოდა, წარმოადგენს კომუნისტური დოქტრინის განუყოფელ ნაწილს და „კლასობრივი ბრძოლა“ ეწოდება. სტალინს არაფერი ახა-

ლი, თავისი საკუთარი არ მოუგონია. მარქსმა, ენგელსმა და ლენინმა დეტალურად დაამუშავეს პროლეტარიატის დიქტატურის თეორია, რომლითაც პარტია ხელმძღვანელობს. ეს არის, ასე ვთქვათ, „რეაქციული“ კლასებისა და ელემენტების ჩახშობისა და ფიზიკური მოსპობის თეორია. ისინი მღეროდნენ ძალადობის ჰიმნებს, მიაჩნდათ რა ძალადობა პარტიული მოღვაწეობის არა მარტო შესაძლებელ, არამედ აუცილებელ ელემენტად; და სტალინი, პარტიის ერთ-ერთი შვილი, - განუხრელად ასრულებდა თავისი მასწავლებლების ნაანდერძევს: დარტყმებს აყენებდა, ასე ვთქვათ, - „ხალხის მტრებს“, რევოლუციურ ძალადობებზე დაყრდნობით, რის გარეშეც ადგილი არ ექნებოდა გორბაჩოვის მიერ ხსენებულ სტალინურ წარმატებებს ინდუსტრიალიზაციასა და საბჭოთა სახელმწიფოს გაძლიერებაში. „საშინელ და დაუშვებელ“ დანაშაულებათა აპარატი ჩეკას სახით, სტალინამდე იყო შექმნილი ლენინისა და ძერჟინსკის მიერ. უდანაშაულო მსხვერპლთა სიის ფურცელი იოსებ ბესარიონის-ძის დროს კი არ გადაშლილა პირველად, არამედ მაშინ, როცა საბჭოთა ხელისუფლებამ ამოჟოტა მეფის ოჯახი, არ დაინდო რა ამ ოჯახის არც ეჭიმები და არც გადიები.

სტალინურ დანაშაულობებს არა მარტო საყვარელი წინაპრები, არამედ კანონიერი შვილები და შვილიშვილები ყავს. კავებე- აი სტალინის შთამომავალი, მისი პოლიტიკური წარმომადგენელი დღეს. სტალინისა და კავებეს მოღვაწეობა თავისი არსით ერთი და იგივეს წარმოადგენს. თანამედროვე საბჭოეთის ტანზე სტალინურ ხალს წარმოადგენს სისხლის სამართლის კოდექსის 70-ე და 190-ე მუხლი. სხვაგვარად აზროვნებისადმი შეუთრეგებლობა, მისადმი ავადმყოფური შიში, - აი სტალინური გენები და რეფლექსები. მე და ჩემი ძმა, საბჭ. კავშირის მრავალი ასეული პოლიტპატიმარი დაღუპული თუ გადარჩენილი, იმავე სტალინურ მსხვერპლს წარმოვადგენთ. ჩვენს მიმართ წაყენებული „საბჭოთა ხელისუფლებისათვის ძირის გამოთხრის“ ბრალდება იგივეა, რასაც უყენებდნენ სტალინური ტერორის მსხვერპლთ.

არა! არ არსებობს სტალინიზმი! არსებობს მხოლოდ კომუნიზმი. არ არსებობს სტალინის დანაშაულებანი! არსებობს მხოლოდ პარტიის დანაშაულებანი! არ არსებობს მხოლოდ ოცდაათიანი წლების დანაშაულებანი, არამედ არსებობს საბჭოთა ხელისუფლების სამოცდაათწლოვანი დანაშაულებანი! „საშინელი და დაუშვებელი“ იყო

და იქნება კომუნისტი დანაშაულებრივი კვალი, რომელიც წარმო-
იშობა ყველგან, სადაც ხდება პიროვნების გაუფასურება. ითელ-
ბა ღმერთისადმი, ადამიანის სულიერი არსისადმი, სიმართლი-
სადმი და პიროვნების თავისუფლებისადმი რწმენა.

სტალინიზმი ძვეს მიწის ქვეშ, მასონურად უღმერთო, აბსტრაქ-
ტული ლიბერალიზმის თოჯინის, ყველა სახის მემარცხენეობის სა-
ხით; ხოხავს საზიზღარი მუხლუხივით მესამე მსოფლიოს ქვეყნებში,
იმოსება მათ ეროვნულ ფერებში. იგი იზრდება ტოტალიტარულ დრა-
კონად, რომელიც ლაპარაკობს და იქცევა ისე, რომ „მოკვლადი
ხდება ყველა, ვინც არ ემორჩილება მას“.

მაშასადამე, შესაძლებელია თუ არა კომუნისტი მონანიება? ჯერ-
ჯეროებით მონანიების არავითარი ნიშნები არ არსებობს. ამ მიმა-
რთულებით ბევრ რამეს ხვევენ ბურუსში. ადგილი აქვს რაღაც ნა-
ხევრად მინიშნებებს, ლულულს, ალეგორიულ „მონანიებას“, რომლ-
ის ნამდვილ მონანიებად გასაღებას ცდილობენ. მაგრამ, რახან ჩე-
ენ დავიწყეთ ლაპარაკი ამ კატეგორიის თავდაპირველი, საეკლესიო
არსით, მსურს შეგახსენოთ, რომ არაგულწრფელი მონანიება საში-
ნელებას წარმოადგენს. ეს უფრო დიდი ცოდვაა, ვიდრე ცოდვის
გზით სვლა. შესაძლოა, ეს მონანიება მიმართულია თავისავე საზი-
ანოდ და დასაგმობად. ხალხი-მოძღვარი არ მიიღებს ამგვარ მონა-
ნიებას და არ შეუძღობს ცოდვას: არ დაივიწყებს და არ აპატი-
ებს კომუნისტური ტირანიის „საშინელ და დაუშვებელ“ დანაშაუ-
ლობებს, თუ გინდ ეს ტირანიები 70, 50, 10 წლის წინანდელი
ან დღევანდელი იყვნენ.

მართაცდა რა ფილმია? დიახ, ფილმი კარგია და სამართლიანად
აღინიშნა იგი კანის ფესტივალზე, მაგრამ არა ღირს მისი მხატვრუ-
ლი ეფექტის შედარება და არევა სოლჟენიცინის მიერ დაწერილ
„ივან დენისის ძის ერთი დღე“-სთან. რაღაც საერთო არის ორი-
ვე ამ ნაწარმოებ-მოვლენაში: აქაც და იქაც ჩვენ ვხედავთ ანტი-
ტირანულ, ანტიტალინურ გამოვლენას მხატვრობის საოცარ ძალა-
ში. მაგრამ ისევე როგორც ყველაფერი ისტორიაში: პირველ შე-
მთხვევაში ეს დრამაა, მეორეში კი ფარსი. „მონანიებაში“ არა
აქვს ადგილი კომუნისტის მონანიებას, ქეშმარიტ აღსარებას და,
მაშასადამე, არც არის არაფერი საპატიებელი და ახალი. დიახ,
ეს არის ფილმი ტირანიის მსხვერთლთა ტანჯვის შესახებ, მაგრამ
წიკითხბეთ შალამოვი, სოლჟენიცინი, ევგენი გინზბურგი. იქ ადა-

მიანური ტანჯვის მართო ამგვარი შემთხვევები როდია მოკვდავნი და არც მხატვრული მონაგონები, არამედ სიმართლე.

თენგიზ გულადავა
რუსულიდან თარგმნა ზურაბ ნარსიაძე

ფ ი ქ რ ე ბ ი „მონანიები ა ზ ე“

თენგიზ აბულაძის საქვეყნოდ გახმაურებულმა ფილმმა პარიზელ მოკვდავებამდეც მოაღწია. ვთქვათ ახლაც, რომ ამდენი ქების მოსმენის თუ წაკითხვის შემდეგ ცოტა გულნაკლული დაგრჩით, მაგრამ ამაზე შემდეგ. აქ პირველ რიგში კი ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ სიამაყით გვეცხება გული, როცა ქართველ ხელოვანს ტაშს უკრავს მსოფლიო. კიდევ უფრო საამაყო კინოხელოვნების დარგში ის გახლავთ, რომ ბ-ნი თ. აბულაძე იშვიათ გამონაკლისს არ წარმოადგენს. ამ უკანასკნელ წლებში ქართულმა კინომ საერთოდ ორიგინალურობის რეპუტაცია დაიმსახურა დასავლეთის კინოკრიტიკოსთაგან და კინო ხელოვანთაგან. ქება და აღიარება დაიმსახურეს: რევაზ ჩხეიძემ, გიორგი და ელდარ შენგელაიებმა, ოთარ იოსელიანმა, სერგო ფარაჯანოვმა, ნანა ჯორჯაძემ და სხვებმა.

ჩვენი გული მაღლიერებით იცხება იმის გამო, რომ ფილმი პარიზის კინო-ეკრანზე ქართულად მეტყველებს და რომ ლამაზი ქართული ასოებით იხსენება და იხურება. ეს მთლად მოულოდნელი არ ყოფილა იმის შემდეგ, რაც ჩვენ ვნახეთ მისივე „ნატვრის ხე“.

არა მარტო „მონანიებიდან“, არამედ იქნებ კიდევ უფრო მეტადაც მის სხვა ფილმებიდან და ინტერვიუებიდან შევაცნობდებოდა, რომ თენგიზ აბულაძე ნიჭიერ და მოაზროვნე რეჟისორთან ერთად ლირსეული მოქალაქე და მხურვალე მამულიშვილია.

ფილმი „მონანიება“ იძლევა კი სტალინ დიქტატორ-ტირანის სრულყოფილ წარმოდგენას? ჩვენ, ვინც საკუთარი გამოცდილებით ვიცნობთ მისი მბრძანებლობის ხანას და ბევრი ლიტერატურაც წავგიკითხავს მის შესახებ, ამ კითხვას უარყოფითად ვუპასუხებთ.

ჩვენი ფიქრით, სატირა-ფარსი დიდებულია პოლიტიკურ მოღვაწეთა წვირლ-წვირლ ნაკლოვანებათა სამხილებლად, მაგრამ მას არ შეუძლია მაყურებელს სრულად გადასცეს მასშტაბი სტალინური კრიმინალობისა. ამიტომ იყო, რომ დიდმა შექსპირმა „რიჩარდ მესამე“

ტრაგედიად წარმოადგინა და არა ფარსად, როგორც მაგალითად, მაგალითი რლი ჩაპლინმა ჰიტლერი „დიქტატორში“. უელსის პრინცი ბოროტებათა მასშტაბი ოდნავადაც ვერ შეედრება იოსებ ჯულაშვილისას, და სწორედ ეს უსაშველო მასშტაბი ბოროტმოქმედებისა ვერ ვიგრძენით, ვერ დავინახეთ „მონანიებაში“.

რაკი „რიჩარდ მესამე“ ვახსენეთ, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ შექსპირის ეს საყოველთაოდ ცნობილი ტრაგედია, პირველად მსოფლიო თეატრების ისტორიაში კომედიად წარმოადგინა ჩვენი რუსთაველის თეატრის მთავარმა რეჟისორმა რობერტ სტურუამ. ესეც მსოფლიო კრიტიკამ და მაყურებელმა სტალინის კრიმინალობათა მხილებადა და გმობად მიიღეს. საკვირველი დამთხვევაა: თ. აბულაძემ და რ. სტურუამ თითქმის ერთდროულად (1981 -82) დაიწყეს ერთმა ფილმის და მეორემ სპექტაკლის დადგმა, თითქოს და ხმაშეწყობილად ერთსა და იმავე ენარში ორივე აშიშვლებს ტირანიას. თუმცა ორივე რეჟისორი უარყოფს, მაგრამ მაყურებელმა ორივე წარმოდგენაში სტალინი იცნო და მთავარიც სწორედ მაყურებლის აღქმა და განცდაა.

რ. სტურუას და თ. აბულაძეს, რომ მათი სპექტაკლები ტირან-სტალინის სიცოცხლეში წარმოედგინათ, ეს იქნებოდა მათი უკიდურესი გამბედაობა და უდიდესი დამსახურება, მაგრამ სამწუხაროდ ეს შესაძლებელი ვახდა ტირანის გარდაცვალებისა და განგვირგვინების მხოლოდ სამი ათეული წლის შემდეგ, რაც ჩვენს აღფრთოვანებასა და მაღლიერებას ანელებს.

როგორია „მონანიების“ მორალი? უიმედობა. უიმედობა დაგვეუფლა, როცა ფილმი დამთავრდა. მასში ვერ დავინახეთ ვერცერთი გმირი, რომელიც მისაბამ მაგალითად გამოადგებოდა თავისუფლებისათვის მებრძოლ ახალ თაობას. ქეთევან ბარათელის გააზრება ასეთად ვერ გამოდგება და მის როლში, გვაპატიოს კანდიერება, ქ-ნი ზეინაბ ბოცვაძე დამაჯერებელი არ არის. რაც შეეხება თორნიკეს, მისი თვითმკვლელობა უმწეობის ნიშანია. მდგომარეობა თითქოს უნუგეშოა: ვინ წაუძღვება წინ ტირანიის წინააღმდეგ მებრძოლთ, ვინ მოჰკვეთს თავს და დააყრის მარილს ცხრა თავიანდეგს, ვინ გაანთავისუფლებს ხალხს არავიძეთა საშინელებისაგან? ეს და მრავალი სხვა კითხვები ირევიან თავში და იქნებ სწორედ ეს იყოს რეჟისორ თენგიზ აბულაძის გამარჯვება.

ბარათი ილია ჭავჭავაძეს თურქეთელ ქართველისათვის

ი ე თ ი მ გ უ რ ჯ ი ა მ ბ ო ბ დ ა :

„გამარჯობა ჩემო თბილის ქალაქო,
დაკარგული შენი შვილი მოვედი,
საქართველოს მიწა-წყალო, ალაგო,
თორმეტი წლის გატანჯული მოვედი...“

დიახ, გამარჯობა, ჩემო თბილის ქალაქო და ქართველი ერის დიდებულნო: მეფე ფარნავაზ, ვახტანგ გორგასალო, დავით აღმაშენებლო, თამარ მეფევე, ერეკლე მეორევე და კიდევ მრავალნო... გამარჯობათ: შოთა რუსთაველო, ჩახრუხაძევე, ილია ჭავჭავაძევე, აკაკი წერეთელო, ვაჟა ფშაველავე, იაკობ გოგებაშვილო, ალექსანდრე ყაზბეგო და კიდევ მრავალნო ენით ჩამოუთვლელნო მამულიშვილნო!..

გამარჯობათ, ოთხასი წლის დაკარგული და გატანჯული თქვენი შვილი გეახელით. თქვენი ღვიძლი შვილი, მარა სამწუხაროდ სულლით და ზნე-ჩვეულებებით გადაგვარებული, სამშობლოდან გაცილჩამოშორებული... იმიტომ, პირველად მოგახსენებთ ბოდის, რომ, სამწუხაროდ, არ შემიძლია ჩემი ისტორიული, ზღაპრული დედაენით სუფთად, ფაქიზად, მოხდენილი სიტყვებით მოგმართოთ. მაპატიეთ ჩემი დამახინჯებული და იქნებ რომ მცდარი სიტყვები.

პატივცემულო ილიავ! გული მტკივა იმიტომ, რომ საქართველოსი და შენი არსებობა ამ ქვეყანაზე ძალიან გვიან გავიგე, მარა კიდევ ბედნიერი უნდა ვიყო, რომ მაინც შემთხვევით, კეთილი ბედით გავიცანიით... აჰა, ოთხასი წლის შემდეგ გულის ფანქალით მოვედი და აი, რა ვნახე: თვალში მელანდება ოთხმოცი წლის სიღრმიდან ამოდებული შენი მკვლელობის მძიმე ტრადედია... თვალში მელანდება საგურამოს გზაზე მიმავალი კოხტა ფაიტონი და შიგ ამაყად მოწყობილი დიდი ილია და მისი საყვარელი ოლდა... შემდეგ, აი, ოთხი ლულა, წიწამურში ოთხი ჩახმახი, ოთხი წყეული თითი და უგუნური ოთხი მხეცის თავი, ბრმა რვა თვალით... შემდეგ საზარელი და ოჯახდამაქცეველი გრიალი ეშმაკის ლულები... აი, მესმის სიზმარსავით შენი უკანასკნელი სიტყვები ილიავ:

„რას შვრებით უბედურნო, არ მესროლოთ, მე ილია ვარ“-ო.

მესმის შენი ოლდას თრთოლით და ძრწოლით კვიღ-ტირილი, აუტა-

ნელი ვაება.

გასაგებია, თუ რა უნდოდა შენთან ცარიზმის მონა-მოჩინებს. გასაგებია, მაგრამ ამაზე ლაპარაკი ჩემი უფლება არ იქნება და ჩემი საგნის გარეშეა... მაგრამ ამას მაინც ვიტყვი: შენ ადამიანური სიყვარულით აღსავსე გულს ატარებდი და გიყვარდა სტუმართ მასპინძლობა, ლხინი გამართული გქონდა გულუხვად ქართული სუფრა, ტკბილი, ალალი და თბილი სუფრა, შინაურ და შორეულ სტუმრებისათვის, რომელთაც ეგებებოდი ხალისიანად, ღია გულით, მომღიმარე პირით და კეთილი გრძნობებით.

საქართველოს უკანასკნელო უგვირგვინო მეფე! ქართული ეროვნული აზრის წარმომადგენელო, უბადლო პოეტო, ძლიერო ავტორო, სამართლიანო ჟურნალისტო და თავდადებულო საზოგადო მოღვაწე, ცოტაოდენ დაღონებული ყოფილხარ თურმე შენი ცხოვრების უკანასკნელ დღეებში. ამის მანიშნებელია შენი საყვარელი ქართული ხალხური სიმღერის ეს სიტყვები: „სული მიწუხს, გული მასთან ღონდება, თვალს ავახელ ცრემლები არ მშორდება“.

ჩემო ილიავ, ჩვენ უდიდეს პოეტს აკაკის უთქვამს სიტყვა ჩვენ ძმა ებრაელ ქართველის სიკვდილზე. ეს გულის სიღრმიდან ამოდებული სიტყვები განა მარტო ებრაელი ქართველის სიმწარეს აგვისახავს, არამედ შენ დალოცვილ განსვენებულ სხეულსაც დაგვისახავს თვალის წინ. აი ეს სიტყვები:

„დაგიკრეფია ხელები,
თვალეები დაგხუჭვიაო,
აქ დაგრჩენია, რაც გქონდა,
თან ველარ წაგიღიაო;
ნაცვლად დაგხვდება იმქვეყნად
სამოთხის კარი დიაო

და ათასკეცად ის კარგი,
რაც აქ ვერ მიგიღიაო.
ჩვენ კი მაგ შენმა დაკარგვამ
გულეები დაგვისიაო!
მშვიდობით, ახა, ნარინჯო,
შე ბროწეულო, იაო!

გულზე მაცვივა და მწვავს ქართველი ერის და შენი საყვარელი ოლღას ნადენი მღუღარე ცრემლები... მტკივა გული, მიწუხს სული, როგორც შენი სხეულის ერთ-ერთი ასო და შენი ნაღვარავი სისხლის ერთი ნაწვეთი... შენი ღვიძლი ძმა და შვილი, საქართველოს ერთგული, მიჯნური, თურქეთელი ჭეშმარიტი ქართველი.

დასასრულს ამას გეტყვი: აღარ სუფევდეს მსოფლიოში შიში, აღარ იყოს ხალხთა და ერთა შორის სიძულვილი, მტრობა, მუქარა, შუღლი. იყოს ხალხთა და ერთა შორის კეთილი მეზობლობა, მეგობრობა, სოლიდარობა, მიშველება და შეწევნა...

მშვიდობით ჩემო ილიავ, მშვიდობით სამშობლოვ, მშვიდობით მო თანამემამულენო. გაუმარჯოს მომავალ უფრო და უფრო ბოწყინვალე საერთაშორისო მეგობრობას.

**ხაირი ხაირიოღლუ, ე. ი. ვახტანგ მალაყმაძე
თურქეთი**

*) ამ ბარათის ავტორი, ბ-ნი ვახტანგ მალაყმაძე, პასპორტით ხაირი ხაირიოღლუ, ეკუთვნის თურქეთში მცხოვრებ ქართველ მოღვაწეთა იმ ჯგუფს, რომელსაც, თურქ ნაციონალისტთა მიერ მხეცურად მოკლული, ახმედ ოზკან-მელაშვილი თავგაცობდა და რომელიც თავდადებულად იღვწოდა ქართული კულტურისა და ეროვნული მეობის მის თანამემამულეთა შორის დასანერგავად. ახმედ მელაშვილის მკვლელობის შემდეგ ეს საქმიანობა შეფერხდა, მაგრამ არ შეწყვეტილა. ხ. ხაირიოღლუ ახ. მელაშვილის მარჯვენა ხელი იყო მის სიცოცხლეში და მერეც ორმაგი მონდომებით აგრძელებს ნაყოფიერ კულტურულ საქმიანობას: თურქულად თარგმნის ქართულ მწერლობის საინტერესო ნიმუშებს, მონაწილეობს პერიოდულ გამოცემა „ჩვენებურში“, ხელს უწყობს დედაენისა და წერა-კითხვის გავრცელებას და ჩვენი ხალხური სიმღერებისა და ცეკვების დანერგვას და ა. შ. და ბოლოს, მჭიდრო საქმიანი ურთიერთობა აქვს სამშობლოსთან და მის გარეთ მცხოვრებ ქართველებთან.

ვახტანგ მალაყმაძე შარშან მიწვეული იყო საქართველოში ილია ჭავჭავაძის იუბილეში მონაწილეობის მისაღებად და ეს ბარათიც მას განზრახული ჰქონდა წაეკითხა საზეიმო საღამოზე, მაგრამ უკანასკნელ წუთში, როცა ის ტრიბუნაზე მიწვევას ელოდა, მისთვის ამის ნება არ მიუციათ. თურქეთში დაბრუნებულმა გამოგვიგზავნა ამ მიმართვის ტექსტი და გვთხოვა: თუ მიზანშეწონილად მიგაჩნიათ, გამოაქვეყნეთო, რასაც ვუსრულებთ.

გუშაგი

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ე ბ ი
დეკანოზ ილია მელიას გარდაცვალებასთან დაკავშირებით

ო ჯ ა ხ ი ს ა გ ა ნ

ულრმეს მადლობას ვწირავთ ყველას, ვინც, ან უშუალო მონაწილეობის მიღებით, ან დეპეშითა და ან წერილით, გაიზიარა ჩვენს თავს დატეხილი უბედურება, ჩვენი საყვარელი მეუღლის, მამის და ბაბუის, დეკანოზ ილია მელიას გარდაცვალებით გამოწვეული.

ალა, ნინო, ილიკო და ქეთევანი, შვილებით.

„გუშავის“ რედაქცია მწარედ დასტირის და აუწყებს მკითხველებს, მისი საამაყო თანამშრომლის, მრჩეველისა და ერთგული მეგობრის, დეკანოზ ილია მელიას გარდაცვალებას.

„სოლიდარობა საქართველო“ (რეპრესირებულ მამულიშვილთა დამხმარე კომიტეტი) ღრმად დამწუხრებული აუწყებს, რომ გარდაიცვალა მისი ერთ-ერთი დამაარსებელი და გამგეობის წევრი დეკანოზი ილია მელია.

ტარიელ ზურაბიშვილი

გ ა მ ო თ ხ ო ვ ე ბ ა მ ო ძ ღ ვ ა რ თ ა ნ

როგორც ქართული წმინდა ნინოს სამრევლოს მნათე, მე მინდა მადლობა გადავუხადო, აქ დამსწრე თუ წარმოდგენილ, საეკლესიო და საერო ხელისუფალთ. ეს დასწრება ნუგეშსა გვცემს ჩვენ.

ამ დასწრების ღირსება ხაზს უსვამს, თუ ეს საჭიროა, მიცვალებულის ღირსებას, განსვენებულის ღირსებებს.

ჩვენ აქ დავტირით მისი სახით, დიდ გონებასა და ღვთისმეტყველს. ჩვენთვის ცნობილია ის მნიშვნელოვანი როლი, რომელსაც ის ასრულებდა მართლმადიდებლობის წიაღში. როგორც მთელი საეპისკოპოსოს წარმომადგენელი, ის დიალოგს აწარმოებდა კათოლიკურ და პროტესტანტულ ეკლესიებთან, მონაწილეობდა რა მრავალ დიდმნიშვნელოვან საქმიან შეხვედრებში, როგორც ევროპაში, ისე ამერიკაში;

როგორც პარიზის მართლმადიდებლური თეოლოგიური ინსტიტუტის პროფესორი, დეკანოზი ილია მელია თავის ცოდნასა და გამოცდილებას მრავალი წლების განმავლობაში გადასცემდა მის სტუდენტებს. აქაც, ისევე როგორც ყველგან: თათბირებზე, სემინარებზე, შეხვედ-

რებისას, რადიო-ტელეხედავაში გამოსვლებებისას თუ დეპუტატებში მან გამოამჟღავნა დიდი მეცნიერის, რიგორისტის, გამგებლისა და მწიგნობარის თვლულების თვისებები. ეს ვიციტ ჩვენ და ვამაყობთ, რომ ეს ყველას მიერ არის ნაცნობი და გაზიარებული.

მაგრამ დღეს ჩვენ, მის ოჯახის წევრებთან ერთად, განსაკუთრებით ვგლოვობთ ჩვენი სამწყსოს მწყემსს. ის ჩვენი მამა იყო და დღეს ჩვენ ვართ მისგან დაობლებულნი.

მან ისე კარგად იცოდა ლაპარაკი ბავშვებთან – კეთილად, ტკბილად, გონებამახვილურად, დიდებთან კი მან იცოდა შეზავება შენობისა და სიმკაცრისა, იცოდა შეცდომის გაგება ისე, რომ არ ელაღატნა მორალურ სიწმინდისათვის. ის იყო ყველას განკარგულებაში და ყველას მიმართ ის იყო გულისხმიერი.

უნდა გამოვტყდეთ და ვაღიაროთ, რომ მის მაღალღირსებას დეკანოზ ილია მელიას ჰყავდა განსაკუთრებული სამწყსო: —უღისციბლინო, მოჩხუბარი, ცვალებადი; და ის ერთადერთი იყო, რომელსაც შეეძლო წესრიგის დამყარება. მისი ავტორიტეტი ისეთი დიდი იყო, რომ მას ყველა ღებულობდა მომრიგებელ-არბიტრად. ის მუდამ ჩვენთან, ჩვენ შორის იყო — გაჭირვებაშიც და დალხინებაშიც. არაფერი მას არ აკავებდა და ჩვენც გვწამდა, რომ მართლაც არაფერს არ შეეძლო მისი შეკავება.

ამიტომაც, დღეს ჩვენთვის ძნელია იმის დაჯერება, რომ ჩვენ აქ მის ირგვლივ ვიმყოფებით და ის საფრანგეთის მიწას უნდა მივგაბაროთ, რომელიც მას ასე უყვარდა, ლევილის ამ მიწას, სადაც მან თვით მიაცილა ამდენი ჩვენიანი. ჩვენი საზოგადოება ისეთია, რომ არასოდეს რომელიმე ქართველის დასაფლავება ანონიმურად არ ხდება და ამ ჩვენმა მოძღვარმა ხშირად განიცადა წინ წაძლოლოდა ახლო ნათესავის ან მეგობრის დაკრძალვას... და აგრეთვე — მსოფლიოს ოთხივე კუთხიდან მოსულ ქართველებისას. ბევრს უნდოდა ლევილში დასაფლავება, რადგანაც იცოდნენ, რომ მათთვის ილოცებდა ეს ქართველი მღვდელი.

აქ ჩვენ ვაღწევთ ჩვენი სამწყსოს ისტორიულ მნიშვნელობას. პარიზის ქართული წმ. ნინოს ეკლესია არის ერთადერთი ქართული სამლოცველო საქართველოს საზღვრებს გარეთ. ესაა სამწყსო, სადაც ლოცვა ქართულად აღივლინება, მაგრამ აგრეთვე ესაა ერთადერთი სამრევლო, სადაც შეგვიძლია გავშალოთ ჩვენი ეროვნული დროშა და ვიმღეროთ ჩვენი ეროვნული ჰიმნი. ეს არის ერთადერთი ეკლე-

სია, სადაც რეგულარულად აღინიშნება ჩვენი სამშობლოს დიდი ისტორიული თარიღები. მამა ილია განსაკუთრებულად აღნიშნავდა 26 მაისს, თარიღს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისა 1918 წელში, 25 თებერვალს, თარიღს 1921 წლის თებერვალში ბოლშევიკური რუსეთის ჯარების შემოსევისა და დაპყრობისა და 1924 წლის აგვისტოს ეროვნული აჯანყების წლისთავს. და ბოლოს, ესაა ეკლესია, სადაც სრულდება წმინდა ნინოს ეკლესიის საუკუნო ტრადიციები. მოიხსენება ქართველი წმინდანები და ესაა თავისუფლების ეკლესია. დეკ. ილია მელია ღირსებითა და კეთილშობილებით ატარებდა ამ ისტორიულ ტვირთს, და ის მას მთლიანად ასრულებდა.

1961 წ. მამა ილია მელია ესაუბრება მრევლ ქალთა ერთ ჯგუფს, ძველი ეკლესიის წინ, ფრან. უერარის ქ.

*** **

ყველა ქართველი მას ცნობდა, როგორც შემეკავშირებელ-ფედერატორს იმ დრამატიულ მდგომარეობაში, რომელშიაც საქართველო იმყოფება ამჟამად. როდესაც ვამბობ: ყველა ქართველი, მე ვფიქრობ ჩვენზე, აქ, მაგრამ აგრეთვე მხედველობაში მყვანან ყველა სხვები მთელ მსოფლიოში და, განსაკუთრებით,—საქართველოში.

თუ დღეს მელიას ოჯახია მგლოვიარე,
 თუ დღეს ჩვენი მრევლია მგლოვიარე,
 თუ დღეს მართლმადიდებელთა ძმობა მგლოვიარეა,
 არ დაგვავიწყდეს აგრეთვე, რომ დღეს მთელი საქართველო მგლოვიარეა.

თამაზ ნასყიდაშვილი, მნათე.

ო რ ი ო დ ე ს ი ტ ყ ვ ა

მე არ მიკვირდა მამა ილიას ღრმა ერუდიცია, არც მისი ღვთის-მოსაობა-მართლმადიდებლობა, არც მისი ბრწყინვალე სასულიერო ღვაწლი და არც მისი დიდი კატმოყვარეობა და შემწყალებლობა, რანიც მის პიროვნებას უქველად ამკობდენ, რადგანაც ყველაფერი ეს მას შეეძლო ჰქონებოდა თანდაყოლილი ნიჭითა და იმ გარემოთი, სადაც ის აღიზარდა და დავაჟკაცდა. მაგრამ მე მაოცებდა მისი ღრმა, უზადო მამულიშვილობა, იმიტომ, რომ მან სულ თოთო ბავშვა, სულ შვიდი წლისამ დასტოვებ სამშობლო საზღვრები და მის შემდეგ მას მხოლოდ წიგნებით იცნობდა.

პარიზის ქართველებში ის გვიან მოვიდა, უკვე გონებრივად დასრულებული. თუმცა დიდძალი სიტყვების მარაგი ჰქონდა, მისი ბუნებრივი მორცხვობის გამო, ქართულად საუბარს ვერ ბედავდა, რასაც ის მტკივნეულად განიცდიდა. სამაგიეროდ, ძველი ქართული წერილობები, საქართველოს ისტორია, ლიტერატურა, ადათ-ზნე-წეს-ჩვეულებანი და ტრადიციები მან მშვენივრად იცოდა. იგი განსაკუთრებით კარგად ერკვეოდა ჩვენი ხალხის ღღევანდელ ყოფაში და იყო მასთან სრულ ზიარებაში: ზეიმობდა მასთან ერთად და გლოვობდა მასთან ერთად. ეს ბუნებით ღბილი ადამიანი, უკომპრომისო იყო ჩვენი ერის შელახული უფლებების დაცვაში. ყოველთვის განსაკუთრებული მზრუნველობით და საზეიმო განწყობილებით წირავდა: ჩვენი ქვეყნის აღდგომის – 26 მაისობის დღესასწაულს, მისი დამხობის სამგლოვიარო დღეს – 25 თებერვალს და აგვისტოს გმირულ აჯანყების წლისთავებს.

მისი მღვდელმსახურების უკანასკნელი „გედის სიმღერა“ გახდა კვირა 21 თებერვალი, როცა მან, მიუხედავად უკიდურესი სისუსტისა, ინება და საკვირაო წირვის შემდეგ პანაშვიდი გადაიხადა 1921 წლის თებერვალ-მარტში სამშობლოს დაცვაში დაღუპულ მამულიშვილთა სულის საცხონებლად. წირვის შემდეგ ფეხზე დგომა რომ ვეღარ შეძლო, სკამი მიართვეს და დაბრძანებულმა პირველად და უკანასკნელად მიმართა მრევლს. ამის შემდეგ ის ფეხზე ვეღარ წამოუდგა უღმობელ სენს და 15 მარტს საუკუნოდ მიიძინა.

საიდან მოდიოდა მასში ეს ღრმა, უძირო პატრიოტიზმი? უნდა ვაღიაროთ, რომ ეს მასში იყო ატავისტურად, გენებით მემკვიდრეობით გადმოცემული. მან საკუთარი მაგალითით დამარწმუნა:

კაცი შეიძლება სამშობლოს გარეთ, უცხო საზოგადოებაში, ათობადოს უმშობლებოდ, მთელი სიცოცხლეც იქ გაატაროს და მხოლოდ უკან სამშობლოს, მამა-პაპათა სამშობლოს, ისტორიული სამშობლოს მათაყვანებელ-მადიდებელი.

გ. წერეთელი

მამა ილია მელიას ბიოგრაფიული ცნობები, მოკლედ

იგი დაიბადა 1915 წლის 20 თებერვალს, ქუთაისში, შეძლებულ ოჯახში. მამამისს ერქვა აგრეთვე ილია, ხოლო დედამისი ვახლდით ნინო ქაჯაიას ასული. მშობლებმა შეიღი წლის ილიკო სასწავლებლად მიაბარეს, უფროს ძმასა და დასთან ერთად, წმინდა გიორგის იეზუიტ ბერთა სრულ პანსიონში, კონსტანტინეპოლში. ამ პანსიონს დედა-სახლი ჰქონდა ბელგიის ქალაქ ნამურში. ამრიგად, პატარა ილიკო მელიამ სამშობლო დასტოვა 1922 წელში და ბათუმიდან კონსტანტინეპოლს გაემგზავრა.

ქემალ ფაშას ოსმალეთში შეუძლებელი ვახდა პანსიონის არსებობა და იმავე წლის სამ დეკემბერს მთელი პანსიონი გადასახლდა ქ. ნამურში, სადაც ი. მელია სწავლობს ძველ ბერძნულსა და ლათინურ ენებს, ამთავრებს 1933 წელში, შედის იმავე წელში ნამურის მშვიდობის ღვთისმშობლის ინსტიტუტში იურიდიულ ფაკულტეტზე, 1935 წლიდან სწავლას აგრძელებს პარიზის სენ-სერჟის თეოლოგიურ ინსტიტუტში, რომელსაც ის ამთავრებს 1939 წელში.

1943 წლის 12 ივლისს ჯვარს იწერს ალა მელნიკოვაზე, რომელიც მას შესძენს სამ შვილს: I. ნინო დაიბადა 2.XII.1944-ში, II, ილიკო დაიბადა 15.VIII. 1946-ში და III. ქეთევანი დაიბადა 16.X. 1949 წელში.

1943 წლის 8 აგვისტოს ილია მელია კურთხეული იქნა დიაკონად, ხოლო იმავე წლის 19 აგვისტოს—ფერიცვალობის დღეს—პარიზის ალექსანდრე ნეველის საკათედრო ტაძარში, ის მღვდლად იქნა ხელდასხმული მიტროპოლიტ ევლოგია გიორგიევსკის მიერ. აქედან მოყოლებული 1945 წლამდე ის მღვდლობს ქ. ბელფორის ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომის ეკლესიაში და თვით ბელფორის გარდა მომსახურებას უწევს სოშოს, მონბელიარის, ნანსის და ბეზანსონის მართლმადიდებლობას. 1946 წლიდან ის ინიშნება ქ. კოლომბელის (კალვადოსი) წმინდა სერჟის ეკლესიის მღვდლად, სადაც ის რჩება

1949 წლამდე. ამ წლიდან მოყოლებული სიკვდილამდე კი ის მწყემსი საგდა პარიზის ქართულ წმინდა ნინოს სამრევლოს. 1950 წლის იანვარში აგვისტოს მამა ილია მელია აყვანილი იქნა რექტორის ხარისხში, ხოლო 1963 წლის 13 იანვარს ებოძა დეკანოზობა (არქიპრეტრი).

1964 წლიდან სიკვდილამდე დეკანოზი ილია მელია პარიზის სენსერეის მართლმადიდებლურ ინსტიტუტში კითხულობდა თეოლოგიისა და ძველი ეკლესიის ისტორიის ლექციებს.

1971 წლიდან მოყოლებული გარდაცვალებამდე, როგორც საფრანგეთის მართლმადიდებელ ეკლესიის საეფისკოპოსოს მთავარი წარმომადგენელი, დეკანოზი ილია მელია მონაწილეობდა ეკლესიათა ოკუმენურ სემინარებში, სიმპოზიუმებსა და კონფერენციებში, მსოფლიოს სხვადასხვა ცენტრებში: კავალა, მადრიდი, ათენი, ვანკუვერი, სტოკჰოლმი და სხვა.

* * *

მამა ილიას დაკრძალვა

ა. წ. 15 მარტს 16 საათზე, ქ. ობერვილიეს (პარიზის უახლოესი გარეუბანი) საავადმყოფო „როზერე“-ში, განუტევა სული ჩვენმა სულიერმა მამამ ილია მელიამ. შემზარავი ამბავი ელვის სისწრაფით გავრცელდა ქართველობაში და არა მარტო ქართველობაში...

იმავე საღამოს ჩვენი ეკლესიაში გადახდილი იქნა განსვენებულის სულის სავედრებელი პანაშვიდი, რომელიც შეასრულა ჩვენი წმინდოს ეკლესიის დროებითმა მღვდელმა გაბრიელ ანრიმ. ეკლესია გაქედლია. სქარბობს მოლუშული, მწუხარე ახალგაზრდობა. ხანში შესული მანდილოსნები ერთმანეთს უჩუბრულებენ: „დავიღუბეთ, რა გვეშველება?“..

17 მარტს 15 საათზე, ჭირისუფლებისა და ახლობლების დასწრებით, მიცვალებული კუბოში იქნა ჩასვენებული და იქვე მამა გაბრიელმა გადაიხადა პანაშვიდი. რის შემდეგაც მამა ილიას ცხედარი გადატანილი და დასვენებული იქნა წმინდოს ეკლესიაში, სადაც მთელი მრევლის თანდასწრებით კვლავ გადახდილი იქნა პანაშვიდი, რის შემდგომაც დაიწყო ღამის თევა და საპატიო ყარაულობა...

18-ში დღით ჩვენი პატარა ეკლესია გაქედლი, შესამედსაც ვერ იტევდა ზღვა დამსწრე საზოგადოებისას, რომელთა შორის აღსანიშნავია: საფრანგეთის მართლმადიდებლურ მიტროპოლიას წარმომად-

გენელი ეპისკოპოსი იერემია, პარიზის კათოლიკური ეკლესიის საარქივეკოს წარმომადგენელი ვევი, სომხების მიტროპოლიტი, საფრანგეთის პროტესტანტული ეკლესიების კონფედერაციის გენერალური მდივანი და სამი ათეული სხვადასხვა რანგის საეკლესიო მოღვაწე.

წესის აგება დაიწყო 10 საათსა და 30 წუთზე. წირვას უძღვებოდა ეპისკოპოსი იერემია, ხოლო თანამწირველობდნენ: მამა ბორის ბობრინსკოი (სენ-სერჟის ინსტიტუტის პროფესორი), არქიპრეტრი ანდრე სირილას(ბერძენი), მამა გაბრიელ ანრი (წმ ნინოს ეკლესიის დროებითი მღვდელი) და მამა რემიულ იოანტა(რუმინელი, მამა ილიას შემცვლელი სენ-სერჟის ინსტიტუტში.)

თავის შეგონებაში, სენ-სერჟის ინსტიტუტის რექტორმა ალექსი კნიაზევმა სადად და დამაჯერებლად ილაპარაკა მიცვალებულის დიდ დამსახურებაზე საზოგადოდ მართლმადიდებლურ ეკლესიის წიაღში და განსაკუთრებით ხაზი გაუსვა მის დიდ პატრიოტიზმს. ქართველებიდან: მოკლე, ამადლეგებელი სიტყვით მიმართა ოთარ პატარძიძე და თამაზ ნასყიდაშვილმა.

შუადღისას სამგლოვიარო პროცესია გაემართა სოფელ ლევილის სასაფლაოსაკენ. აქ უკვე დიდი ხნიდან მიცვალებულის მისვენებას ელოდებოდა მრავალი ადგილობრივი ფრანგი და ქართველი, მათ შორის კათოლიკური ეკლესიის პრეტრი, მერი და მერიის თანამშრომლები. საერთო გულწრფელ მწუხარებასა და სინანულში კუბო ფრთხილად ჩაუშვეს ახლად ამოშენებულ აკლდამაში და თითოეულმა ჩვენთაგანმა მას დავაყარეთ ქართული მიწა... დღეიდან მამა ილიაც, ვალმოხდილი, განისვენებს აქ, ამ საფრანგეთის დალოცვილ მიწაში, ასობით სხვა მიცვალებულ მის სამწყსოს წევრ ქართველთა შორის.

დამსწრე მეგობარი

* * *

გუშაგის რედაქცია ბოდიშს იხდის, რომ, უადგილობის გამო, ვერ აქვეყნებს იმ უამრავ სამძიმრის დებეშებსა და წერილებს, რომლებიც მამა ილიას გარდაცვალების გამო მიიღეს: ოჯახმა, წმ ნინოს სამრევლო საბჭომ, სათვისტომოს გამგეობამ და ჩვენმა რედაქციამ. მათ შორის აღვნიშნავთ მხოლოდ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიის კათალიკოს-პატრიარქ ილია მეორეს სამ დებეშას, რომელშიც ხაზგასმულია დეკანოზ ილია მელიას დიდი დამსახურება ქართველი ერისა და მისი ეკლესიისადმი და რომ ქართული ეკლესია ღოცულობს მისი სულისათვის.

ამერიკის შ. შტ-ის ქარ. საზოგადოება

ქართული სათვისტომოს გამგეობა აუწყებს საზოგადოებას, რომ ა. წ. 15 მარტს პარიზში გარდაიცვალა მამა ილია. იგი დაკრძალული იქნა პარიზის ქართულ ძმთა სასაფლაოზე.

მამა ილია მელია იყო სულიერი ხელმძღვანელი მთელი ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის და ერთადერთი მომქმედი მოძღვარი საზღვარგარეთ. მთელი ქართული საზოგადოება ღრმა მწუხარებას გამოთქვამს ჯერ კიდევ ახალგაზრდა, დიდად სწავლულ, ყველას მიერ პატივცემულ ქართველი ერის საკეთილდღეოდ თავდადებულ რევერანდ მამა ილიას გარდაცვალებას.

ქართული სათვისტომოს გამგეობა გადაიხდის პანაშვიდს მამა ილიას სულის მოსახსენიებლად კვირას 17 აპრილს, ბერძნების მართლმადიდებელ ეკლესიაში, ნიუ-იორკში. გთხოვთ დაესწროთ.

პატივისცემით: სათვისტომოს გამგეობა.

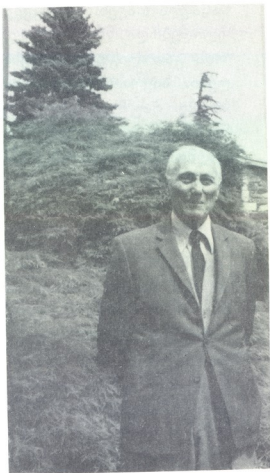
*** *** *** *** ***

ნიკო აფხაზის გარდაცვალება

გასულ წლის 25 დეკემბერს კანადის ქ. ვიტორიაში(ბრიტანეთის კოლუმბიის პროვინციის დედაქალაქი) 88 წლის ასაკში გარდაიცვალა თავადი ნიკო აფხაზი.

განსვენებული იყო აღმოსავლეთ საქართველოს უკანასკნელი მარშლის კოტე აფხაზის ვაჟი და ილია ჭავჭავაძის დის ნინოს შვილიშვილი, ხოლო დედამისი-ელენე იოსელიანის ასული. (აქ სხვათა შორის გვინდა აღვნიშნოთ: კოტე აფხაზს ახლო მეგობრობა ჰქონებია ცნობილ ეროვნულ მოღვაწე გიორგი გვაზავასთან, ჭ-ნ ელენეს კი მოუნათლავს ბ-ნ გიორგის ვაჟი ჯამლეტი. ბ-ნ ჯამლეთს ვუმაღლით მიცვალებულის შესახებ ცნობების მოწოდებისათვის.)

ჩვენი ქვეყნის ოკუპაციის შემდეგ

დედა-შვილი ელენე და ნიკო აფხაზები იხიზნებიან პარიზში, სადაც ნიკომ დაამთავრა იურიდიული ფაკულტეტი და დაუწყო პრაქტიკა. თავადი ილემაზ დადემკელიანი თურმე მას აძლევდა მდიდარ ამერიკელ კლიენტებს და ამ საქმიანობის დროს დამეგობრებია ცოლ-ქმარ კელებს, რომლებსაც მისთვის სამეურვეოდ გადაუცია დიდებული ას ოცი ოთახიანი სასახლე და ბაღი, სადაც ის თურმე მართლაც დიდებულ თავადიშვილივით ცხოვრობდა ომის დაწყებამდე.

მეორე მსოფლიო ომში ნიკო იბრძოდა ფრანგების ჯარში, ტყვედ ჩავარდნილა გერმანელებთან და ტყვეობიდან მხოლოდ 1944 წელში დაბრუნებულა. 1946 წელში დედა გარდაეცვალა, რის შემდეგაც მან მალე დასტოვა საფრანგეთი, გადასახლდა კანადაში, სადაც მას ელოდებოდა მდიდარი საცოლე ქალბატონი პეგი. იქორწინეს. ქ. ვიქტორიაში შეიძინეს დიდი მამული და გააშენეს იშვიათი გემოვნებით სახლი და ბაღი, რომლის სილამაზეც იზიდავს თურმე დიდძალ ტურისტ-დამთვარიელებებს. ამრიგად, ნიკო აფხაზს მოხუცებულება უზრუნველობასა და სილამაზით გარემოცულს გაუტარებია.

ჩვენ არ ვიცით, თუ მან თავისი სულიერი ან მატერიალური სიმდიდრით რამე არგო დედა-სამშობლოს, მაგრამ მარტო ის ფაქტიც, რომ ის შემეკვიდრე და შთამომავალი იყო ისეთი დიდი ქართველები, გვავალდებულებს: ორივე მუხლებზე დავიჩოქოთ და მისი სახელი მამაზეციერს შევავედროთ.

*** *** ***

ს ტ ა ნ ი ს ლ ა მ ა მ უ ლ ა შ ვ ი ლ ი ს ხ ს ო ვ ნ ა ს

ვასული წლის დეკემბერი განსაკუთრებით შეუწყალებელი გამოდგა ჩვენ საზოგადოებისათვის. 30-ში, მძიმე ავადმყოფობის შემდეგ, პარიზში, გარდაიცვალა ყველასათვის საყვარელი სტანისლა (უფრო სტანკოდ ცნობილი) მამულაშვილი და მისი ცხედარიც ლევილის ძმთა სასაფლაოს მივებარეთ.

სტანკო დაიბადა თბილისში 1907 წლის 15 მაისს. სრულიად ჭაბუკმა 1928 წელს დასტოვა სამშობლო და მთელი შემდეგი ცხოვრება საფრანგეთში, ხიზნობაში გაატარა. მისი ხიზნობის პირველი წლები დავმთხვა დიდ საერთაშორისო ეკონომიურ კრიზისის

პერიოდს და როგორც ემიგრაციის უმრავლესობისათვის, სტანკოსტისაც ეს წლები დიდი სულიერი და ფიზიკური გამოცდის წლები იყვნენ. თუ კაცი სამუშაოს იშოვნინდა, არჩევანს ვიღა დაგიდევდა! მისი მკვრივი, ჩაფსკვნილი და ჯან-ღონიანი ორგანიზმი ცხოვრების მძიმე პირობებმა კიდევ უფრო გამოაწრთეს და სულიერად გაამტკიცეს.

სტანკო ორმოციან წლების ბოლოს გავიცანი, აწ განსვენებულ ილა-ია ჯაბადარის ბალეტში ის მაშინ იმ ასაკში იყო, როცა ნორმა-ლურად პროფესიონალი მოცეკვავენი ცეკვას თავს ანებებენ. ის კი ოცი წლის ქაბუკივით მკვირცხლი და მონღომებული იყო. მან მშვენივრად ისწავლა ყველა ქართული ცეკვა, განსაკუთრებით უხდებოდა კინტოური, ჰქონდა კარგი სმენა და შესანიშნავადაც უკრავდა დო-ლზე. თავისუფალ დროს, ქართულ შეკრებებზე უყვარდა ქართული ლხინი, შეზავებული ზომიერი სმით, სადღეგრძელოებით, სიმღერებითა და ცეკვებით. ერთი სიტყვით, სტანკო სიცოცხლით სავსე იყო, მას ყველა უყვარდა და ის ყველას უყვარდა.

სტანკო მამულაშვილი ერთგული და მტკიცე ჯარისკაცი იყო სამშობლოსი და დარჩა სიკვდილამდე, იმედინი უცდიდა ბედნიერ მომავალს, მაგრამ მან დაიგვიანა, წლებმა მის კაჟივით ორგანიზმზეც გაიმარჯვეს და მშობლიურ მიწის მაგივრად საფრანგეთის მიწამ ჩაიკრა გულში მისი გაცივებული სხეულიც, ხოლო ცად ამადლებული მისი სული ალბათ თავს დასტრიალებს მის მშობლიურ თბილისს.

გ. წერეთელი

მხატვარ ვერა ფაღავას გარდაცვალება

წელს 25 მარტს, 80 წლის ასაკში გარდაიცვალა მხატვარი ვერა ფაღავა და დასაფლავებული იქმნა ლოვილის სასაფლაოზე. განსვენებული დიდათ ცნობილი იყო პარიზის მხატვართა საზოგადოებაში და მას მიკუთნებული ჰქონდა „საფრანგეთის ხელოვნებისა და ლიტერატურის“ ოფიცრის საპატიო წოდება. პარიზული პრესა გამოეხმაურა მის სიკვდილს, მაგალითად, დიდი ტირაჟის ფრანგული გაზეთები: „ლე ფიგარო“ (31.III.1988) და „ლე კოტიდიენ დე პარი“ (31.III.1988) მწუხარებით აღნიშნავენ: ქართული წარმომობის მხატვრისა და გრაფიურისტის გარდაცვალებას და მისი შემოქმედების მთავარ ეტაპებს.

ვერა ფაღავა, 15-16 წლის გოგონა, 1923 წელში მშობლებთან

ერთა ჩამოვიდა პარიზში და დასახლდნენ ქ. მონრუჟში, სადაც მან მთელი სიცოცხლე გაატარა. 1934 წელში ვ. ფაღავა შევიდა რანსონის სამხატვრო აკადემიაში და ხელობას ეუფლება როჟე ბისიერის ატელიეში. ათი წლის შემდეგ ვერა აწყობს მისი მხატვრობის პირველ გამოფენას ჟან ბუმეს ცნობილ გალერეაში, რასაც წილად ხვდა დადებითი გამოხმაურება სამხატვრო წრეებსა და ჟურნალებში.

შუაში კათალიკოსი ეფრემი, მის მარცხნივ ნინო სალია და მარჯვნივ ვ. ფაღავა.
*** *** *** ***

ვ. ფაღავა ცნობილი ვახანების ილუსტრატორი და ეკლესიათა ფანჯრების მომხატველი.

1948 და 1950 წლებში „დამოუკიდებელთა“ გალერეაში ვერას სურათებმა დიდი მოწონება დაიმსახურეს და მრავალი იქნა შექმნილი მუზეუმებისა და კერძო პირების მიერ. ვ. ფაღავას სამხატვრო გამარჯვებებში განსაკუთრებით ხაზგასასმელია ქ. დიჟონის სენ-ჟოზეფის ეკლესიის ფანჯრების მის მიერ შესრულებული მოხატულობა, რომელსაც შედეგად მიიჩნევენ. იმავე ქალაქის მუზეუმმა ვერა ფაღავას სურათების ვრცელი რეტროსპექტივი მოაწყო 1982 წელში, რომელსაც მოჰყვნენ ქალაქების: ბოვეს, ტრუას და რეიმსის მუზეუმების, ქ. მონრუჟის კულტურის ცენტრის და სხვათა დიდი გამოფენები. 1985 წელში „ილ დე ფრანსის“ რეგიონმა და მისმა კულტურის ფონდმა შეიძინა ვერა ფაღავას სამი სურათი და ბოლოს უნდა ითქვას, რომ მისი სურათები მუდამ იფინებოდა „დარილის“ გალერეაში, პარიზში.

გამოსათხოვარ სიტყვაში დიჟონის მუზეუმის დირექტორმა დიდი შეფასება მისცა ვერა ფაღავას ტალანტს და სხვათა შორის ბრძანა: ვ. ფაღავას მხატვრობა გამოირჩეოდა დიდი სულიერებით, ის საკმარისად არ იყო დაფასებული სიცოცხლეში და მას უფრო დიდი დიდება ელის სიკვდილის შემდეგ.

გიორგი ნოზაძე

მწუხარებით ვაუწყებთ საზოგადოებას, რომ „გუშაგი“ №14 -ს შემდეგ მარტის თვის ბოლომდე რეკონსტრუქციის გრაციამ დაჰკარგა შემდეგი პატივცემული ადამიანები:

1987 წ. 11 ნოემბერს პარიზში გარდაიცვალა დავით დავრიშაშვილი და დაკრძალული იქნა პირველ დეკემბერს „სენ-ტუანის“ სასაფლაოზე.

გასული წლის 21 დეკემბერს, პარიზში, 87 წლის ასაკში გარდაიცვალა ვანო(ვანიჩკა) ასათიანი. დაიკრძალა ლევილში 29 დეკემბერს.

იგივე წლისა და თვის 27 -ში, დასავლეთ ბერლინში გარდაიცვალა დავით სიმონის ძე ბერძენიშვილი, დაბადებული 1893 წლის 15 ოქტომბერს ქუთაისში. დაიკრძალა ადგილობრივად.

ისევ გასული წლის დეკემბრის 30-ში, ლევილის მეზობელ სოფელში, 88 წლისა, გარდაიცვალა კვიროსი ჩხაიძე. დაიკრძალა ლევილში.

და სამძიმარს ვუცხადებთ მათ უნუგეშო ჭირისუფალთ.

ბერნარ უტიეს კავკასიის ბიბლიოთეკა

ბ-ნ ბ. უტიემ კეთილი ინება და 30 იანვრისათვის, მის მიერ დაარსებული კავკასიის ბიბლიოთეკის ახალ კადრში გახსნაზე მეც მიმიწვია. მიწვევა, მიუხედავად დიდი დასაქმებულობისა, მით უფრო მივიღე, რომ მამა ილიას, რომელიც იმ დროს უკვე მძიმე ავადმყოფი იყო, სურდა მას დასწრებოდა და ის მარტო ვერ იმგზავრებდა. მიუხედავად კოკისპირული წვიმისა, დანიშნულ დღეს, მამა ილიამ, მე და ჩემმა მეუღლემ ავტომობილით გავსწიეთ პატარა სოფელ ლავოსაკენ (Lavaui), პარიზიდან სამხრეთით დაახლოებით 250 კილომეტრზე. სოფელს მართლაც ლამაზი მდებარეობა აქვს და ზაფხულში ალბათ თვალწარმტაცი იქნება.

ბ-ნ ბერნარს დიდი ძველი ფერმა შეუძენია, რომლის ბიბლიოთეკად რეკონსტრუქცია ჯერ კიდევ მთლად დამთავრებული არ არის. ბ-ნმა ბერნარმა და მისმა მშვენიერმა მეუღლემ დიდი სტუმართმოყვარეობით მიგვიღეს. ქართველები დიდ უმცირესობაში აღმოვიჩნდით. ფრანგებს ისევ სომხები სჭარბობდენ. ურთიერთ გაცნობამ, პურო-

ბამ, საქმეზე სჯა-ბაასმა, ბიბლიოთეკის დათვალეირებამ მეგობრულ ატმოსფეროში ჩაიარა და ზამთრის მოკლე დღეებში, რა, ჩვენც სტუმრებსა და კეთილ მასპინძლებს დავემშვიდობეთ. სწორედ ამ უკანასკნელ მომენტში შევიტყვე საინტერესო ამბავი: ის მრავალი სკულპტურები, რომლებიც მე მომეწონა, ქალბატონ უტიეს ნახელავი იყო თურმე. ისევ თავსხმა წვიმაში ვიმგზავრეთ პარიზამდე, სადაც, ღვთის შეწევნით, მშვიდობით დავბრუნდით.

კ მ უ ნ ი კ ე

1988 წ. 30 იანვარს მოხდა კავკასიის ბიბლიოთეკის გახსნა, მის ახალ კადრში: სოფ. ლავოში, ქ. სოლიოდან ხუთ კილომეტრზე, მორვანისა და ბურგონის პროვინციათა შესაყარში, შუა გზაზე ლიონსა და პარიზს შორის.

რა არის ეს ცენტრი? როგორც სახელი უჩვენებს, უპირველესად ესაა ბიბლიოთეკა. „სანამ იქნებიან წიგნები, იქნება ადგილი გონების თავისუფლებისათვის და მის განკარგულებაში ყოფნისათვის“ (K. White). როგორც ფრანგების, ისე ქართველებისთვის სიტყვა თავისუფლება შინაარსს მოკლებული არ არის, ის კულტურის ტრადიციიდან მომდინარეობს.

ეს ბიბლიოთეკა, რომელიც დოკუმენტების ფონდს წარმოადგენს, ერთადერთია თავის დარგში: პირველად, იმიტომ, რომ ის იშვა კერძო ინიციატივით. ის დაარსდა ბერნარ უტიესაგან 1975 წელს სოლესმის მონასტერში. შემდეგ, ის მოიცავს მთელ კავკასიას და ამრიგად უპირატესობა ეძლევა შემაკავშირებელ ძალებს, ვიდრე გათიშულებისას. და ბოლოს, იმიტომ რომ, ის თავს უყრის მთელი კავკასიის კულტურების შესახებ ნაბეჭდ მასალებს, ხელნაწერების, მოსასმენ, დასანახ და სამუზეუმო დოკუმენტების ჩათვლით.

იგი უკვე საუნივერსიტეტო დონის ბიბლიოთეკაა. მასში თავმოყრილია ექვსი ათას ნაშრომზე მეტი: სომხური, ქართული, რუსული და დასავლეთ ევროპულ ენებზე. უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში მას შეემატა დაახლოებით ორი ათასი ნაშრომი.

ამ დოკუმენტაციის ცენტრს სურს აგრეთვე, რომ გახდეს შეხვედრების ცენტრიც: სამეცნიერო საუბრების, კავკასიიდან მოსული მეცნიერების მონაწილეობით, ენების სესიების, ტრადიციული მუსიკის, სიმღერებისა და ცეკვების სტაჟირებისა.

ბიბლიოთეკის გახსნა გაგრძელდება იყო სორბონში გამართულ სომხ-

ეთ-ბიზანტიის კოლოკისა. დღეიდან უკედაა ცნობილი, რომ ბიზანტიისა და ახლო აღმოსავლეთის ისტორიის შესწავლა არ შეიძლება გაგებული იქნეს კავკასიურ მსოფლიოს გარეშე.

ცნობილია აგრეთვე, თუ რა ძნელია სამუშაო ინსტრუმენტების თავმოყრა, რომლებიც აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენენ კავკასიური მონაცემების შესწავლის დასაწყებად. ამ მიზნით განზრახული გვაქვს ინფორმატირებული კატალოგის შედგენა, რომელიც მინიტულით დაუკავშირდება იმ ფრანგულ ბიბლიოთეკებს, რომელთაც გააჩნიათ მასალები კავკასიის შესახებ.

საფრანგეთს უკვე აქვს ბრწყინვალე და ძველი ტრადიცია კავკასიურ ეტიუდების დარგში. კავკასიის ბიბლიოთეკამ ცოცხალი კავშირები და ურთიერთობა დაამყარა, როგორც ქართველ, ისე სომეხ მკვლევარებთან. კავკასიის ბიბლიოთეკის მეგობართა საზოგადოება, რომლის ადგილსამყოფელი ლავოშია, მხარს უჭერს ცენტრის მოქმედებასა და განზრახვებს.

გახსნას დაესწრენ: დრ კ. იუზბაშიანი, სსრკ ლენინგრადის მეც. აკადემიის უფროსი მეცნიერი; არქიპრეტრი ილ. მელია, პარიზის ქართული სამრევლოს რექტორი; ექიმი ლავოლ, სოლიოს მერი და ქ-ნი ამას ლამერის წმ მარტენის მერის მდივანი; ქ-ნი პერატ, ქ. ოტონის ბიბლიოთეკის კონსერვატორი; კ. დერ სტეპანიან ფრანგ-სომეხთა სოლიდარობის თავ-რე; დ. კუიმიჯიან, კალიფორნიის უნივერსიტეტის სომხური ეტიუდების დირექტორი; გ. წერეთელი, ქართული პერიოდული „გუშაგის“ რედაქტორი; ვ. ბეგზადიან-ხაჩატურიანი, დრ ჟ. მ. თიერი.

დაუსწრებლობისათვის ბოდიში მოიხადეს: მონსენიორ კ. ნაკაშიანმა, მსრ გ. ლაბროიანმა, ჟ. კიურიმ, რეგიონის წიგნის და კითხვის მრჩეველი; ა. პუარო, დიჟონის ბიბლიოთეკის კონსერვატორი; დრ გ. დადურიან, ცენტრის სომხების კავშირი; ა. მისაკიან, ყოველდღიურ „არაჩის“ დირექტორისა; მ. რაზუმიან CRDA-ს თავმჯდომარე; ს. აფანასიან, გ. დედეიან, პ. დონაბედიან, ნ. სოიან, ჟ.-პ. მაჰე, თ. ნასყიდაშვილი, რ. ნიკოლაძე, შ. რენუ, ა. ტერ-მინასიან, პ. ტერ-სარკისიან.

გახსნას ფინანსიურად დაეხმარა გულბეკიანის ფონდი, რომელიც დაწყებიდანვე ამხნევებს კავკასიის ბიბლიოთეკას; სხვათა შორის, ის არ იარსებებდა, როგორც ის არის, რომ მას არ ეხმარებოდნენ თვით კავკასიის ინსტიტუტები: ერევანის მატენადარან, საქართვე-

ლოს მეცნიერებათა აკადემია და განსაკუთრებით მისი ხელნაწერები
ბის ინსტიტუტი, *Spiurk, aks et goks.* ბიბლიოთეკა

ცენტრმა ახლა უნდა განავითაროს მისი საშუალებები და მოწყობი-
ლებანი, რაც ვერ გაკეთდება მისი მეგობრების დაუხმარებლად.

B. Outtier

Bibliothèque du Caucase
Lava st-martin de lamer
21210 SAULIEU

ბერნარ უტიეს წარდგენა

(ვფიქრობ: ბ-ნ ბ. უტიეს პიროვნება დაინტერესებს მკითხველებს.
გთავაზობთ მის მოკლე ბიოგრაფიას, მოთხრობილს პირველ პირში.)

დავიბადე ბარიზში 4.VII. 1941., ღარიბ ოჯახში. კლასიკურ ბა-
კალავრის შემდეგ (1959) შევედი სალემის (*Salernes*) მონასტერში,
სადაც ვსწავლობდი ახლო-აღმოსავლეთის ენებს: ბერძნულს, ებრაულს,
სირიულს, სომხურს, ქართულს, კლასიკურ არაბულს, ძველ სლავურს
და განსაკუთრებით დავინტერესდი ახლო აღმოსავლეთის ქრისტიანული
ლიტერატურით, კერძოდ, წმ ეფრემ ასურის ნაწერებით, რომლის
ძველი ქართული თარგმანების ძებნისას გავიცანი ქართული ხელნაწე-
რების ინსტიტუტი. 1975 წლიდან დაწყებული ვვიღებ ვიყავი თბი-
ლისში. იმავე დროს მე ვმუშაობდი ბევრს ძველ ქართულ ლექციონ-
არებზე და მაქსიმებზე (*Apo pht égme*), მაგრამ ყველაფერი, რაც ქარ-
თულ კულტურას ეხება: ფილოლოგია, ისტორია, არქეოლოგია, ფოლ-
კლორი, მაინტერესებს.

1985 წელს, როცა შეუძლებელი გახდა, რომ მონასტერში მემუშა-
ვანა ამ დარგში, მე ის დავტოვე და შევიძინე მამული, სადაც გა-
დავიტანე მონასტერში დაწყებული ბიბლიოთეკა კავკასიის.

თავიდან ძველი ქართული მარტო ვისწავლე. მერე, საქართველო-
ში გავიწაფე ახალ ქართულში, რომელიც აუცილებელია ჩემი კვლე-
ვებისთვის, რადგან ბევრი მნიშვნელოვანი თხზულება არის გამოქვე-
ყნებული თბილისში.

ქართულის სწავლა რომ დავიწყე, დაახლოებით 1968-ში, შევხვდი
ლევან ზურაბიშვილს. შემდეგ კი გავიგე „ბედი ქართლისას“ არსებო-
ბა. 1972-ში კ. სალიამ დამბატოქა, თბილისის ხელნაწერთა ინსტიტუ-

ტის დირექტორ ქ-ნ ელენე მეტრეველთან, რომელიც გავლენიანი პარტიის
ში იმყოფებოდა, შესახებ ვერადა. 1972 წლიდან დავიწყე საქართველოს
წერა „ბედი ქართლისა“-სთვის და 1978 წელს ბ-ნმა სალიამ დამნი-
შნა კრებულის მდივნად.

კავკასიის ბიბლიოთეკის დაარსების იდეა ჩემში მომწიფდა სამოც-
დაათიან წლებში და ის დავაარსე 1975-ში. საფრანგეთში ლიტერა-
ტურა, რომელიც კავკასიისა შეეხება, გაფანტულია და ხშირად კატა-
ლოგებიც ცუდადაა შედგენილი. საჭირო იყო ფონდის შექმნა ვინმე-
სთან ერთად, ვისაც ეს საკითხი აინტერესებს. იდეა კარგად იქნა
მიღებული საქართველოში, საიდანაც ბევრმა მეგობარმა გამომიგზა-
ვნა წიგნები და სადაც იშვიათი მხარდაჭერა მაქვს მეცნიერებათა
აკადემიისა და უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკებისაგან. ვფიქრობ, რომ
ამჟამად მაქვს 4000 ქართული წიგნი ან ქართულ კულტურას რომ
შეეხება.

ს ი ც ხ ა დ ის ა თ ვ ი ს

ბ-ნ ბ. უტიეს შორიდან თვალყურს ვადევნებ აგერ ათ წელზე მე-
ტია და მხოლოდ ახლა, კავკასიის ბიბლიოთეკის გახსნაზე, გავიცანი
პირადად. მე მასზე კარგი წარმოდგენა მაქვს, ის ნიჭიერი ქართვე-
ლოლოგია და ქართველების გულწრფელი მეგობარიც. მას, როგორც
ქართული ცივილიზაციის მკვლევარს, ესაჭიროებოდა და მომავალშიც
დასჭირდებოდა, ურთიერთობა და თანამშრომლობა დაამყაროს საქარ-
თველოს სამეცნიერო და კულტურულ დაწესებულებებთან, ისეთებთან,
როგორებიც რეალურად არსებობენ და მას, როგორც უცხოელს, ამ-
ის მორალური უფლება აქვს. ჩვენ კი, ე. ი. ეროვნული ემიგრაცია,
არ ვცნობთ რა საბჭოთა ხელისუფლებას საქართველოზე, ვერც მათ
ხელქვეით უწყებებთან ვითანამშრომლებთ. ისიც უნდა ვთქვათ, რომ
ბ-ნ უტიეს არც შემოუთავაზებია ჩემთვის თანამშრომლობა. ისე კი,
თუ კავკასიის ბიბლიოთეკა დარჩება წმინდა სამეცნიერო და კულტურ-
რულ ჩარჩოში, ის დიდ სამსახურს გაუწევს საფრანგეთში საქართ-
ველოს და, აქედან გამომდინარე, ქართველმა ემიგრანტმაც მას,
შეძლებისდა მიხედვით, გარედან უნდა დაეხმაროს.

გ. წერეთელი

წელს პარიზელი მაცურებლები განსაკუთრებით განებივრდნენ ვართ ქართველ ხელოვანთა გასტროლებით. რიგით პირველი იყო და დავიწყით ლენინგრადის კიროვის ბალეტის თეატრით, რომელმაც პარიზის კონგრესების სასახლეში

წარმოადგინა, მხოლოდ ერთხელ, „ვეფხისტყაოსანი“. თუ ესეც ქართულ ხელოვნების რკალში მოვაქციეთ, ეს იმიტომ, რომ სპექტაკლში დიდი შოთას გარდა ქართველები არიან: მუსიკის ავტორი კომპ. ალექსი მაჭავარიანი, ორკესტრის დირიჟორი კომპ. ვახტანგ მაჭავარიანი და დეკორატორი მხატვარი თეიმურაზ მურვანიძე.

თეიმურაზ მურვანიძე

ბ-ნ ოლეგ ვინოგრადოვის დადგმას ბევრ რამეში ვერ დავეთანხმებით, მაგრამ აქ არც ამის ადგილი გვაქვს და ვერც საჭიროებას ვხედავთ. რაც შეეხება მოცეკვავეებს, ისინი პარტიებს დიდი სიმძლავრითა და ვირტუოზობით ასრულებენ. განსაკუთრებით ხაზგასასმელია თეიმურაზ მურვანიძის დეკორაციები და კოსტუმები, რომლებმაც მაცურებელთა და კრიტიკოსთა ერთსულოვანი დიდი მოწონება დაიმსახურეს და ჩვენც ზემოდ ამ გამოჩენილი ქართველი მხატვრის სურათს გთავაზობთ.

რიგით მეორე გახლავთ ვანის რაიონის მომღერალთა გუნდი „სულორი“, რომელიც პარიზელებს წარუდგა, უფრო მოკრძალებულ კადში, „ალიანს ფრანსეზ“-ის კულტურის სახლში, 25 და 31 იანვარს. მაცურებელმა, მგზავრულმა, ნანიანამ, ჰოპუნამ, სულიკომ და სხვა ხალხურმა სიმღერებმა, თხუთმეტი ჭარმაღი მამაკაცისაგან შესრულებულმა, გულწრფელი მოწონება და ტაში დაიმსახურეს. ქართული სიმღერის ზეიმი ფოიეშიც გაგრძელდა, როცა მოსულები და დამხდური ქართველები ერთ ჯგუფად შენივთდა...

მარტის 16-დან მოყოლებული სამი კვირის განმავლობაში კონგრესების სასახლის ვრცელ მუდამ გაქედილ დარბაზში „ქართული ეროვნული ბალეტის“ სპექტაკლები უწყვეტ მხურვალე ოვაციებით მიმდინარეობდნენ. ეს გახლდათ ჭეშმარიტი გამარჯვება-ზეიმი ქართული

ქართული ბალეტის ერთი ჯგუფი, შუაში ქ-ნი ნინო რამიშვილი

* * * * *

ეროვნული ცეკვებისა. რა კარგია, რომ ანსამბლი, რომელიც აწ განსვენებულმა ილიკო სუხიშვილმა ჩამოაყალიბა, მისი მემკვიდრის ბ-ნ თენგიზის ხელმძღვანელობით კიდეც უფრო დახვეწილა და დახელოვნებულა. „ის ურჩევნია მამულსა, რომ შვილი ჯობდეს მამასა“, თუმცა გამარჯვებათა ორგანიზატორი ისევ და ისევ ენერგიული ქ-ნი ნინო რამიშვილია. განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნოთ ბალეტის სკოლის პატარა შეგირდები, რომელთა ცეკვები მაყურებელთა უსაზღვრო სიხარულსა და აღფრთოვანებას იწვევდენ.

ჩვენს მცირე კორესპონდენციას დავამთავრებთ, მსოფლიოში უკვე სახელგანთქმულ თბილისის ოპერის მომღერლით ბ-ნ პაატა ბურჭულაძით, რომელსაც პარიზელი მელომანები დღემდე მხოლოდ დისკებით იცნობდენ, ახლა კი ის მათ წინაშე წარსდგა ძნელ ბორის გოდუნოვის როლში, მუსორგსკის ამავე სახელწოდების ოპერაში. პაატა ბურჭულაძემ პარიზული გამოცდა ბრწყინვალედ დაიჭირა. კრიტიკოსები ერთხმად აღნიშნავენ, რომ მას აქვს შესანიშნავი იდეალური ბასი, მღერის ზუსტად და როლს დრამატიულად უზადოდ ასრულებს.

პ. ბურჭულაძე ბორის გოდუნოვის როლში.

ჩ ვ ე ნ ი ფ ო ნ დ ი (ფ რ ა ნ კ ე ბ შ ი)

ანემარი ვაშაძე - ჩემი დაუეწიყარი მეუღლე დავითის ხსოვნისადმი	1941	
პეტრე ხვედელიძე - არჩილ მჭედლიშვილის მოსახსენებლად	1988	
გიორგი მორალიშვილი - ძვირფასი მშობლების: ნინას და იასონის მოსახსენებლად -		237
პეტრე ხვედელიძე - ვანო ასათიანის მოსახსენებლად .		510
შალვა ცინცაძე -	197	ელზა ცომაია - 250
მიხეილ თარაშვილი -	300	ნიკო თოფურია - 283
ფონ სონი -	220	მიშა გოგორიშვილი - 500
ავთანდილ ფარჯანაძე -	500	თათრახან ანთაძე - 200
ირაკლი ოთხმეზური -	160	იონა გუნია - 300
ნიკო ბედელაძე -	100	მიხეილ თარაშვილი - 300
ვილი შნაიდერი -	237	გივი გაბლიანი - 114
დიმიტრი მახარაშვილი -	138	ნამეტია გოგუაძე - 100
აკაკი ბარკალაია -	300	დავით თორაძე - 1.000
ისარატ ბეგი -	200	შალვა ცინცაძე - 206
მელიტონ უდენტი -	200	მირიან მელუა - 200
ანონიმი გ.ფ.რ.-დან	500	სანდრო ფანჩულიძე - 150
მანია ყაველაშვილი -	200	ირინე ბაგრატიონი - 100
მართა სტურუა -	50	ტატიანა ქაქიაშვილი - 100
იროდიონ ბეგიაშვილი -	300	ქეთევან ზურაბიშვილი - 200
ვენერა ხაბულიანი -	200	ილია კუჭუხიძე - 850
პროკოფი ინჭკირველი -	300	შალვა ზედგინიძე - 200

ჯ ა მ ი

12. 331

* * *

1987 წლის ანგარიში

გუშაგი №12 „შემოსავალი“	6.680	გასავალი -	8.416
გუშაგი №13 - „ - „	6.524	„ - „	9.656
გუშაგი №14 და „ჩვენი			
სატკიცრები“ - შემოსავალი	9.028	„ - - - „	18.390
1986 წლის ნაშთი -	3.682		

25.914

37.462

ამრიგად, სალაროს დანაკლისი 1987 წლის ბოლოს უდრიდა 11.548 ფრანკს. გუშაგი უღრმეს მადლობას სწირავს ყველას, ვინც მას გვერდში უდგას.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

- .1 მამა ილია წმ ნინოს* ეკლესიის საკურთხეველის წიგნი 1986 წ.
- .2 წლიური მიმოხილვა რედაქტორი
- .11 ცნობები ქართ. ოპოზიციონერების შესახებ: ვალენტინა ფაილოძე. გურამ გოგბაიძე. ბორის კაკუბავა.
- .15 ილია ქაეკავაძის საზოგადოება და ზვიდ გამსახურდიას მიმართვა მ. გორბაჩოვისა და ჯ. პატიაშვილისადმი.
- .23 უკიდურესი ზომა. თ. და ედ. გულავების წერილი.
დემოკრატიზაციის უგუებლობა – გულბათ გულბათიშვილი
- .29 ლ ე ქ ს ე ბ ი (გაზ. „კომუნისტიდან“) მიხეილ ქვლივიძე
- .30 კ ა რ ი II.
ლ ე ქ ს ე ბ ი – ნოშრევან გალაშვილი
- .33 „მესამე სვეტის“ უცნობი ავტორი – ახლობელი
- .35 ნოე უორდანიას 120 წლისთავი – გიორგი წერეთელი
- .51 ლ ე ქ ს ი – გიორგი ტოგონიძე
- .53 თბ. უნივერსიტეტის 70 წლისთავისთვის – ილია კუჭუხიძე
- .57 ლ ე ქ ს ე ბ ი – გივი შაორელი
- .60 ლ ე ქ ს ი – ირაკლი ოთხმეზური
- .61 გიორგი პაპაშვილი: მწერალი, მოქანდაკე – ლადო ბაბიშვილი
- .66 კიდევ ერთხელ „მონანიებაზე“ – თენგიზ გულავა
- .72 ფიქრები „მონანიებაზე“ – გ. ლუბაშვილი
- .74 ბარათი თურქეთელი ქართველისა
ილია ქაეკავაძეს – ვახტანგ მალაყმაძე
- .77 მამა ილიას გარდაცვალება. განცხადებები.
გამოთხოვება მოძღვართან – თამაზ ნასყიდაშვილი
- .81 მამა ილიას ბიოგრაფიული ცნობები და დაკრძალვა
- .84 ნიკო აფხაზის გარდაცვალება
- .85 სტანისლა მამულაშვილის ხსოვნას – გ. წერეთელი
- .86 მხატვარ ვერა ფალავას გარდაცვალება – გიორგი ნოზაძე
- .88 ბ. უტიეს კავკასიის ბიბლიოთეკა – გ. წერეთელი
- .93 ქართველ ხელოვანთა ტრიუმფი პარიზში – ეთერი
- .95 „გუშაგის“ ფონდი და 1987 წლის ანგარიში

39/13

GOUCHAGUI

PERIODIQUE EN LANGUE GEORGIENNE

Directeur : GEORGES TSERETELI

ADRESSE : 8, RUE DES MARCHAIS
75019 PARIS

EDITION HORS COMMERCE